ΕΤΟΣ ΛΗ΄. ΤΕΥΧΟΣ 446—447 ζ΄.—η΄.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

Μηνιαῖον Θεολογικὸν Θρησκευτικὸν περιοδικόν.

Ὄργανον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΠΑΝΤ. Σ. ΡΟΚΚΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	1955

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ: "ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ"
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ Π. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1917
ΙΔΡΥΤΗΣ: Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (†)

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1955

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

—† ***Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος.*** Χαιρετιστήριον μήνυμα ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. σελ. 263.

—***Μάρκου Σιώτου***, Καθηγ. Πανεπιστημίου. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου. σελ. 265.

—***Ἰωάν. Φραγκούλα***, Δ)τοῦ Ἀν. Ἐκκλ. Φροντιστηρίου. Ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. σελ. 280.

—***Θ. Ν. Καστανᾶ***, Καθ. Πειραμιτικοῦ σχολείου Πανεπιστημίου. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ προσευχή. σελ. 282.

—***Β. Χ. Ἰωαννίδου***, Καθηγ. Πανεπιστημίου. Ἡ Β' Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Evanston τῶν Η.Π.Α. σελ. 303.

—***Δ. Π.*** Ἐπὶ τῇ Κοιμήσει τῆς Θεοτόκου. σελ. 316·

—***Ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδου*** Ἡ «Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων» περὶ τῶν μετανοούντων σελ. 319.

—***Βασ. Σταυρίδου***, Καθ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης. Ὁ Χρισριανισμὸς ἐν Ἀμερικῇ. σελ. 326.

—Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις περὶ τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. σελ. 332.

—Ἡ Θρησκευτικότης τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. σελ. 334.

—† ***Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος.*** Οἱ ἀντβεντισταί. σελ. 335.

—Χρονικὰ Ἱερᾶς Μητροπόλεως. σελ. 338.

—***Σάββα Νανάκου***, Καθηγητοῦ. Βιβλιοχρισία. σελ. 341

ΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΜΗΝΥΜΑ ΕΠΙ ΤΑΙΣ ΕΟΡΤΑΙΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ[1]

ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἐλέῳ Θεοῦ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης

Πρὸς

τὸ Χριστεπώνυμον Πλήρωμα
τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως

Τέκνα μου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Εὐχαρίστως λίαν, ἔρχομαι, διὰ ταύτης μου, τῆς ἐπιστολῆς, νὰ ἐπικοινωνήσω σήμερον μεθ' ὑμῶν, ἐπὶ τῷ λαμπρῷ ἑορτασμῷ τῆς μνήμης τοῦ Ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρώτου Ἐπισκόπου αὐτῆς, ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου.

Γράφω βαθύτατα συγκεκινημένος. Διότι ἀναλογίζομαι ὅτι, ἐλάχιστος ἐγώ, τυγχάνω σήμερον Ἐπίσκοπος ὑμῶν καὶ εἶμαι, διὰ τοῦτο, ἐν τῇ μακρᾷ καὶ ἀδιακόπῳ σειρᾷ τῶν Ἐπισκόπων τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐνδόξου ταύτης πόλεως, διάδοχος, ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ, τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου. Ὁπόσον τοῦτο μὲ συντρίβει καὶ μὲ ταπεινοῖ, ὁ Θεὸς εἶναι μάρτυς!

Ἔχει μεγάλην σημασίαν ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη μας,, ἀφ' ἧς ἔφθασεν ἐδῶ, κομιστὴς τῆς χάριτος καὶ κήρυξ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος, κρατεῖ καὶ διατηρεῖ συνεχῶς, ἐπὶ δέκα καὶ ἐννέα ὅλους αἰῶνας, ἄσβεστον τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον παρέδωκεν εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανοὺς τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος.

Τὴν ἱερὰν αὐτὴν παρακαταθήκην, τέκνα μου, τὴν πολύτιμον αὐτὴν κληρονομίαν, χρέος ἔχομεν ἱερόν, ἀλλὰ καὶ συμφέρον μέγιστον, ὅπως, κατὰ τὸ ἡρωϊκὸν παράδειγμα τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ γενναίου τούτου ἀγωνιστοῦ

---

[1] Τὸ ἀνωτέρω χαιρετιστήριον ἑόρτιον μήνυμα ἀνεγνώσθη ἐπ' ἐκκλησίας, διενεμήθη εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων εἰς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἠχογραφηθὲν μετεδόθη ἀπὸ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ τῆς πόλεώς μας, τῇ πρωΐᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Ἀποστόλου Παύλου.

τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, διὰ παντὸς μόχθου καὶ πάσης θυσίας καὶ ἐν πολλῷ ἀγῶνι, νὰ διαφυλάξωμεν ἀμόλυντον ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ ψευδοδιδασκαλίας, ἀπὸ πάσης ἀντιχρίστου αἱρέσεως καὶ ἀπρόσβλητον ἀπὸ παντὸς ἐχθροῦ τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας.

Εἶναι ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, ἡ πίστις τῶν Πατέρων, ἡ πίστις τῶν Ὀρθοδόξων, ἡ πίστις τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας μέλος τίμιον καὶ ἀγαπητὸν εἶναι, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος, ἐπαινῶν, εἰς τὴν Α΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολήν του, τοὺς Θεσσαλονικεῖς Χριστιανοὺς τῶν ἡμερῶν του, διακηρύσσει ὅτι, ἐν μέσῳ διωγμῶν καὶ θλίψεων καὶ πολλῶν κινδύνων, ὑπεραυξάνει ἡ πίστις των καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη των πρὸς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας. Ὅτι ὅλος ὁ βίος αὐτῶν ἦτο βίος εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν, βίος ἁγιασμοῦ καὶ τιμῆς, σύμφωνος ἐν πᾶσι πρὸς τὸν λόγον καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μακρὰν ἀπὸ τὰ πάθη τῶν πονηρῶν καὶ κακῶν ἐπιθυμιῶν, μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἁμαρτίας.

Τοιοῦτοι ἂς εἴμεθα πάντοτε καὶ ἡμεῖς. Καὶ ταῦτα ἂς εἶναι καὶ τῆς ἰδικῆς μας ζωῆς τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὰ γνωμίσματα, τέκνα ἀγαπητὰ ἐν Χριστῷ Σωτῆρι. Μιμηταὶ τοῦ Παύλου, εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ ἡμεῖς, Χριστιανοὶ Θεσσαλονικεῖς, ἄξιοι ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ ἅγιος Παῦλος ἔγραψε τὰς δύο ἱστορικὰς καὶ τόσον δι᾽ αὐτοὺς ἐπαινετικὰς ἐπιστολάς του, διδάσκαλον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν πατέρα ἔχοντες καὶ ἡμεῖς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον, ἂς ζῶμεν πάντοτε κατὰ Θεόν, ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως, ἐν ἁγιωσύνῃ πάντοτε καὶ εἰς ἁγιασμόν, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ ἡ σωτηρία μετὰ πάντων ἡμῶν. Ἀμήν!

Μετ᾽ ἀγάπης πολλῆς
† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ Παῦλος ἔναντι τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν Του συντελεσθὲν ἔργον καὶ ἰδιαίτατα ὁ σταυρικός Του θάνατος ἀποτελοῦν τὴν μοναδικὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπὸ μίαν βασικωτάτην προϋπόθεσιν, ὅτι δηλαδὴ διὰ νὰ σωθῇ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ὀφείλει ν' ἀποδεχθῇ καὶ νὰ ἀναλάβῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν σωτηρίαν ταύτην. Ἡ σωτηρία ἡμῶν ἐξαρτᾶται οὕτως ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Ἕνεκα τούτου πάντες φέρομεν μεγίστην εὐθύνην καὶ ἔναντι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἔναντι τῶν λοιπῶν συναθρώπων μας, ὡς πρὸς τὸ μέγα τοῦτο κεφάλαιον τῆς σωτηρίας μας.

Τὴν εὐθύνην ταύτην περισσότερον παντὸς ἄλλου ᾐσθάνθη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς του, ἥτις τὸν ἐκράτησεν ἄγρυπνον ἐπὶ τὸν ἐπάλξεων τοῦ καθήκοντος καὶ τὸν ἐκίνησεν εἰς δρᾶσιν ἀκατάσχετον καὶ τὸν ἀνέδειξε νικητὴν τῶν αἰώνων.

Χαρακτηρίζομεν συνήθως τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου ὡς τὸ μεγαλύτερον θαῦμα τῆς ἱστορίας καὶ δικαίως, διότι ἂν καὶ ἔργον ἀνθρώπου, προσεγγίζει τὰ ὅρια τοῦ Μυστηρίου. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος μεταστροφὴ τοῦ τότε κόσμου, ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἁπλοῦν ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὡς γεγονὸς θαυμαστόν. Δέν εἶναι καθόλου εὔκολον νὰ συλλάβῃ τις καὶ νὰ ἑρμηνεύσῃ πᾶν ὅ,τι συνέβαινε διὰ τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀποστόλου καθ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς δράσεώς του, ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν θετικώτατα, εἶναι τὸ τί ᾐσθάνετο ὁ Ἀπόστολος καὶ ἔναντι τοῦ Θεοῦ του καὶ ἔναντι τῶν συνανθρώπων του, διὰ νὰ κινηθῇ, ὅπως ἐκινήθη, καὶ διὰ νὰ πράξῃ ὅ,τι ἔπραξεν. Πᾶσα σελὶς καὶ πᾶσα φράσις τῶν ἐπιστολῶν του μαρτυρεῖ, ὅτι οὗτος ᾐσθάνετο μίαν ἀπέραντον εὐθύνην ἔναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀναφερομένην εἰς τὴν ἀξιοποίη-

σιν τοῦ ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ἐκχυθέντος τιμίου Αἵματος τοῦ Κυρίου. Ἕνεκα τούτου ἀνοίγεται εἰς τὰ τρικυμιώδη πελάγη τῆς τότε ἀνθρωπότητος καὶ μὲ κόπον πολὺν ἀνασύρει τοὺς ἑτοιμοθανάτους ναυαγούς, διὰ νὰ τοὺς φέρῃ πρὸς περίθαλψιν εἰς τοὺς ἀσφαλεῖς λιμένας τῆς χάριτος. Πρὸς καλυτέραν δὲ αὐτῶν ἀσφάλειαν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς θείας χάριτος προσπαθεῖ συνεχῶς, ὅπως ἀφυπνίσῃ εἰς πάντας τὸ αὐτὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης. Ἡ ἔκτασις τῆς ἠθικῆς τρικυμίας καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ναυαγῶν ἐπιβάλλουν τὴν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σωτηρίας ἐπιστράτευσιν παντὸς δυναμένου νὰ βοηθήσῃ, περισσότερον δὲ ἐπιβάλλουν τὴν ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου γνῶσιν τῶν πρώτων βοηθειῶν εἰς διασφάλισιν ἔστω καὶ μόνον τοῦ ἰδίον τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Παῦλος ἐκφράζει τὴν συναίσθησιν τῆς προσωπικῆς του εὐθύνης διδάσκει ἡμᾶς, πῶς γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης διὰ τῆς γνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διὰ τῆς πίστεως ἡμῶν εἰς αὐτό, καθὼς καὶ ποίαν μεγάλην ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν δύναμιν καὶ ἀξίαν ἔχει ἡ συναίσθησις αὕτη διὰ τὴν πνευματικὴν προαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ προλαμβάνει κατ᾽ ἀρχὴν τὰς ἁμαρτίας, μετὰ δὲ τὴν διάπραξίν των προλαμβάνει τὸν ἐξ αὐτῶν θάνατον, καθόσον ὁ ἄνθρωπος ἄγεται δι᾽ αὐτῆς εἰς τὴν μετάνοιαν, τὴν μεγαλυτέραν προϋπόθεσιν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας.

Ὁ Παῦλος συνῃσθάνθη καὶ ἔζησε τὰς εὐθύνας του ὡς μίαν μεγάλην πνευματικὴν δύναμιν, ἥτις ἐκίνει αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν. Διὰ τῆς συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν του, ἐκίνει πάντα μοχλὸν τῆς προσωπικῆς του δράσεως πρὸς δημιουργίαν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του καὶ ἐντὸς τῶν ψυχῶν τῶν ἄλλων τοῦ καταλλήλου χώρου διὰ τὴν ἐν αὐτῷ προσγείωσιν τῆς θείας χάριτος, μὲ τὰς πτέρυγας τῆς ὁποίας ὁ ἴδιος ἀνυψοῦτο μέχρι τρίτου οὐρανοῦ.

Α'. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Κατὰ κυριολεξίαν «εὐθύνη» σημαίνει τὴν «καλὴν κατεύθυνσιν» ἑνὸς προγράμματος. Εἰς τὴν θεολογικὴν ὅμως γλῶσσαν ἡ λέξις σημαίνει τὴν ἱκανότητα τῆς αὐτοκριτικῆς καὶ τῆς ἐκ τῶν προτέρων ρυθμίσεως τῶν ἰδίων ἡμῶν πράξεων εἰς ἐξυπηρέτησιν ἀνωτέρων πνευματικῶν σκοπῶν. Ἡ ψυχικὴ αὕτη ἱκανότης ἔχει μεγάλην ἀξίαν, καθόσον δι᾽ αὐτῆς προσδιορίζεται ἡ βαθυτέρα οὐσία τοῦ χαρακτῆρος ἑκάστου ἀτόμου. Εἰς τὴν καθημέραν γλῶσσαν χρησιμοποιοῦμεν τὴν λέξιν, ὑπὸ αὐστηρῶς δικανικὴν ἔννοιαν, ἤτοι τὴν ἔννοιαν τοῦ καταλογισμοῦ

τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν κυρώσεων ἐπὶ τῶν πράξεων ἡμῶν. Ἡ θεολογικὴ ὅμως ἔννοια διαφέρει τῆς δικανικῆς, καθόσον διὰ τῆς πρώτης δηλοῦται ἡ πρόληψις τῶν κυρώσεων καὶ ἡ ἀποφυγὴ τοῦ καταλογισμοῦ.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην οὐδόλως χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις ὡς καὶ τὰ παράγωγα αὐτῆς. Πλὴν ὅμως ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης παρουσιάζεται ἢ προϋποτίθεται σχεδὸν εἰς ἁπάσας τὰς σελίδας της, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, προϋπόθεσιν βασικὴν τῆς συναισθήσεως τῆς εὐθύνης, ἀποτελεῖ ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἄνευ τῆς προϋποθέσεως ταύτης οὐδεμίαν ἀξίαν θὰ εἶχεν ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης. Ἡ συναίσθησις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Χριστιανοῦ σημαίνει δύο τινα· πρῶτον ὅτι οὗτος βλέπει πρὸ αὐτοῦ δύο δυνατότητας, τὴν δυνατότητα τῆς στροφῆς του πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν δυνατότητα τῆς στροφῆς του πρὸς τὸ κακόν, ἤτοι τὴν δυνατότητα ἢ τῆς σωτηρίας του ἢ τῆς ἀπωλείας του· δεύτερον ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο τούτων δυνατοτήτων εἶναι ἔργον ἀποκλειστικῶς ἰδικόν του καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ ὀφείλει νὰ πράξῃ τὸ ὀρθὸν ἤτοι τὸ μόνον εἰς ἑαυτὸν συμφέρον. Δύναται δὲ νὰ πράξῃ τοῦτο, καθόσον ὁδηγὸν μὲν ἔχει τὴν ἐσωτερικήν του ἐπιθυμίαν, τὴν ὠθοῦσαν αὐτὸν πρὸς τὰ ἑαυτῷ συμφέροντα, βοηθὸν δὲ τὸν Θεόν, «ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (1 Τιμ. 2,4). Ἡ πρὸς τὸ ἀγαθόν, τουτέστιν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν φορὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἔμφυτος. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς γεννᾷ τὴν ἐσωτερικὴν ἱκανοποίησιν, ἡ δὲ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως.

Εἰς τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἔμφυτον φορὰν τοῦ ἀνθρώπου ἀνταποκρίνεται ὁ Θεὸς πάντοτε, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως δι᾽ ἕνα ἕκαστον[1]. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχομεν καὶ μεταφυσικοὺς παράγοντας συντελοῦντας εἰς τὴν γένεσιν τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης. Παρὰ ταῦτα τὸ συναίσθημα τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν ὅλως φυσιολογικήν, οὕτως εἰπεῖν, λειτουργίαν τῆς ψυχῆς, καθόσον ἡ ἑκάστοτε συναίσθησις τῆς εὐθύνης ὑπὸ ἑκάστου ἀτόμου ἔχει εἰδικῶς προσωπικὸν χαρακτῆρα, ἴδιον περιεχόμενον, ἰδίαν μορφὴν καὶ ἰδίαν ἀξίαν.

Ἡ εὐθύνη ὡς λειτουργία τῆς ψυχῆς σημαίνει κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἐπίγνωσιν τῶν πραγμάτων, κρίσιν ἐπ᾽ αὐτῶν καὶ

---

[1] Πρβλ. 2 Κορ. 5,5, Γαλ. 4,9, Ἐφεσ. 1,9.

ἐν συνεχείᾳ διάκρισιν τούτων εἰς συμφέροντα καὶ μὴ συμφέροντα [1].

Ἐφ' ὅσον, ὡς ἐλέχθη, ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἀποτελεῖ ἐξόχως μεγάλην πνευματικὴν δύναμιν διὰ τὸν Χριστιανὸν εἰς τελείωσιν τοῦ προορισμοῦ του, ἐρωτᾶται κατὰ ποῖον τρόπον δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν ταύτην, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Ὁ ζητῶν νὰ εὕρῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου γεννᾶται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης, ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ πολλὰς δυσκολίας. Διότι ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Παύλου ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὸν ἕνα, ἀλλὰ εἰς τοὺς πολλοὺς τύπους τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι πρῶτον εἰς τὸν ἀρχέγονον ἄνθρωπον, δεύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς ἁμαρτίας, τρίτον εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς περιωρισμένης χάριτος, τὸν ἄνθρωπον δηλαδὴ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τοῦ Νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς καὶ τὸν ἄνθρωπον τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως, καὶ τέταρτον εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς χάριτος, ὁ ὁποῖος πρέπει πάλιν νὰ διακριθῇ εἰς τὸν ἔχοντα ὁλοκληρωμένον τὸ πνευματικόν του φρόνημα καὶ εἰς τὸν μὴ εἰσέτι ἀποβαλόντα τὸ φρόνημα τῆς σαρκός.

Ταῦτα πάντα ἔχουν ἀξίαν ἰδίᾳ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο προαναφερθέντων μεταφυσικῶν παραγόντων, τῆς ἐμφύτου δῆλον ὅτι φορᾶς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης. Ἐκτὸς ὅμως τῶν παραγόντων τούτων διὰ νὰ συναισθανθῇ ὁ ἄνθρωπος τὰς εὐθύνας του πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ συγκεκριμένας καὶ σαφεῖς γνώσεις ἐπ' αὐτῶν. Τὰς γνώσεις ταύτας, ὁλοκληρωμένας σαφεῖς καὶ κατηγορηματικάς, τὰς ἔχει μόνον ὁ Χριστιανὸς διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, εἰς τὴν ὁποίαν πιστεύει καὶ πρέπει νὰ πιστεύῃ [2]. Αἱ γνώσεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν μεγάλην ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, χάριν τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος ἐθυσιάσθη ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ἡ μεγάλη αὐτὴ θυσία ἀποκαλύπτει συγχρόνως τὴν ἀνεκτίμητον ἀξίαν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ διὰ τῆς πίστεως γνῶσις τῶν ἀληθειῶν τούτων, δὲν δύναται νὰ γίνηται λόγος περὶ συναισθήσεως χριστιανικῆς τινος εὐθύνης [3]. Οὕτω τὴν βάσιν τῆς συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν ἀποτελεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, διὸ καὶ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κυρίως γνωσιολο-

[1] Ὅρα Ρωμ. 2,20 καὶ 5,13, 2 Κορ. 4,2—6 καὶ 5,10, Γαλ. 4,9 ἑξ.
[2] Ὅρα Ρωμ. 7,15—25 πρβλ. καὶ 2. Κορ. 5.11. [3] Ρωμ. 10,2 ἑξ.

γική λειτουργία τῆς ψυχῆς[1]. Πάντως ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης δὲν εἶναι ἁπλῆ ὑπόθεσις γνώσεων ἢ σκέψεων, ἀλλὰ καθαρῶς ἠθικὴ ὑπόθεσις συνισταμένη εἰς τὴν διὰ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων ἐκτίμησιν αὐτῶν ὡς προσωπικῆς ἡμῶν ὑποθέσεως καὶ ὑποχρεώσεώς μας νὰ λάβωμεν τὴν εἰς τὴν ψυχήν μας συμφέρουσαν ἔναντι αὐτῶν θέσιν, ἥτις καὶ ταυτίζεται πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ[2]. Ἡ εὐθύνη ἀποτελεῖ οὕτω τὸ πεδίον τῆς συνεργασίας τοῦ νοῦ καὶ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐπιτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ[3]. Ἡ δὲ ἑκάστοτε ἀξία τῆς εὐθύνης προσδιορίζεται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐκ τῆς συνεργασίας ταύτης συντελεσθέντος ἀγαθοῦ[4]. Οὕτω ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον τὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ρυθμιστὴν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου[5], ἀκόμη καὶ ὅταν οὗτος γεννᾶται καθυστερημένος, διότι καὶ πάλιν ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν διὰ τῆς μετανοίας. Οὕτω ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἀποβαίνει ὁ φύλαξ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, καθόσον αὕτη διασφαλίζει τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπαλλάσσει αὐτὸν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας καθιστῶσα δυνατήν, ἐλευθέραν καὶ ἀπρόσκοπτον τὴν ἠθικὴν τελείωσιν τοῦ Χριστιανοῦ, κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ»[6].

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου συναίσθησις τῶν εὐθυνῶν του εἶναί τι τὸ φυσικὸν καὶ ἄρα τι τὸ δυνατὸν καὶ πρέπον δι' ὅλους. Αὕτη ἀποτελεῖ μέγα πνευματικὸν κεφάλαιον διὰ τὴν πνευματικὴν τελείωσιν καὶ σωτηρίαν τῶν Χριστιανῶν. Ἄνευ τῆς συναισθήσεως ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἰδίων εὐθυνῶν ἀποβαίνει ἀνώφελος πᾶσα ἠθικὴ διδασκαλία. Τὰ καθήκοντα τοῦ Χριστιανοῦ συνειδητοποιοῦνται μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας τῆς εὐθύνης. Τὸ νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως ἀποτελεῖ παρεξήγησιν μιᾶς βασικωτάτης ἀληθείας. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται εἰς τὴν ἱκανότητα τῆς συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν του καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα, ὅπως κινῇ ταύτας ὡς μοχλὸν εἰς στροφὴν τῆς βουλήσεώς του πρὸς τὸ ἀγαθόν.

Οἱ πρωτόπλαστοι εἶχον πρὸ τῆς πτώσεώς των ἐξ ἴσου τὴν ἱκανότητα τῆς συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν των, ὡς καὶ τὴν ἱκανότητα

---

[1] Ὅρα Ρωμ. 7,25 καὶ 14,6 ἑξ. καὶ 12,2, 2 Κορ. 3,14 καὶ 4,6 Φιλιπ. 4,7. Πρβλ. Μ. Βασιλείου Ἐπιστ. 233—234 καὶ 235 Migne. 32 σελ. 864 ἑξ.

[2] Πρβλ. Ρωμ. 1.21.32 καὶ 2,15 καὶ 8,13 ἑξ.

[3] Ὅρα 1 Κορ. 10,29.

[4] Ὅρα 1Κορ. 14.20.

[5] Ὅρα 1 Κορ. 8,7 καὶ 10,27 ἑξ.

[6] Πρβλ. 1 Κορ. 11,7.

τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεώς των. Ἡ πρώτη ὅμως ἱκανότης δὲν ἐλειτούργησεν εἰς αὐτοὺς ἐγκαίρως, διότι, ὡς μὴ ὤφελε, διὰ τῆς ἐπιδεξίου προσβολῆς τοῦ κέντρου τῆς γνώσεώς των ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἔχασαν οὗτοι τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐμπιστοσύνην των. Ἐνῷ δὲ πρὸ τῆς παρακοῆς καὶ ἡ ἱκανότης τῆς συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν των καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως των ἐδήλουν τὴν ἑνότητα καὶ ἁρμονίαν των πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν των καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν κόσμον, μετὰ τὴν παρακοήν των ἀμφότερα ταῦτα ἐδήλουν τὴν ἐπελθοῦσαν διάστασιν καὶ ἀποξένωσιν. Ἡ ἱκανότης τῶν πρωτοπλάστων, εἰς συναίσθησιν τῆς εὐθύνης των, ἐλειτούργησεν κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀντιδράσεως εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσίν των. Αὕτη δὲ ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων συναίσθησις τῆς εὐθύνης δὲν εἶναι ἐστερημένη ἠθικῆς ἀξίας, καθόσον, ὡς ἤδη ἐλέχθη, αὕτη ἄγει εἰς τὴν μετάνοιαν, εἰς τὴν προϋπόθεσιν δῆλον ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον τὴν ὄψιμον ταύτην εὐθύνην, ἤτοι τὴν εὐθύνην τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ἁμαρτωλότητος, αἰσθάνονται πάντες οἱ ἄνθρωποι[1].

Β'. ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

α) Παράγοντες. Ὡς ἤδη ἐλέχθη, οὐδεὶς ᾐσθάνθη τόσον βαθέως τὰς προσωπικάς του εὐθύνας, ὅσον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Οἱ παράγοντες οἱ συντελέσαντες εἰς τοῦτο ὑπῆρξαν πολλοί Τούτους διακρίνομεν εἰς τοὺς πρὸ τῆς μεταστροφῆς του εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτήν.

Ὁ Παῦλος ὑπῆρξε σκεῦος ἐκλεκτὸν ἤδη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του. Εἰς τὴν ψυχήν του εἶχον εὕρει ἐνωρίτατα βαθυτάτην ἀπήχησιν αἱ διατάξεις τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του οὐχὶ ὡς τύποι καὶ ξηραὶ ἐντολαί, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκευτικὴ διδασκαλία εἰς ὅλον αὐτῆς τὸ βάθος. Πιεζόμενος καταθλιπτικῶς ἀπὸ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὸν θρησκευτικὴν κρίσιν, ἥτις ἐδημιουργεῖτο ἀφ' ἑνὸς διὰ τῶν ξηρῶν τύπων τῶν συντηρητικῶν, διὰ τῆς ἠθικῆς χαλαρότητος καὶ διὰ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας τῶν μαζῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς συστηματικῆς προσπαθείας τῶν εἰδωλολατρῶν εἰς νόθευσιν τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, ἐκινήθη ἐνωρίτατα, ἀκόμη ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, ὑπὸ τοῦ καθαροῦ προφητικοῦ δυναμισμοῦ τῆς πατρῴας θρησκείας, εἰς τὰς ἐνθουσιώδεις καὶ ἁγνὰς ἐκείνας ἀνατάσεις τῆς ψυ

[1] Πρβλ. Ρωμ. 7,24—25.

χῆς του, αἱ ὁποῖαι καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν Δαμασκόν, ὅπου τὸν ἀνέμενεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ νὰ τὸν ἐπιστρατεύσῃ εἰς τὴν ἰδικήν του ὑπηρεσίαν. Ὁ Παῦλος μὲ βαθεῖαν τὴν συναίσθησιν τῆς προσωπικῆς του εὐθύνης, ἔναντι τῆς ὁσημέραι φθινούσης καὶ πανταχόθεν ὑποσκαπτομένης θρησκείας τῶν πατέρων του, εἶχεν ἀντιμετωπίσει τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου ὡς καθῆκον ἔναντι τῆς θρησκείας του καὶ τὸν ἐδέχθη μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς εὐσεβεστάτης ψυχῆς του ὡς θυσίαν καθαρμοῦ, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Διὸ καὶ ἀνέλαβεν ὡς καθαρῶς προσωπικὴν του εὐθύνην, τὸν γενικὸν καθαρμὸν τῆς θρησκείας του καὶ ἐτέθη μὲ ἀποφασιστικότητα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διωκτῶν κατὰ τῶν νέων ἐχθρῶν της, τῶν χριστιανῶν. Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ἦτο ἀπολύτως βέβαιος ὅτι τοῦ ἔλειπεν ὁ ἀκριβὴς προσανατολισμός. Ἡ ἐξαίρετος ὅμως θρησκευτικότης του μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι προσηυχήθη πρὶν ἀρχίσῃ τὴν δίωξιν τῶν χριστιανῶν καθ᾿ ὅλην τὴν νύκτα. ζητῶν τὸν ἄνωθεν φωτισμὸν εἰς τὸ ὑπ᾿ αὐτοῦ ἀναλαμβανόμενον ἔργον καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσανατολισμόν.

Εἰς τὴν συναίσθησιν τῶν εὐθυνῶν τοῦ Ἀποστόλου συντελεῖ ἰδιαιτέρως ἡ μεγάλη του μόρφωσις. Εἶχε λάβει διὰ μὲν τῆς ἰουδαϊκῆς του παιδείας συνείδησιν τῆς προνοίας, τῆς ἀγαθότητος, τῆς πανσοφίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, διὰ δὲ τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεώς του μεγάλην εὐχέρειαν κινήσεως εἰς τὰ πεδία ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν τῆς ἐλευθέρας μεταφυσικῆς σκέψεως, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ εἰς τὰς περιοχὰς τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ ἔχῃ πλήρως κατανοήσῃ τὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ κατ᾿ ἐξοχὴν πνευματικοῦ δημιουργήματος τοῦ Θεοῦ.

Ὁ σημαντικώτερος ὅμως παράγων διὰ τὸν Ἰουδαῖον Σαῦλον εἰς συναίσθησιν τῶν εὐθυνῶν του ὑπῆρξεν τὸ βαθυστόχαστον καὶ ἡ ἐξαίρετος ἀνωτερότης τοῦ πνεύματός του. Ὁ Παῦλος ὑπῆρξεν ἐκ γενετῆς βαθὺς στοχαστὴς τῶν πάντων. Τίποτε δὲν ἀντιμετωπίζει προχείρως, ἰδίᾳ δὲ τὰ μεγάλα προβλήματα. Πρὶν ἀκόμη κληθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Εὐαγγελίου εἶχε συλλάβει τὸ πρόβλημα, οὐ μόνον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς οἰκουμένης ὁλοκλήρου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀποστολή του εἰς τοὺς ἐθνικοὺς προϋποθέτει τοὺς ἀπὸ μακροῦ μεγάλους στοχασμούς του ἐπὶ τῶν μεγάλων πνευματικῶν προβλημάτων τῆς οἰκουμένης. Πρὸς αὐτὴν εἶχεν στραφεῖ ἡ σκέψις του πολὺ πρὸ τῆς μετα-

στροφῆς του εἰς τὸν χριστιανισμόν, διὸ καὶ εὑρίσκεται προπαρεσκευασμένος εἰς τὴν νέαν του ἀποστολήν. Ὁ τόσον μέγας στοχαστὴς Σαῦλος θ' ἀπέβαινεν ὁπωσδήποτε μέγας θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστὴς καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τῆς οἰκουμένης ὁλοκλήρου, ἀκόμη καὶ ἐὰν δὲν ἤρχετο ὁ Χριστός.

Τοὺς παράγοντας τούτους ὑπερέβαλεν ἡ κλῆσις τοῦ Παύλου Ὁ Ἀπόστολος ἔζησε ταύτην εἰς ὅλον τὸ βάθος τοῦ νοήματός της, ἤτοι εἰς τὴν διασκέδασιν τῆς ἀγωνίας του διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον, εἰς τὴν λύσιν τῶν κοσμοϊστορικῶν προβλημάτων του καὶ εἰς τὸν ἐντοπισμὸν τῶν προσωπικῶν του εὐθυνῶν. Διότι κατενόησεν αὐτὴν ὡς τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπιστράτευσίν του εἰς γεφύρωσιν τοῦ πνευματικοῦ χάους μεταξὺ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ ἐθνικῶν διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δεξιοῦ χειρισμοῦ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου. Ἡ φωνὴ τῆς Δαμασκοῦ· «Ἐγὼ εἰμὶ Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις· ἀλλὰ ἀνάστηθι » καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν καὶ λαληθήσεταί σοι τί σὲ δεῖ ποιεῖν[1]», δὲν ἔπαυσε νὰ ἠχῇ εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ἀποστόλου, μὲ ἐσωτερικὸν μάλιστα ἰσχυρὸν ἀντίλαλον. «Εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσα- » σθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες ὧν τε ὀφθήσο- » μαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς » ἐγώ σε ἀποστέλλω, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ » σκότους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ » λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις » πίστει τῇ εἰς ἐμέ»[2]. Διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὁ Ἀπόστολος αἰσθάνεται τὴν ψυχικήν του ἑνότητα μὲ τὸν ἔξω κόσμον ἔτι μεγαλυτέραν, διὸ καὶ αἰσθάνεται ἑαυτὸν, περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτέ ποτε, ὀφειλέτην πρὸς πάντας, μάλιστα μὲ σαφεῖς καὶ καθωρισμένας τὰς πρὸς ἕνα ἕκαστον εὐθύνας του. Ἕνεκα τούτου καὶ ἀντιλαμβάνεται τὴν κλῆσίν του ὥς τι τὸ μοναδικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ μοναδικότης αὕτη ἐσήμαινεν διὰ τὸν ἴδιον τὴν μοναδικότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς προσωπικῆς του εὐθύνης Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἀντιληφθῆ πλήρως τὶ ἐζήτει ἀπὸ αὐτὸν ὁ Θεός, διὸ καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς κλήσεώς του ζῇ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς μεγάλης ταύτης εὐθύνης, ἣν καὶ καθιστᾶ ρυθμιστὴν τῶν πράξεών του. Κατ' ἐπιταγήν της ἐπιστρατεύει ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν ὑπερέντασιν. Τὸ λέγει ρητῶς πρὸς τὸν βασιλέα Ἀγρίππαν κατὰ τὴν πρὸ αὐτοῦ ἀνά-

[1] Πράξ. 9, 5-6 πρβλ, καὶ 22, 10 καὶ 26, 16.
[2] Πραξ. 26, 16-18 πρβλ. καὶ 22, 14-17 καὶ Γαλ. 2. 21.

κρισιν. «Ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ » ὀπτασίᾳ, ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς » πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγέλλω μετα- » νοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα » πράσσοντας»[1]. Ἡ συναίσθησις τῆς ἀποστολικῆς του εὐθύνης, ὡς κινήτρου καὶ ἀφετηρίας πάσης ἐνεργείας του, δηλοῦται ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν του, δι' ὅσων αὐτοσυνιστᾶται ὡς «κλητὸς ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ», (1 Κορ. 1,1), «οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς», (Γαλ. 1, 1), «ἀφωρισμένος εἰς τὸ Εὐγγέλιον Θεοῦ», (Ρωμ. 1, 1), «κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», (1, Τιμ. 1, 1). Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς του ἀποτελεῖ λειτουργίαν πρὸς τὸν Θεόν. «Διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουργοῦντα τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»[2]. Ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης τοῦ Παύλου ἔναντι τῆς κλήσεώς του εἶναι συναίσθησις τῆς εὐθύνης του ἔναντι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον[3].

β) Τὸ περιεχόμενον τῆς εὐθύνης τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος αἰσθάνεται κατὰ πρῶτον λόγον μεγάλην εὐθύνην ἔναντι τοῦ καλέσαντος αὐτὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ φωνὴ «Σαοὺλ Σαούλ, τί μὲ διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν»[4] κεντρίζει συνεχῶς τὴν ψυχήν του καὶ τοῦ συνειδητοποιεῖ τὴν μεγάλην εὐθύνην, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ἔναντι τοῦ καλέσαντος αὐτὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρὸ τῆς κλήσεώς του ἐγνώριζεν μόνον ἐξ ἀκοῆς τὸν Κύριον, μετὰ τὴν κλῆσίν του ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ καὶ τὸ πρόσωπόν του. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς τὸν ἐπεσκέφθη, διὰ νὰ τοῦ ὑποδείξῃ «ὅσα ἔδει αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός του παθεῖν»[5]. Ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἐγένετο δέ μοι προσευχομένου ἐν τῷ ἱερῷ γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι· σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέξονταί σοι μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. . . ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε»[6].

Ἡ ἐμφάνισις αὕτη τοῦ Κυρίου ἐναπετέθη εἰς τὴν συνείδησιν

---

[1] Πράξ. 26, 19-20.
[2] Ρωμ. 15, 15 ἑξ.
[3] 1 Κορ. 4, 1-2, Κολασ. 1, 25.
[4] Πράξ. 26, 14
[5] Πράξ. 9, 16.
[6] Πράξ. 22, 17 ἑξ. πρβλ. καὶ 1 Κορ. 15, 8 καὶ 2 Τόμ. 4, 17.

τοῦ Ἀποστόλου ὡς σφραγὶς ἐπὶ τοῦ συμβολαίου τῆς κλήσεώς του, ἵνα ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτὸν πάντοτε τὴν μεγάλην του εὐθύνην πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς σφραγῖδος εἰκονιζόμενον. Τὴν εὐθύνην ταύτην τὴν αἰσθάνεται ὁ Ἀπόστολος ὡς εὐθύνην ἐνοχῆς διότι εἶχε διώξει τὸν Ἰησοῦν· «Ἐγὼ εἰμὶ Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις»[1]· ὡς εὐθύνην ὑποχρεώσεως, διότι ὁ ἴδιος ἠξιώθη περισσότερον παντὸς ἄλλου τῆς θείας συγγνώμης καὶ τῆς λυτρωτικῆς χάριτος τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐθύνην καθήκοντος διὰ τὴν εἰς αὐτὸν μετ' ἐμπιστοσύνης ἀνάθεσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του[2]. Δι' αὐτὸ καὶ ἐμβαθύνει περισσότερον παντὸς ἄλλου Ἀποστόλου εἰς τὴν μελέτην τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ καθιστᾷ τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου περιεχόμενον τῆς ζωῆς του κατὰ πλήρη κυριολεξίαν· «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»[3]. Ζῇ τὸν Χριστὸν ὡς τὴν ὑπερτάτην ἔκφρασιν τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης τοῦ Θεοῦ[4], διὸ καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑπὸ πάντων γνῶσιν αὐτῆς καὶ μόνον τῆς ἀληθείας. «Οὐ γὰρ ἔκρινα τὶ εἰδέναι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον»[5]. Αἰσθάνεται δὲ μεγάλην τὴν προσωπικήν του εὐθύνην ἔναντι τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν πραγματοποίησιν καὶ γενίκευσιν τῆς γνώσεως ταύτης εἰς ὅλον τὸν κόσμον[6].

Κατὰ δεύτερον λόγον ὁ Ἀπόστολος αἰσθάνεται μεγίστην εὐθύνην ἔναντι τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀποστολῆς του, ἔναντι δηλαδὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Διότι τὸ θεωρεῖ οὐχὶ ὡς ἁπλήν τινα διδασκαλίαν, ἀλλ' ὡς δύναμιν μεγάλην· «δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι»[7]. Διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ὡς δυνάμεως καὶ σοφίας τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖται τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας, διότι τὸ ἴδιον εἶναι μυστήριον[8], δι' αὐτὸ καὶ τὸ κήρυγμά του συνοδεύεται πάντοτε μὲ τὰς θαυμαστὰς δωρεὰς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ὑμῶν οὐκ ἐγεννήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πληροφορίᾳ πολλῇ»[9]. Ἂν καὶ μυστήριον δὲν εἶναι κεκαλυμμένον και ἀκατάληπτον, ἀλλὰ φῶς εἰς σωτηρίαν. «Εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον, τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολυμμένοις ἐστὶν κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ

[1] Πράξ. 9, 5 πρβλ. 22, 4 καὶ 26, 10 ἑξ καὶ 1 Κορ. 15, 9 καὶ Γαλ. 1, 13.
[2] Ἐφεσ. 3, 7-9, Κολασ. 1, 25.
[3] Γαλ. 2, 20 πρβλ. καὶ 1, 4 καὶ Φιλιπ. 2, 8 ἑξ. καὶ Κολασ. 2, 9.
[4] Ἐφέσ. 2,4 ἑξ.
[5] 1. Κορ. 2, 2.
[6] Κολασ. 1, 29 καὶ 3, 3 ἑξ.
[7] Ρωμ. 1, 16.
[8] Ἐφεσ. 3, 8—9 καὶ 6, 19.
[9] 1. Θεσαλ. 1, 5.

νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ» [1]. Τὸ Εὐαγγέλιον ἀποτελεῖ διὰ τὸν Παῦλον τὸν μέγαν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτόν. Ἕνεκα τούτου ὁ Ἀπόστολος αἰσθάνεται μίαν τριπλῆν εὐθύνην ἔναντι τοῦ Εὐαγγελίου. Πρῶτον ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου βαθυτέραν κατανόησίν του· «πάντα δὲ ποιῶ διὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι» [2]. Δεύτερον ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον [3] καὶ τρίτον ὡς πρὸς τὴν διαφύλαξιν τῆς καθαρότητος τῶν νοημάτων του ἀπὸ τῶν ἐνσκυψάντων ψευδοδιδασκάλων [4].

Τρίτον ὁ Παῦλος αἰσθάνεται μεγάλην εὐθύνην ἔναντι τοῦ σκοποῦ τῆς κλήσεώς του, ἤτοι ἔναντι τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτως φύλου, φυλῆς καὶ κοινωνικῆς τάξεως, χάριν τῶν ὁποίων καὶ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς καὶ χάριν τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος ἐκλήθη εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας των [5].

Ὡς φαίνεται ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου, οὐδεὶς διὰ μέσου τῆς ἱστορίας κατενόησεν τὴν εὐθύνην του ἔναντι τῶν συνανθρώπων του, ἀδιακρίτως φύλου, φυλῆς καὶ τάξεως [6], τόσον ὅσον ὁ Παῦλος. Τοῦτο δὲ διότι οὐδεὶς κατενόησεν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου ὅσον ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν. Διὰ τὸν Παῦλον ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὸ πολυτιμότερον καὶ τὸ πνευματικώτερον δημιούργημα τοῦ Θεοῦ ἐξ ὅλων τῶν ὄντων τοῦ σύμπαντος. Ὅ,τι ἀναδεικνύει αὐτὸν ὑπὲρ πᾶσαν τὴν ἄλλην δημιουργίαν εἶναι ἡ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ πλάσις του, ἤτοι ἡ διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως κατεύθυνσίς του πρὸς τὴν θείαν τελειότητα. Ὁ Παῦλος γνωρίζει καὶ ἔχει κατανοήσει περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸ δρᾶμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀποτελεῖ δι' αὐτὸν ὄντως μέγα δρᾶμα ἡ διὰ τῆς καταχρήσεως τοῦ πολυτιμοτέρου καὶ πνευματικωτέρου προσόντος τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐλευθερίας του δηλαδή, πτῶσις αὐτοῦ εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ ἡ δι' αὐτῶν αἰχμαλωσία του εἰς τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου. Κατὰ τὸν Παῦλον τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐπεξετάθη ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἦτο φυσικόν, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν [7], διότι αὕτη

---

[1] 2. Κορ. 4, 3—4.
[2] 1. Κορ. 9, 23. [3] Ρωμ. 10, 14 ἑξ. 15, 16 ἑξ 1 Κορ. 4, 15 καὶ 9, 12.
[4] 2. Κορ. 11, 3 ἑξ., Γαλ. 1, 6 ἑξ. 3, 1 ἑξ. 5, 9, Φιλιπ. 3, 15 ἑξ. κλπ.
[5] 1. Κορ. 3, 21 ἑξ.
[6] Ρωμ. 1, 14—16 καὶ 10, 12, 1 Κορ. 1, 24 καὶ 12, 13 Γαλ 3, 28, Κολασ. 3, 11, Ἐφεσ. 6, 8. [7] Ρωμ. 8, 21 ἑξ.

διὰ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἀνθρώπου ἔχασε τὸν φυσικὸν καὶ νόμιμον κύριόν της καὶ ἄρα καὶ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς δημιουργίας της[1]. Τὴν λύσιν τοῦ δράματος δίδει ὁ Θεός. Ὁ Θεὸς κινούμενος πάλιν ὑπὸ τῆς ἀπείρου ἀγάπης Του πρὸς τὸ ἐν δυστυχίᾳ πλάσμα του, ἀποστέλλει ἐν τῇ πανσοφίᾳ καὶ τῇ παντοδυναμίᾳ Του τὸν μονογενῆ Του Υἱὸν καὶ Λόγον, Ὅστις διὰ τῆς σταυρικῆς του θυσίας καὶ διὰ τῆς χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ τιμίου Αἵματός Του, διέλυσε τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας[2] καὶ ἵδρυσε τὸ μέγα ἀναρρωτήριον τῆς χάριτός Του, τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἀνάρρωσιν τῶν ἐκ τοῦ χείλους τοῦ θανάτου ἐξερχομένων αἰχμαλώτων τῆς ἁμαρτίας. Εἰς τὸ ἀναρρωτήριον τοῦτο ἐκάλεσεν τὸν Παῦλον ὡς πρωτεργάτην καὶ ἀρχίατρον τῆς περιθάλψεως πάντων[3]. Ὁ Ἀπόστολος θεωρεῖ τὸν θάνατον τῆς αἰχμαλωσίας φοβερόν, ἀλλ' ἔτι φοβερώτερον θεωρεῖ τὸν θάνατον μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς αἰχμαλωσίας μακρὰν τῆς πατρίδος ἤτοι μακρὰν τοῦ Θεοῦ. Ἔχων δὲ πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς ἀπελπιστικῆς καταστάσεως τοῦ ἐκ τῆς ἁμαρτίας τραυματισθέντος ἀνθρώπου αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἰδιαιτέρως ὑπεύθυνον διὰ τὴν πρὸς πάντας ἔγκαιρον μετάγγισιν τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου, τοῦ δίδοντος τὴν νέαν ζωήν. Ὡς φιλόστοργος καὶ ἀκαταπόνητος ἰατρός, εὑρίσκεται συνεχῶς ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ μεγάλου Μυστηρίου, μεταδίδων εἰς πάντας τὴν ζωὴν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς αἰωνιότητος. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο πρέπει νὰ κερδιθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερος χρόνος, ἵνα μηδένα πλέον καταλάβῃ ὁ θάνατος τῆς ἁμαρτίας, διὸ καὶ ἐπιστρατεύει πάντα δυνάμενον νὰ συνεργασθῇ καὶ ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῶν κόπων του καὶ δι' ὅλων τῶν προσπαθειῶν του τὸ ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν διὰ τῶν προσευχῶν του[4]. Διὰ τοῦ ὅλου ἔργου του ζητεῖ νὰ ἐνσωματώσῃ στερρῶς καὶ ἀναποσπάστως πάντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Κυρίου, τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅπως εἰς τὰς ἐγχειρίσεις ἐνσωματοῦται ἀκόμη πρὶν ἀποκοπῇ τὸ μέλλον νὰ μεταμοσχευθῇ ὑγιὲς μέρος τοῦ σώματος εἰς τὸ πάσχον μέλος, οὕτως ὀφείλει καὶ ὁ πιστὸς νὰ ἐνσωματωθῇ στερρῶς καὶ ἀναποσπάστως εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας[5].

Καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην αἰσθάνεται ὁ Παῦλος μεγίστην τὴν εὐθύνην του. Ἡ εἰς αὐτὴν ἐνσωμάτωσις τῶν πιστῶν ἐπιβάλλεται

---

[1] Ρωμ. 1, 25.
[2] Ρωμ. 10, 1, 1. Κορ. 3, 1 ἑξ. 2 Κορ. 1, 23 ἑξ. 7, 8 ἑξ. 12, 1, Γαλατ. 4, 19 ἑξ. Ἐφεσ. 3, 1 ἑξ. Κολ. 2, 1 ἑξ.
[3] 1 Κορ. 15, 3 ἑξ.
[4] Ρωμ. 9,3 ἑξ.
[5] Ρωμ. 11, 15 ἑξ. 2 Κορ. 11, 2 ἑξ.

ὅπως γίνηται ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν προϋπόθεσιν τῆς διατηρήσεως τῆς πνευματικῆς της καθαρότητος [1]. Μοναδικὸς σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ δι᾽ αὐτῆς μετάδοσις τῆς ἀπολυτρωτικῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εἰς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων [2]. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιβάλλει ὅπως αὕτη διατηρῆται πάντοτε καθαρὰ «μὴ ἔχουσα σπίλον ἢ ρυτίδα ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ᾽ ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος [3]».

Ὑπαγόρευσιν τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εὐθύνης τοῦ Ἀποστόλου ἀποτελοῦν καὶ αἱ ποικίλαι καὶ ἀναρίθμητοι προτροπαὶ καὶ παραινέσεις του πρὸς πάντας διὰ τὴν ἠθικὴν καθαρότητα αὐτῆς ὡς τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἰδιαίτατα δὲ αἱ προτροπαὶ καὶ ὁδηγίαι του, αἱ ἀπευθυνόμεναι πρὸς τοὺς συνεργάτας του, αἱ ποιμαντορικαὶ δῆλον ὅτι ὑποδείξεις του.

Διὰ τῆς συναισθήσεως ὑπὸ τοῦ Παύλου τῶν ἀναφερθεισῶν εὐθυνῶν του ἐν τῷ συνόλῳ των ὁ Ἀπόστολος ὑποκειμενοποιεῖ τὰ πάντα καὶ κλείει μέσα εἰς τὴν ψυχήν του ὡς προσωπικήν του ὑπόθεσιν καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν κόσμον, καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ δρᾶμα καὶ τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἀνθρώπου [4]. Ἀκριβῶς δι᾽ αὐτὸ καὶ ἀπέβη ὁ πρωτεργάτης τῆς θείας ἐν Χριστῷ χάριτος καὶ ὁ πνευματικὸς κολοσσὸς τῆς ἱστορίας.

Γ΄. ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΠΑΥΛΟΝ

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δὲν συναισθάνεται μόνον τὰς προσωπικάς του εὐθύνας, ἀλλὰ βλέπει καθαρότατα καὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τὰς ὁποίας καὶ ὑπογραμμίζει εἰς τὰς ἐπιστολάς του. Κατὰ τὸν Παῦλον οὐδεὶς εἶναι ἀπηλλαγμένος προσωπικῶν εὐθυνῶν. Μόνον εἰς τοὺς διεστραμμένους δὲν ὑπάρχει ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης, καθόσον αὕτη ἀποτελεῖ φυσιολογικὴν λειτουργίαν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τὸν χριστιανὸν ἡ συναίσθησις τῶν εὐθυνῶν του εἶναι τὸ πλέον ἁπλοῦν πρᾶγμα, διότι οὗτος διὰ τῆς πίστεώς του εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἔχει τὴν πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας [5]. Δι᾽ αὐτὸν τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ [6] καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς Αὐτὸν ἀποτελεῖ τὸ μόνον συμφέρον διὰ τὸν ἄνθρωπον [7], ἡ δὲ μὴ ὑποταγή, ἀφρο-

---

[1] 1. Κορ. 3, 16 ἑξ, 5, 2 ἑξ. 6, 15 ἑξ.. Ἐφεσ. 5, 29 ἑξ.
[2] Ρωμ. 8, 9. [3] Ἐφεσ. 5, 27. [4] Πρβλ. 2. Κορ. 11, 29.
[5] Πρβλ. Λουκᾶ 12, 47 ὅρα καὶ 2 Κορ. 4, 3 ἑξ. Ρωμ. 1, 16, 1. Κορ. 4, 15 καὶ 15, 1, 2. Κορ. 9, 13. [6] 1. Θεσσαλ. 2, 13.
[7] Ρωμ. 7, 10, Κολ. 3, 1 ἑξ.

σύνην[1]. Διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κατανοεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἔναντι τοῦ Θεοῦ[2], ὡς καὶ τὰ ἐπ᾽ αὐτοῦ δικαιώματα τοῦ πλάσαντος αὐτόν[3].

Ὅ,τι οὐσιαστικώτερον καθιστᾶ τὸν χριστιανὸν ὑπεύθυνον ἔναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ βαπτίσματός του ἐλευθέρα ἀποδοχὴ τῆς θείας χάριτος καὶ ἡ εἰς ἑαυτὸν ἀνάληψίς της. Δι᾽ αὐτῆς γίνεται μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ[4] καὶ δι᾽ αὐτῆς ὑποτάσσεται εἰς τὸν Θεόν[5]. «Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν καὶ διδόντα τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Ἅγιον εἰς ὑμᾶς»[6]. Ὁ χριστιανὸς ἔχει οὕτω μεγάλην εὐθύνην ἔναντι τῆς θείας χάριτος, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν, ὅπως μὴ μολύνῃ ταύτην καὶ ὅπως δι᾽ αὐτῆς ἀναδειχθῇ μέλος ἄξιον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ[7] καὶ ὅπως μὴ προσάπτῃ διὰ τῶν ἁμαρτιῶν του πληγὰς εἰς αὐτό[8].

Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἡ θέσις τὴν ὁποίαν πλησίον τοῦ Θεοῦ ἀνέκτησεν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐν Χριστῷ χάριτος εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ πρωτόπλαστοι. Αὐτὴ εἶναι ἡ θέσις τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συντελεσθείσης υἱοθεσίας[9]. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ χριστιανοῦ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τῶν πρωτοπλάστων. Ἡ φθορὰ τῆς νέας ταύτης ὀντότητος ἡμῶν ἔναντι τοῦ Θεοῦ, συντελουμένη διὰ τῶν παλαιῶν ἁμαρτωλῶν συνηθειῶν καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ σώματος, καθιστᾶ ἡμᾶς ἰδιαιτέρως ὑπευθύνους[10]. Ἡ εὐθύνη αὕτη φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφόν της διὰ τῆς περιφρονήσεως τῆς λυτρωτικῆς χάριτος τοῦ Μυστηρίου τῆς Μετανοίας, δι᾽ ἧς συνεχῶς ἀνακαινίζεται ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ ἡμῶν. Οὕτω τὸ Μυστήριον τῆς Μετανοίας ἀποτελεῖ τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης τοῦ Θεοῦ[11].

Πᾶσαι αἱ ἀναφερθεῖσαι εὐθῦναι εἶναι εὐθῦναι ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, χάριν τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὅπως ὅμως ὁ Ἀπόστολος ἔχει ἐπωμισθῇ τόσας εὐθύνας χάριν τῶν ἄλλων καὶ ἡμεῖς πάντες ἔχομεν πολλὰς εὐθύνας ἔναντι πάντων τῶν συνανθρώπων μας καὶ ὀφείλομεν νὰ συναισθανώμεθα ταύτας. Πρωτίστως ὀφείλομεν νὰ μὴ

---

[1] 2 Κορ. 11, 1 ἑξ. 12, 6.
[2] Ρωμ. 11, 36, 1 Κορ. 8, 6.
[3] 1. Κορ. 10, 31, Ρωμ. 14, 7 ἑξ.
[4] 1. Κορ. 3, 16 ἑξ.
[5] Ρωμ. 6, 2.
[6] 1. Θεσ. 4, 8, Ρωμ. 8, 9 καὶ 10, 9.
[7] 1. Θεσ. 3, 7 ἑξ.
[8] 1. Κορ. 6, 15 ἑξ., Ρωμ. 8. 13.
[9] Ρωμ. 8, 14 - 23.
[10] Ρωμ. 6, 12 καὶ 8, 12 ἑξ. καὶ 12, 1.
[11] 1 Κορ. 5, 2 ἑξ.

γινώμεθα «πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον»[1]. Ὀφείλομεν πάντοτε ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν πνευματικὴν προαγωγὴν τοῦ ἄλλου. «Ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν»[2]. Διὸ καὶ ὀφείλομεν νὰ βαστάζωμεν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων[3] καὶ νὰ παρέχωμεν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν γνῶσιν καὶ καθοδήγησιν εἰς συναίσθησιν τῶν εὐθυνῶν ἑκάστου. Διότι «οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις· τινὲς δὲ τῇ συνειδήσει τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσιν, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν ἀσθενὴς οὖσα μολύνεται»[4].

Ἡ εὐθύνη ἡμῶν αὐξάνει διὰ τῆς πληροφορίας τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι ὁ διάβολος συνεχῶς διαφθείρει τὰ νοήματα ἡμῶν[5] κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ὑπάρχουν πιστοὶ «ἔχοντες τὴν μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι»[6]. Ἡ ἐπαγρύπνησις ἡμῶν, ὅπως παραμείνωμεν σταθεροὶ εἰς τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διὰ τῆς προσευχῆς περιφρούρησις τῶν νοημάτων μας, καθιστοῦν ταῦτα ἀπρόσβλητα ἀπὸ τοῦ διαβόλου. Ἡ ἐπὶ τῶν νοημάτων ἡμῶν ἐπίδρασις τοῦ διαβόλου εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τῆς ἰδικῆς μας ὀλιγωρίας, διὸ καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ εὐθύνη ἡμῶν εἶναι καθαρῶς προσωπική.

Αὐταὶ εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς αἱ εὐθῦναι παντὸς χριστιανοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Αὗται διακρίνονται τῶν εὐθυνῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐτάχθησαν ὁδηγοὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας. Αἱ εὐθῦναι αὐτῶν εἶναι ἀνώτεραι καὶ πολυαριθμότεραι, διὸ καὶ θὰ ἦτο προτιμότερον κατὰ τὸν Παῦλον νὰ μὴν τὰς ἀνελάμβανον, ἐὰν πρόκειται ν' ἀδιαφορήσωσιν ὡς πρὸς αὐτάς. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος ἀπαιτεῖ, ὅπως καταστήσουν περιεχόμενον καὶ κύριον μέλημα τῆς ζωῆς των τὰς εὐθύνας των καὶ μόνον. Ὁ ἴδιος πρόκειται ἐνώπιόν των φωτεινὸν παράδειγμα συναισθήσεως τῶν εὐθυνῶν του. Ὁ ἴδιος ἠξιώθη διὰ τῆς συναισθήσεώς των νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ζήσῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καλύτερον παντὸς ἄλλου, νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιόν Του καὶ νὰ μεταδώσῃ τὴν ἀπολυτρωτικὴν χάριν Του περισσότερον παντὸς ἄλλου καὶ ν' ἀναδειχθῇ ὁ διδάσκαλος καὶ τῶν ἡγετῶν τῆς οἰκουμένης, ὁ ἥρως τῆς ἱστορίας καὶ μέγας νικητὴς τοῦ Πνεύματος.

ΜΑΡΚΟΣ ΣΙΩΤΗΣ
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

---

[1] Ρωμ. 14, 13 ἑξ., 14, 1 ἑξ., 1 Κορ. 8, 9 ἑξ.
[2] Ρωμ. 15, 1 ἑξ. [3] Ρωμ. 15, 1. [4] 1. Κορ. 8, 7.
[5] 2. Κορ. 11, 3. [6] 2. Τιμ. 3, 5.

Η ΣΤΑΥΡΙΚΗ ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΠΑΥΛΟΝ

Διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἐδημιουργήθη κατάστασις ἁμαρτίας, ἡ ὁποία μὲ ὅλας τὰς ἀκολουθίας καὶ ποινάς της μεταδίδεται, ὡς γνωστόν, εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος: «διὰ τοῦτο ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» (Ρωμ. 5, 12). Καὶ συνέπεια τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦτο ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ, νὰ καταστῇ ἔνοχος ἀπέναντί του καὶ νὰ γίνῃ ἐχθρός του.

Ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἁγιότης τοῦ Θεοῦ ἐζήτει ἡ τιμωρία αὐτὴ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ εἶναι αἰωνία. Ἀλλὰ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ ἤθελε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ μέσον ἡ ἁμαρτία καὶ νὰ σωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ νὰ ἔλθῃ πάλιν πλησίον τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ ἀνέλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, **διὰ τοῦ σταυρικοῦ Του θανάτου.**

Τὴν σταυρικὴν θυσίαν **τὴν ἀναπτύσσει κυρίως εἰς τὴν** ἁγίαν Γραφὴν ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Εἰς τὰς ἐπιστολάς του τονίζει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς προσέφερε τὸν ἑαυτόν Του θυσίαν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἔγινεν **αὐτὸς «ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα» (Γαλ. 3, 13).**

Συντόμως ἡ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐπὶ τῆς σταυρι**κῆς θυσίας ἔχει ὡς ἑξῆς.**

Ὁ Θεὸς ἐξ ἀγάπης πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον τὸν Μονογενῆ Υἱόν του, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν: «ὁ δὲ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ» (Ἐφεσ. 2, 4-5).

Καὶ ὁ Χριστὸς **ἐξ ἀγάπης ἐπίσης πρὸς ἡμᾶς καὶ οἰκειοθελῶς**: «περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας» (Ἐφεσ. 5, 2), κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ Θεοῦ Πατρός Του: **«ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ**

ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν» (Ρωμ. 8, 32), καὶ ἐξ ὑπακοῆς πρὸς αὐτόν: «καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», (Φιλιπ. 2, 8) ἀνέλαβε τὰς ἰδικάς μας ἁμαρτίας, τὰς ὁποίας μετεβίβασεν εἰς Αὐτὸν ὁ Θεός: «παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς» (Α'. Κορ. 15, 3), ἐνῷ Αὐτὸς ἦτο ἀναμάρτητος: «τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ» (Β'. Κορ. 5,21).

Καὶ προσέφερε τὸν ἑαυτόν Του θυσίαν ἀντὶ ἡμῶν: «ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι» (Β'. Κορ. 5,15) ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ: «ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ» (Κολασ. 2,14), διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαθάρισε καὶ συνεχώρησε μὲ τὸ τίμιον αἷμά Του τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων: «δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ» (Ρωμ. 3,24—25α) καὶ ἔγινεν Αὐτὸς μὲ τὴν προσφορὰν τῆς ζωῆς Του τὸ «ἀντίλυτρον» τοῦ αἰωνίου θανάτου, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ τὸ ἁμαρτωλὸν γένος τῶν ἀνθρώπων: «ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων (Α'. Τιμ. 6,2).

Οὕτως ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸ μέσον τὴν ἁμαρτίαν καὶ συνεφιλίωσε τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν Θεόν, ἀπεκατέστησε τὰς σχέσεις μεταξύ των καὶ ἔφερε τὴν καταλλαγὴν καὶ τὴν εἰρήνην, δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν: «καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ» (Κολασ. 1,20—22).

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν διὰ τοῦ Σταυρικοῦ θανάτου ποὺ ὑπέστη ἐξ ἀγάπης ἀντὶ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐξουδετέρωσε τὸν

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ *

«Οὐκ ἔστιν οὐδὲν εὐχῆς δυνατώτερον οὐδὲ ἴσον» διδάσκει ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος[1]. Δὲν ὑπάρχει θρησκευτικὴ ζωὴ χωρὶς προσευχήν. Αἱ μεγάλαι θρησκευτικαὶ προσωπικότητες τῆς ἱστορίας ὑπῆρξαν διὰ τοῦ παραδείγματός των διδάσκαλοι τῆς προσευχῆς. Διὰ τῆς προσευχῆς καθίσταται ζῶσα ἡ θρησκεία. Ἡ μορφὴ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς προσευχῆς σταθμίζουν τὴν ἀξίαν τῆς λατρείας, ἀποκαλύπτουν τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς, ἐκδηλώνουν τὸ εἶδος καὶ τὴν ποιότητα τῆς εὐσεβείας τῶν πιστῶν ἑκάστης θρησκείας. Αἱ προσευχαὶ καὶ αἱ περὶ προσευχῆς μαρτυρίαι «χαρακτηρίζουν μίαν θρη-

---

* Διάλεξις ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου δοθεῖσα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν τῇ 25ῃ Ἰουνίου 1955. Δημοσιεύεται μετά τινων προσθηκῶν καὶ σημειώσεων.

[1] Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου τελειώνει τὸ περὶ προσευχῆς κλασσικὸν ἔργον του ὁ Fr. Heiler (Das Gebet. Eine religionsgeschichtliche und religionspsychologische Untersuchung. Γαλλικὴ μετάφρασις ἐκ τῆς ε΄ ἐκδόσεως, Paris 1931). Γενικώτερον περὶ προσευχῆς ἔχουν καὶ παρ' ἡμῖν γραφῆ ἢ μεταφρασθῆ ἀρκεταὶ καλαὶ μελέται. Σημειώνω τὴν τελευταίαν, εὐσύνοπτον, ἀλλ' οὐσιώδη καὶ μετὰ πολλῶν ἐπισημειώσεων· Λεων. Ι Φιλιππίδου, Ἡ προσευχὴ ἐξ ἐπόψεως θρησκειοψυχολογικῆς, ἐν Ἀθήναις 1955.

αἰώνιον θάνατον, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο τὸ κατάντημα τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀνθρώπου καὶ ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς χάριτος. Αὐτὴ εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς γενικὰ περὶ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Θεωρίαι, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν καὶ ἀπὸ Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς καὶ θεολόγους παλαιοὺς καὶ νεωτέρους, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξηγήσουν τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, δὲν κατώρθωσαν, μὲ ὅσα καὶ ἂν ἀνέπτυξαν καὶ συστηματικὰ διετύπωσαν, νὰ μᾶς δώσουν νὰ ἐννοήσωμεν πλήρως τὴν σταυρικὴν θυσίαν. Διότι ἡ διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἶναι μυστήριον.

ΙΩ. Ν. ΦΡΑΓΚΟΥΛΑΣ
Διευθυντὴς τοῦ Ἀνωτέρου Ἐκκλ. Φροντιστηρίου Θεσ)νίκης

σκείαν, μίαν θρησκευτικὴν ἐποχήν, ἕνα θρησκευτικὸν ἄνθρωπον καλλίτερον ἀπὸ τὴν μυθολογίαν ἢ ἀπὸ τὰ συναξάρια, τὸ δόγμα, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θεολογίαν...» (Deissmann), διότι ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ ἐσωτερικωτέρα ἐκδήλωσις τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνθρώπου. «Ἀπὸ ὅλας τὰς ἐνδείξεις καὶ ἐκδηλώσεις τῆς θρησκείας, ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ὑψηλοτέρα καὶ ἐπισημοτέρα» (Hettinger).

Τὸ θέμα τῆς προσευχῆς, ἰδιαιτέρως τῆς χριστιανικῆς, ἐνέχει κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὴν σύγχρονον θεολογίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν—πνευματικὴν ζωὴν τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν [1]. Ἡ ἐξ ἀνάγκης ἢ κατὰ μίμησιν προσαρμογή μας πρὸς κοσμικὰς μεθόδους σκέψεως καὶ ἐνεργείας ἀμαυρώνει τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς θρησκείας μας, διότι καταστρέφει τὴν ἄσκησιν τῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία, μόνη αὐτή, μᾶς φέρει εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, μᾶς ἑνώνει μυστικῶς μὲ τὸν Χριστόν, μᾶς ἐξοπλίζει μὲ τὰ μὴ σαρκικὰ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν «τὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων» [2].

Ἔχομεν ὅλοι ἀνάγκην νὰ προσευχώμεθα καὶ ὀφείλομεν ὄχι ἁπλῶς νὰ προσευχώμεθα, ἀλλὰ νὰ προσευχώμεθα χριστιανικῶς. Ἡ χριστιανικὴ προσευχὴ διαφέρει βαθέως ἀπὸ τὴν μὴ χριστιανικήν. Ὁ χριστιανισμὸς ὡς μόνη ἀληθινὴ θρησκεία μᾶς χαρίζει τὴν μόνην ἀληθινὴν προσευχήν. Ἡ χριστιανικὴ προσευχὴ εἶναι πάντοτε βιβλικῆς ἐμπνεύσεως, ἐγκλείει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μοναδικότητα τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Του, τὴν αἰωνίαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας Του. Ἀποδίδοντες εἰς τὴν χριστιανικὴν προσευχήν μας τὴν θέσιν, ἡ ὁποία τῆς ἀνήκει, συμβάλλομεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας. Ἡ χριστιανικὴ προσευχὴ ἔχει ἀνεξάντλητον πνευματικὸν περιεχόμενον· δὲν ἀποβλέπει εὐδαιμονιστικῶς εἰς ἀγαθὰ ἐφήμερα καὶ εἰς σκοποὺς ἐγωϊστικούς· χαρίζει μοναδικὴν αὐτάρκειαν καὶ αἰσιοδοξίαν διὰ τὴν πάλην μας ἐναντίον τοῦ κακοῦ, ποὺ μᾶς περιβάλλει, μᾶς σκανδαλίζει καὶ δυναστεύει τὸν κόσμον· ἔχει χαρακτῆρα κοινωνικὸν καὶ εὐεργετικόν, τοῦ «μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»· διεγείρει, ὑπηρετεῖ καὶ ἀναγεννᾷ τὸν κόσμον, μᾶς καθιστᾷ ἀξίους νὰ γίνωμεν «συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ» [3].

Δεύτερος, μετὰ τὸν Κύριον ἡμῶν διδάσκαλος τῆς χριστιανικῆς

---

[1] F. Ménégoz, Le problème de la Prière. Principe d'une revision de la methode théologique, α' ἔκδ. Strasbourg—Paris 1925.

[2] 2 Κορ. 10,4. [3] 1 Κορ. 3,9.

προσευχῆς εἶναι ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος. Μὲ τὴν προσέγγισιν τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων, ἐνδόξων, πανευφήμων καὶ πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, κατ᾽ ἐπικρατῆσαν τὰ τελευταῖα ἔτη εὐλαβὲς ἔθιμον, προνοίᾳ καὶ εὐλογίᾳ τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου μας, ἂς ἀναμνησθῶμεν τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ ἔργου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, κατὰ θείαν ἐν ὁράματι ἐντολήν, διαβὰς εἰς Μακεδονίαν ἐβοήθησεν ἡμῖν καὶ ἔγινε Φιλιππησίων καὶ Θεσσαλονικέων καὶ Ἀθηναίων καὶ Κορινθίων καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος φωστὴρ τρισμέγιστος καὶ διδάσκαλος εἰς Χριστόν.

Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν ἀπόψε δι᾽ ὀλίγων τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς τοῦ Παύλου καὶ ἂς τὸν ἀκούσωμεν ὡς διδάσκαλον τῆς προσευχῆς μας [1].

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Ἡ προσευχὴ τοῦ Παύλου στηρίζεται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἀνύψωσε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν προσευχὴν τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πατρότητα τοῦ Θεοῦ καί, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ φωνῆς «Ἠλί, Ἠλί ..», πᾶσαι αἱ παραδοθεῖσαι ἡμῖν προσευχαὶ τοῦ Ἰησοῦ ἄρχονται ἀπὸ τὴν λέξιν «Πάτερ» ἢ «Πάτερ μου». Κατὰ θείαν παραχώρησιν τοῦ Κυρίου ὡς διδασκάλου τῆς προσευχῆς μας τὸ ἰδικόν του «Πάτερ μου» ἔγινε «Πάτερ ἡμῶν» [2]. Αὐτὸ τὸ «Πάτερ ἡ μ ῶ ν» κυριαρχεῖ εἰς τὴν σκέψιν τοῦ

---

[1] **Ἡ προσευχὴ τοῦ Παύλου δέον νὰ ἐξετάζηται ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν** προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ. Πλὴν τῶν μνημονευθέντων Heiler καὶ Ménégoz (σ. 247-290), ἠσχολήθησαν ἰδιαιτέρως οἱ E. F. v o n d e r G o l t z, Das Gebet in der ältesten Christenheit Leipzig 1901. (σ 1-124). V. E r m o n i, I. Jésus et la Prière dans l' Evangile [4], Paris 1903, καὶ II. Saint Paul et la Prière, Paris 1907. J, M. N i e l e n, Gebet und Gottesdienst im Neuen Testament. Freiburg i. Br. 1937. M. E. D o d d, The prayer life of Jesus, New York 1923. T i l l m a n n, Die Frömmigkeit des Herrn und seines Apostels Paulus, Düsseldorf 1920. J. A. E s c h l i m a n n, La prière dans saint Paul, Lyon 1934. G. H a r d e r, Paulus und das Gebet, Gütersloh 1936 καὶ ἄλλοι.—Ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ δὲν ἐξετάζω μιαν ἄλλην σπουδαιοτάτην ἄποψιν τῆς προσευχῆς τοῦ Παύλου, τὴν σχέσιν ταύτης πρὸς τὴν προσευχὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐλπίζω, Θεοῦ θέλοντος, νὰ παρουσιάσω προσεχῶς ταύτην ἐν ἐκτάσει.

[2] Πρβλ. τὴν σύγκρισιν τῆς κυριακῆς προσευχῆς πρὸς χωρία τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἰουδαϊκὰς προσευχὰς ἐν Ermoni I, σ. 25-28 καὶ διὰ τὴν ἁρμονίαν αὐτῆς πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου σ. 34-36. Εἰδικῶς διὰ τὴν προσφώνησιν «Πάτερ ἡμῶν», πρβλ. Δευτ. 32,6. Ἠσ. 63,16. Ψαλμ. 102,13. Σοφ. Σολ. 2,16-18. M.—J L a g r a n g e, la Paternité de Dieu dans l' An-

ἁγίου Παύλου καὶ ὁ ἀραμαϊκὸς τύπος «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ», ὁ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διατηρεῖται καὶ εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Παύλου καὶ ἀκούεται ἕως τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ρώμην[1].

Ὁ Παῦλος συνεχίζει τὴν παράδοσιν τῶν προφητῶν καὶ τοῦ Κυρίου. Διατηρεῖ ὡς κύριον ἀντικείμενον τῆς ζωῆς καὶ τῆς προσευχῆς του τὸ πλήρωμα τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ[2]. Διδάσκει τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸν θρίαμβον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ[3], χαρίζει εἰς τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ[4], δηλαδὴ τοὺς χριστιανούς, τὴν κληρονομίαν τῆς καλλιτέρας ἰσραηλιτικῆς παραδόσεως. Τέλος ζῶν ὁ ἴδιος «ἐν Χριστῷ», ἀξιωθεὶς ἀποκαλύψεων, εὑρισκόμενος εἰς ἀδιάκοπον ἐσωτερικὸν σύνδεσμον μετὰ τοῦ Χριστοῦ, φθάνει ἕως τὰς ἐσχάτας συνεπείας τῆς ἀπολύτου πνευματικότητος τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ, ἀπελευθερώνει τὰς ὑψίστας καὶ οὐσιώδεις ἀνατάσεις τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὴν στενότητα καὶ τὴν ἀσυνέπειαν τῶν ἰουδαϊζόντων, κάμνει νὰ λάμψῃ ὁ Χριστὸς εἰς τὰς καρδίας μας[5].

«Ἡ καρδία τοῦ Παύλου, λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἦτο ἡ καρδία τοῦ Χριστοῦ» καὶ αὐτὴ ἡ καρδία τοῦ Παύλου προσεύχεται ὅπως ἡ καρδία τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ζῇ μετ' αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ Διὰ τὸν Παῦλον εἶναι πνευματικὴ πραγματικότης ὁ τολμηρὸς λόγος· «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Τὴν πραγματικότητα αὐτὴν μᾶς φανερώνει ἡ συνέχεια τοῦ λόγου του· «ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ»[6]. Πρότυπον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ὑμνεῖ εἰς τὸ ἀσύγκριτον 13ον κεφάλαιον

---

cien Testament, «Revue Biblique» 1908, σ. 481-499. Ἀλλ' ἡ μοναδικότης τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἔγκειται τόσον εἰς τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας καὶ τῶν αἰτημάτων τῆς κυριακῆς προσευχῆς, ὅσον εἰς τὸ ὅτι «Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ» (Ἰω. 5,18) καὶ ἑπομένως «ἦν διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων» (Ματθ. 7,29) εἰς τὸ «Ἐγώ», τὸ κῦρος καὶ τὴν «αὐτοβασιλείαν» αὐτοῦ (Ὠριγένης), εἰς τὸ «Πάτερ ΜΟΥ» καὶ «Πάτερ ΗΜΩΝ», ἅτινα προδίδουν τὸν μοναδικὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου του καὶ τῆς ἀποστολῆς του ὡς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἕνωσίν μας διὰ πραγματικῆς υἱοθεσίας μετ' αὐτοῦ.

[1] Μάρκ. 14,36. Γαλ. 4,6. Ρωμ. 8,15.

[2] Πράξ. 20,24. Ρωμ. 10,1. Ἐφεσ. 3,19. 4,13 6,19-20.

[3] Ρωμ. 15,5-6. 1 Κορ. 6,20. 2 Θεσσ. 3,1.

[4] Γαλ. 6,16. Πρβλ. Φιλ. 3.3. Ρωμ. 9,6.

[5] Πρβλ. Βασ. Χ. Ἰωαννίδου, Ὁ μυστικισμὸς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἀθῆναι 1936.

[6] Γαλ. 2,20.

τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του, φαίνεται νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ[1]. Ὅταν προβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς μίμησιν, προβάλλει αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ οὐχὶ ἑαυτόν, μᾶς προτρέπει νὰ ζήσωμεν «ἐν Χριστῷ»[2].

Ἡνωμένοι μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐξηγορασμένοι μὲ τὴν θυσίαν του, ὀφείλομεν κατὰ τὸν Παῦλον νὰ διατηρῶμεν ἄσβεστον ἐντός μας τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, τὴν οὐσίαν, τὴν πνευματικότητα καὶ τὸ βάθος αὐτῆς, νὰ προσευχώμεθα ὁλοψύχως καὶ ἀδιαλείπτως, πέραν τῶν συνήθων ὡρῶν προσευχῆς καὶ τῶν κατὰ τὰς περιστάσεις ἀναγκῶν μας[3], νὰ προσευχώμεθα μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐν Χριστῷ, διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ὀνόματι καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ[4] καὶ νὰ ἐμπιστευώμεθα ἑαυτοὺς εἰς τὰς ἀλαλήτους ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοὺς τοῦ Πνεύματος[5].

Δὲν ἐδίδαξε βεβαίως ὁ Χριστὸς τὸν Παῦλον νὰ προσεύχεται. Ὁ Παῦλος, εὐσεβὲς τέκνον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἦτο ἐξαιρετικὰ συνηθισμένος εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Θεοῦ. Τὸ μέγα ὅμως καὶ βασικὸν γεγονὸς τῆς ζωῆς του εἶναι ἡ ἐπιστροφή του εἰς τὸν Χριστὸν καὶ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνυπολογίστου σημασίας πνευματικὴ ἐμπειρία του[6]. Ἐὰν εἰς τὸ ἑξῆς ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἰδεώδης κανών του, ἡ ἐπιστροφή του διαγράφει τὸν ὑπεύθυνον κανόνα τῆς ζωῆς του. Ὁ Θεὸς τοῦ Παύλου παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὁ αὐτὸς Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων τοῦ Παύλου ὁ Θεὸς τῶν ἐπαγγελιῶν ὁ ζῶν καὶ ἀληθινός, ὁ δημιουργὸς καὶ παντοδύναμος καὶ αἰώνιος, ὁ μόνος σοφὸς καὶ δίκαιος κριτής[7]. Ἀλλὰ τώρα πλέον εἶναι ἐπίσης ὁ δυνάμε-

---

[1] Γαλ. 2,20. 2 Κορ. 8,9. Ρωμ. 15, 1 3. Φιλ. 2, 1-11. Κολ. 3,13 Ἐφεσ. 5,2. [2] 1 Κορ. 4,16. 11,1. Ἐφεσ. 5,1-2.

[3] 1 Θεσσ. 5,17. Ρωμ.12, 12. Πρβλ. καὶ Ματθ. 26,41

[4] Ἐφεσ. 2, 18. 3, 21. 5, 20. Κολ. 3, 17. 1 Θεσσ. 1, 3. 2. 2 Θεσσ. 1, 11-12.

[5] Ρωμ. 8, 26-27.

[6] Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Παύλου ἢ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν δρόμον τῆς Δαμασκοῦ κατέχει δικαίως πρωτεύουσαν θέσιν εἰς πᾶσαν περὶ τοῦ Παύλου, τῆς ζωῆς ἢ τῆς θεολογίας αὐτοῦ μελέτην. Ἀπὸ τὰς τελευταίας ἐκθέσεις τῆς σημασίας της μετὰ συντόμου ἀνασκοπήσεως τῶν διαφόρων ἑρμηνειῶν αὐτῆς σημειῶ τοῦ Joseph Bonsirven, Théologie du Nouveau Testament, Paris 1951, σ. 243 κέξ.

[7] Ρωμ. 1, 25. 9, 4-6. 1 Θεσσ. 1, 9. Ρωμ. 2, 5-11. 16, 26 27 κλπ. Πρβλ. καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν προσευχὴν τοῦ Παύλου «τοῦ Ἰσραηλίτου, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμὶν» διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν «ἀδελφῶν του, τῶν συγγενῶν του κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθῆκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν οἱ πατέρες

νος νὰ ζωοποιῇ τοὺς νεκρούς[1], ὅστις ἤγειρε τὸν Υἱόν αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν[2], συνεφιλίωσεν ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς διὰ τοῦ Υἱοῦ του πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς ἀποστόλους του τὴν διακονίαν τῆς συνδιαλλαγῆς ταύτης[3]. Εἶναι ὁ Θεὸς ὁ ἐλεῶν καὶ σώζων ἡμᾶς[4], ὁ πατὴρ οἰκτιρμῶν καὶ πάσης παρακλήσεως[5], ὅστις μᾶς καλεῖ εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν[6] καὶ ἐμπλουτίζει πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά του[7], ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐλπίδος, τῆς ἀγάπης[8]. Ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι «ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»[9], «τοῦ ἀγαπήσαντός με, τονίζει μὲ συγκίνησιν ὁ Παῦλος, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ»[10]. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀγάπη Θεοῦ, κατακτῶσα καὶ μεταμορφώνουσα τὴν καρδίαν τοῦ Παύλου[11].

Ἀγάπη, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν θυσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν «ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων», ἀγάπη καὶ χάρις, καλοῦσα τὸν πρὶν διώκτην τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Εὐαγγελίου[12], χορηγοῦσα εἰς αὐτὸν θριάμβους ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ[13], νίκην εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς κατὰ τοῦ θανάτου[14]. Ἀγάπη, ἡ ὁποία γεμίζει τὰς καρδίας μας μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ,

---

καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα...» (Ρωμ. 9, 1-36), τὴν πίστιν του ἀκόμη, ὅτι «οὐκ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω» (αὐτόθι 11, 1). Εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου τὸ μυστήριον τοῦ Ἰσραὴλ κατέχει βασικὴν θέσιν καὶ ἐκφράζεται μὲ «γλῶσσαν συναισθηματικήν, τὴν ὁποίαν οὐδόλως δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τις ἁπλῶς μὲ τὴν λογικὴν» (Lagrange), ἐν σχέσει δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος τονίζει· «οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο» (Ρωμ. 11, 25). Τὸ θέμα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀξίζει ἰδιαιτέρως νὰ μελετᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐνέχει δὲ καὶ ἐσχατολογικὴν σημασίαν. Ἐπανετέθη ἐσχάτως, κατόπιν τῶν χιτλερικῶν θηριωδιῶν, ὡς πρόβλημα συνειδήσεως. Πρβλ. Karl Thieme, Kirche und Synagoge, Olten 1945. Ch. Journet, Destinées d'Israël, Paris 1945. J. Maritain, Questions de conscience, Paris 1938, κ. ἄ. Βλέπε ἐπίσης συγχρόνους ἰουδαϊκὰς ἀπόψεις εἰς τὰς μελέτας τοῦ Hans Joachim Schoeps κλπ.

[1] Ρωμ. 4, 17. 2 Κορ. 1, 9.

[2] Γαλ. 1, 1. 1 Θεσσ. 1, 10. Ρωμ. 4, 24. 6, 4. 8, 11. 34. 1. Κορ. 6, 14. 2 Κορ. 4, 14.

[3] 2 Κορ. 5, 18.

[4] Ρωμ. 9, 16. 2 Τιμ. 1, 9.

[5] 2 Κορ. 1, 3.

[6] Ρωμ. 10, 9-10. 1 Κορ. 1, 9.

[7] Ρωμ. 10, 12.

[8] Ρωμ. 15, 33. 5. 13. 16, 20. 2 Κορ. 13, 11.

[9] Ρωμ. 15, 6. 2 Κορ. 1, 3. 11, 31.

[10] Γαλ. 2, 20.

[11] Ρωμ. 5, 5 11.

[12] Γαλ. 1, 13-15.

[13] 2 Κορ. 2, 14.

[14] 1 Κορ. 15, 57.

τὸ ἅγιον Πνεῦμα[1] καὶ μᾶς εἰσάγει εἰς νέαν ζωὴν ἐλευθερίας καὶ ἀγάπης[2]. Τὰ χωρίζοντα ἀπὸ τὸν Θεὸν ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐμπόδια κατελύθησαν ἐν Χριστῷ. Τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐμφανίζονται μὲ τοὺς ἐν ἡμῖν καρποὺς τοῦ Πνεύματος[3]. Ἡ πλουσία ἐπιχορηγία καὶ βοήθεια τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ μᾶς καθιστᾷ ἱκανοὺς διὰ πᾶν ἔργον ἀγαθόν, δικαιώνει ὅλας τὰς ἀνατάσεις καὶ ἐλπίδας μας, μᾶς μεταφέρει μονίμως πλησίον τῆς ἀνεξαντλήτου χάριτος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλπίδος, τῆς ὑπομονῆς, τῆς δυνάμεως, τῆς χαρᾶς, τῆς ἀκλονήτου πεποιθήσεως εἰς τὸν Θεόν, τῆς ἀσφαλοῦς ἐνεργείας μας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους[4].

Τί ἄλλο θὰ ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ ἔχει πλέον διὰ τῆς ἐπιστροφῆς του τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστόν; Πῶς νὰ μὴ αἰσθάνεται ἐν τῇ καρδίᾳ του τὸ πνεῦμα τῆς υἱότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἰδικῆς υἱοθεσίας ἑνούμενα καὶ συμπροσευχόμενα; «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ!»[5]

Ἀλλὰ ἡ ἐν Χριστῷ νέα ζωή του, ἥτις πληροῖ τὸ στόμα του δοξολογίας καὶ τὴν ψυχήν του ἀφοσιώσεως ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν προηγουμένην ζωήν του, τὴν πλάνην καὶ ἁμαρτίαν του, ὅθεν ἄλλας ἀκόμη ἔχει ἀφορμὰς πρὸς προσευχήν· «Κύριε.. ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας εἰς σέ· καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει καὶ φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν»[6]. Δυστυχῶς δὲν μᾶς διεσώθησαν οὔτε εἰς τὰς Πράξεις, οὔτε εἰς τὰς Ἐπιστολὰς αὐτούσιαι προσευχαὶ τοῦ Παύλου. Ἄπειροι ὅμως εἶναι αἱ ἀπηχήσεις των καὶ ἐκεῖθεν δυνάμεθα πλήρως νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ πνεῦμα τῶν προσευχῶν του. Σχετικῶς μὲ τὴν ἐπιστροφήν του τὸ χωρίον 1 Τιμ. 1, 12-17 μᾶς ἀποκαλύπτει μίαν πλήρη προσευχὴν τοῦ Ἀποστόλου. Ἄλλο χωρίον, ἡ παρεμβολὴ 1 Κορ 15, 8-10 ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὴν προτέραν του ζωήν, τὴν κλῆσίν του, τὸ ἀποστολικόν του ἔργον καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ταπείνωσις καὶ συγκίνησις, μὲ τὰς ὁποίας ὁμιλεῖ, εἶναι ἀπήχησις σχετικῶν προσευχῶν του. Ἡ εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀπιστίας του πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ διὰ τὰ θαυμάσια τὰ

---

[1] 1 Κορ. 2, 12. Γαλ. 4, 6. Ἐφεσ. 4, 20.
[2] 2 Κορ. 3, 17. Ἐφεσ. 4, 3 κἑξ.
[3] Ἐφεσ. 5, 16-26.
[4] Φιλ. 1, 19-20. Ρωμ. 5, 2-5. 1 Θεσσ. 1, 5. 6. Φιλ. 4, 4. 2 Κορ. 3, 4. 8, 21-22.
[5] Γαλ. 4, 6. Ρωμ. 8, 15.
[6] Πράξ. 22, 19 20.

μετὰ ταῦτα ἐκδηλοῦται παντοῦ μὲ ἐνθουσιαστικὸν χαρακτῆρα, μὲ συναγερμὸν τῆς ψυχῆς του, μὲ συγκίνησιν μεταδιδομένην καὶ εἰς ἡμᾶς· «Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ!» [1]

Ἡ προσευχὴ τοῦ Παύλου ἀπευθύνεται κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἕνα Θεόν. Τὸν εὐχαριστεῖ ἀδιαλείπτως καὶ διὰ πάντα [2], τὸν προσκυνεῖ, τοῦ προσεύχεται, τὸν ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρα καὶ τὸν δοξάζει, «ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν» [3]. Ὅπως ἔχει ἀναθέσει ἑαυτὸν εἰς τὸν Θεόν, οὕτω συμβουλεύει καὶ τοὺς Φιλιππησίους· «μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν Θεόν» [4].

Ἀπευθύνεται ἐπίσης διακεκριμένως πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα, διότι, λέγει, «ὅσοι πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ» καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα υἱοθεσίας, τὸ ὁποῖον ἐλάβομεν, προσευχόμεθα ὡς «τέκνα Θεοῦ»· «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ». Εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου ἡ προσευχὴ «Ἀββᾶ, ὁ Πατὴρ» δὲν σταματᾷ εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν ἐξαγοράν μας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας τοῦ Υἱοῦ του καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλὰ προχωρεῖ ἕως τὴν ἀπόλαυσιν τῆς υἱοθεσίας μας ἔν τε τῇ παρούσῃ καὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ. Διότι γενόμενοι δεκτοὶ ὡς υἱοὶ Θεοῦ, εἴμεθα καὶ «κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ», ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ κατά τινα τρόπον, «εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν» [5]

Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς ἰδιαιτέρως γίνεται ἀντικείμενον πίστεως, λατρείας καὶ προσευχῆς τοῦ Παύλου. «Δι' αὐτοῦ ἔχομεν (πάντες) τὴν προσαγωγὴν ἐν ἑνὶ πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα» [6], αὐτὸς εἶναι ὁ «με-

[1] 2 Κορ. 9, 15. Πρβλ. Ρωμ. 7,24-25. 8, 31-39. Φιλ. 3, 3-14. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς του, τὴν πρὸς πάντας ὀφειλήν του νὰ κηρύξῃ τὸν Χριστὸν ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἐπιστροφήν του καὶ κατὰ τὴν θείαν ἐντολὴν (Ρωμ. 1, 14. 1 Κορ. 9, 16 ἑξ.) ὡς καὶ διὰ τὴν καθόλου προσευχὴν τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου του δὲν θὰ γίνῃ ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ εἰδικὸς λόγος.

[2] 1 Θεσσ. 1, 2-3. 2 Θεσσ. 1, 3. Ρωμ. 6, 17. 2 Κορ. 8, 16. Ἐν Ρωμ. 1, 21 κἑξ. κατακρίνει τοὺς εἰδωλολάτρας σοφούς, «διότι γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ ηὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία...».

[3] Ρωμ. 11, 36. 1 Κορ. 14, 25. 2 Κορ. 13, 7. Ρωμ. 1, 9. 2 Κορ. 1, 23. Φιλ. 1, 8. 1 Θεσσ. 2, 5. 10.

[4] Φιλ. 4, 6.

[5] Ρωμ. 8, 14-21. Γαλ. 4, 5-7.

[6] Ἐφεσ. 2, 18. Φιλήμ. 4-5.

σίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων»[1] καὶ εἰς τὸν καθένα μας ἐδόθη ἡ χάρις «κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ»[2]. Αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριός μας καὶ μόνον «ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Κύριον Ἰησοῦν καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ»[3]. Ἡ πίστις καὶ ἡ ὁμολογία αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὴ εἰμὴ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, θεῖον δῶρον. «Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ»[4]. Κύριος λοιπὸν ὁ Πατήρ, ἀλλὰ καὶ Κύριος ὁ Υἱός, ὁ «Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός»[5]. Αὐτὸς ὁ Χριστὸς δοξολογεῖται ὡς «ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν» καὶ αὐτοῦ «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» προσδεχόμεθα «τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης» ὑπενθυμίζει πρὸς Τίτον ὁ Παῦλος[6]. Αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ἐπικαλούμεθα[7], αὐτοῦ τὸν Πατέρα δοξάζομεν, προσκυνοῦμεν καὶ εὐχαριστοῦμεν[8], διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ»[9], «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»[10], «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ»[11] καὶ ἰδιαιτέρως προσεύχεται ὁ Παῦλος, «ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» μὲ τοὺς πιστοὺς καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν Χριστόν[12]. Αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἀπόστυλος ὁ Παῦλος[13], αὐτοῦ ἐδέχθη ἀποκαλύψεις[14] καὶ μὲ τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ, «ἐν λόγῳ Κυρίῳ» προλέγει τὰ μέλλοντα[15]. Τέλος, παρέχει τὴν ἀποστολικὴν εὐλογίαν του, χάριν καὶ εἰρήνην «ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»[16].

---

[1] 1 Τιμ. 2, 5.
[2] Εφεσ. 4, 7.
[3] Ρωμ. 10, 9.
[4] 1 Κορ. 12, 13.
[5] Φιλ. 2, 11. Λεπτομερέστερον ἐν Ermoni, II, σ. 17_1. Ménégoz, μν. ἔ. 287-289. Εἰδικὸν ἔργον W. Bousset, Kyrios Christos. Geschichte des Christusglaubens von den Anfägen des Christentums bis Irenäus, Göttingen, 3 unveränderte Aufl., 1926.
[6] Ρωμ. 9, 5. Τιτ. 2, 13. Φιλ. 2, 6. Κολ. 1, 15 16. 2, 9.
[7] 1 Κορ. 1, 2. 2 Κορ. 12, 8. 4, 4-6.
[8] Ρωμ. 15, 6. 2 Κορ. 1, 3. 11, 31. Ἐφεσ. 1, 3. 17. Κολ. 1, 2-3.
[9] Ρωμ. 1, 8. 5, 1. 7, 25. 16, 27 (Κωνσταντινουπόλεως 14, 24). Ἐφεσ. 2, 18. Κολ. 3, 17. Ρωμ. 15, 30. 2 Κορ. 3, 4.
[10] Ρωμ. 15, 17. 2 Κορ. 2, 14. Ἐφεσ. 3, 21. Φιλ. 4, 7. 1 Θεσσ. 5, 18.
[11] Ἐφεσ. 5, 20. Φιλ. 2, 10. 2 Θεσσ. 3, 6. Κολ. 3, 17.
[12] 2 Θεσσ. 1, 11-12.
[13] Βλέπε τὴν ἀρχὴν τῶν ἐπιστολῶν του κτλ.
[14] Πράξ. 9, 5 κλπ. 23, 11. 2 Κορ. 12, 1-4. Γαλ. 1. 12. 2, 2.
[15] 1 Θεσσ. 4, 14 15. Ὁ Θεὸς Πατὴρ «...μετέστησεν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπηςαὐτοῦ» Κολ. 1, 13.
[16] Ρωμ. 1, 7. 1 Κορ. 1, 3. 2 Κορ. 1, 2. Γαλ, 1, 3 κ.λ.π. Τοιουτοτρόπως ὁ

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τὸ ἅγιον Πνεῦμα[1] τιμᾶται ἐξ ἴσου ἀπὸ τὸν Παῦλον. Ἂν δὲν ἀπευθύνῃ ἰδιαιτέρως προσευχὰς πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅμως αὐτοῦ τὰ χαρίσματα ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Παῦλον τὰ ὅπλα, τοὺς καρποὺς καὶ ὅλον τὸ περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς ζωῆς μας καὶ αὐτὸ ἐμπνέει καὶ συνοδεύει τὴν προσευχήν μας καὶ «ὑπερτυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις»[2]. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἐν Πνεύματι ζωή[3]. Καὶ ἡ ἀποστολικὴ εὐλογία τοῦ Παύλου συμπληρώνεται μὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γίνεται ἐπίκλησις τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν ἀμήν»[4].

Τὰ εἴδη τῆς προσευχῆς τοῦ Παύλου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθοῦν ἐπακριβῶς. Διαποτισμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς δὲν παραλείπει εὐκαιρίαν νὰ προσευχηθῇ μὲ ὅλον τὸν αὐθορμητισμὸν τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς. Ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι ὁ ἴδιος διακρίνει «δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας»[5]. Τὶ σημαίνει δέησις καὶ εὐχαριστία ἐννοοῦμεν πλήρως. Ἡ προσευχὴ ἴσως θὰ πρέπῃ ἐδῶ νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν, ὡς εὐσεβὴς συνομιλία μὲ τὸν Θεόν, ἔκχυσις τῆς καρδίας μας, ἐξομολόγησις, ὁμολογία πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως, ὕμνος, δοξολογία. Τέλος ἡ ἔντευξις παρουσιάζεται μᾶλλον ὡς μεσιτεία, πρεσβεία, προσευχὴ ὑπὲρ ἄλλου τινός,

---

Παῦλος γίνεται ὁ θεμελιωτὴς τοῦ χριστοκεντρικοῦ μυστικισμοῦ καὶ ἡ ἐπίδρασίς του εἶναι ἄμεσος ὄχι μόνον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς λειτουργικῆς προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα μυστικοὺς (Heiler, μν. ἔ. σ. 270-272. La prière de Jésus par un Moine de l' Église d'Orient Éd. de Chevetogne, 1951, σ. 9 κέξ. P. Dumontier, St Bernard et la Bible, Paris 1953).

[1] Ρωμ. 8, 9. 14. 9, 1. [2] Ρωμ. 8, 26.

[3] Οἱ τύποι «ἐν Χριστῷ» καὶ «ἐν Πνεύματι» ἐναλλάσσονται παρὰ τῷ Παύλῳ, πολλάκις χωρὶς διαφορὰν σημασίας (Βλέπε λεπτομερῆ ἐξέτασιν ἐν F. Prat, La Théologie de Saint Paul[38], II Paris 1949, σ. 479-480 καὶ τὴν θεολογικὴν ἑρμηνείαν σ. 352-354). Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν παρὰ τῷ Νικολάῳ Καβάσιλα, στηριζομένῳ ἐπὶ τοῦ Παύλου. Ὁ Ν. Καβάσιλας ὀνομάζει τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν ἐν Πνεύματι ζωὴν ἐπίσης. «Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς» ἐν Migne Ε. Π. 150, 493 κέξ.

[4] 2 Κορ. 13, 13.

[5] 1 Τιμ. 2, 1. Ἡ λέξις ἔντευξις δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Κ. Δ. εἰμὴ ἅπαξ ἔτι καὶ δὴ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ (4, 5).

ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ συνέχεια τοῦ κειμένου[1] καὶ ἡ λειτουργικὴ χρῆσις τῆς λέξεως εἰς πολλὰ θεοτοκία. Ἴσως ὅμως ἡ σειρὰ «δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας» νὰ εἶναι εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου καθαρῶς ψυχολογικὴ καὶ ὄχι διάκρισις εἰδῶν προσευχῆς. Πράγματι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὠθεῖ τὸν ἀδύνατον καὶ ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον εἰς καταφυγὴν πρὸς τὸν Θεὸν συνήθως εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἐξ οὗ ψυχολογικῶς κατὰ τὴν προσευχήν μας προηγεῖται ἡ δέησις, ἀκολουθεῖ ἡ καθαυτὸ προσευχὴ ὡς δοξολογία καὶ ὕμνος τοῦ Θεοῦ, ἐνθυμούμεθα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἐντεύξεις ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τερματίζομεν τὴν προσευχήν μας μὲ εὐχαριστίαν δι' ὅσα ἐλάβομεν ἤδη καὶ δι' ὅσα θὰ μᾶς παράσχῃ ἔτι ὁ Θεός. Ἀκριβολογοῦντες ὅμως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ὅροι αὐτοὶ συγχέονται καὶ ἐκφράζουν τὴν τελείαν καὶ πολυμερῆ προσευχήν, ἥτις εἶναι συγχρόνως δοξολογία τοῦ Θεοῦ, δέησις ὑπὲρ ἡμῶν, ἔντευξις ὑπὲρ ἄλλων, εὐχαριστία διὰ πάντα, ἀφοσίωσις ἡμῶν καὶ παράθεσις τῷ Κυρίῳ[2].

Ὁ αὐθόρμητος καὶ ζωντανὸς τρόπος ἐκφράσεως τοῦ Παύλου ἀγνοεῖ τὰς σχολαστικὰς διαιρέσεις εἰδῶν προσευχῆς. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν εἰς τὴν διήγησιν τῶν Πράξεων καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου ὅλα τὰ εἴδη προσευχῆς. Δεήσεις ὑπὲρ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ του ἔργου καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ τόπους μαθητῶν του, τῶν συμπατριωτῶν του Ἰουδαίων κτλ. Πλεῖσται ὅσαι εὐλογίαι τοῦ Θεοῦ, «ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας»[3]. «Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας»[4]. «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ»[5]. Ὑπάρχουν ἐπίσης πλεῖσται δοξολογίαι τοῦ Θεοῦ, «ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων»[6], «ᾧ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον»[7], «αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων»[8] κτλ. Καὶ ἡ αἰτία τῆς δοξολογίας: ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ κατάπληξις, ἡ ἀδυναμία ἐκφράσεως. «Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνία-

---

[1] Ὅπως καὶ ἡ ἐν τῇ Κ.Δ. χρῆσις τοῦ ῥήματος ἐ ν τ υ γ χ ά ν ω ὑπὲρ ἢ κατά τινος. Ἀξιοσημείωτον ὅτι ἀπαντᾶται παρὰ τῷ Παύλῳ (Ρωμ. 8, 27, 34, 11, 2) τῷ Λουκᾷ (Πράξ. 25, 24) καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ (7,25) μόνον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν, ὡς καὶ τὸ ὑ π ε ρ τ υ γ χ ά ν ω (Ρωμ. 8, 26).

[2] Πράξ. 20, 32.

[3] Ρωμ, 1, 25. 2 Κορ. 11, 31.

[4] Ρωμ. 9, 5.

[5] Ἐφεσ. 1, 3. Πρβλ. 2 Κορ. 1, 3.

[6] Γαλ, 1, 5. 2 Τιμ. 4, 18.

[7] 1 Τιμ. 6, 16.

[8] Ἐφεσ. 3, 21.

στοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ;»[1]. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀφορμαὶ τῆς εὐχαριστίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπίσης ἄπειροι καί, προσωπικῶς[2] ἢ ἀπροσώπως[3], γεμίζει τὰς ἐπιστολάς του ἀπὸ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν. Ὅλαι του αἱ ἐπιστολαί, διακοπτόμεναι ἀπὸ δοξολογίας, ἀρχίζουν ἀπὸ εὐχαριστίαν τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴ κάποτε συνεχίζεται δι᾽ ὅλης τῆς ἐπιστολῆς, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὸ πλαίσιον. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν καὶ μὲ τὸ τέλος τῶν ἐπιστολῶν, ὅπου συχνὰ ἡ ἀποστολική του εὐλογία συνοδεύεται καὶ μὲ ἰδιαιτέραν προσευχήν[4].

Ἄλλη ἄποψις τοῦ πνεύματος τῆς προσευχῆς τοῦ Παύλου εἶναι ἡ σχέσις της πρὸς τὴν ἠθικὴν ζωήν. Δὲν δυνάμεθα νὰ προσευχηθῶμεν ὀρθῶς, εἰ μὴ «ἐπαίροντες ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς ἢ διαλογισμοῦ»[5]. Ὀφείλομεν, αἰσθανόμενοι ὡς πνευματικὴν πραγματικότητα δι᾽ ἡμᾶς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, νὰ φροντίζωμεν τὴν ἠθικήν μας ζωήν. «Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοί, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ»[6].

Ἡ τελεία προσευχὴ προϋποθέτει τελείαν ἠθικὴν καθαρότητα ἢ ἀκριβέστερον διαρκῆ προσπάθειαν, ἄσκησιν καὶ συναίσθησιν τῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ μυστικῆς ἑνώσεως. Εἰς τὸν Παῦλον δὲν χρειάζεται ἡ ἠθικὴ τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ ὁ Χριστός, ἡ συναίσθησις ὅτι ὡς χριστιανὸς εἶναι ἓν σῶμα μὲ τὸν Χριστόν. Ἡ γνῶσις τῶν ἐντολῶν δὲν ἀρκεῖ, κατὰ τὸν Παῦλον, διὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἶναι ἁμαρτία καὶ θάνατος. «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος» ἀναφωνεῖ. Μόνον εἰς τὴν προσευχήν, εἰς τὴν ἕνωσιν μὲ τὸν Χριστὸν εὑρίσκει σωτηρίαν. «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν», διότι μόνον ὁ Χριστὸς ζωοποιεῖ, χαρίζει ζωὴν καὶ εἰρήνην καὶ μᾶς κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα «ἑαυτοὺς εἶναι νεκροὺς μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»[7].

---

[1] Ρωμ, 11, 33.

[2] Ρωμ. 1, 8. 1 Κορ. 1, 4, 10. 30. 2 Κορ. 1, 11. Ἐφεσ. 1, 15. 5, 20. Φιλ. 1, 3. Κολ. 1, 3. 12. 3, 15. 17. 1 Θεσσ. 1, 2. 2, 13. 5, 18. 2 Θεσσ. 1, 3. 2, 13. Φιλήμ. 4.

[3] Ρωμ 7, 25. 1 Κορ. 15, 57. 2 Κορ. 2, 14. 4, 15. 8, 16. 9, 11 — 12 15. Ἐφεσ. 5, 4. Φιλ. 4, 6. Κολ. 2, 7. 4, 2. 1 Θεσσ. 3, 9.

[4] Ρωμ. 16, 25—27. 1 Κορ. 16, 22. Φιλ. 4, 19—20. 1 Θεσσ. 5, 23. 2. Θεσσ. 3 16.

[5] 1 Τιμ. 2, 8.

[6] 2 Κορ. 7, 1.

[7] Ρωμ. 6, 11. Ἀνάγνωθι καὶ 7, 4—8, 11.

Διὰ τοῦτο ὁ συλλογισμὸς τοῦ Παύλου ἀπὸ τὴν ἕνωσίν μας μὲ τὸν Χριστὸν ἕως τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν καταλήγει πάντοτε εἰς προσευχήν· «Ἄρας οὖν τὰ μέλη Χριστοῦ ποιήσω αὐτὰ πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο (προσευχή) . . . Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ (παραίνεσις εἰς προσευχήν)» [1]. «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτεία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι . . . ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ» [2]. Ἀνάλογος εἶναι εἰς ἄλλο χωρίον ὁ συνδυασμὸς νουθεσίας καὶ προσευχῆς [3]. Παρομοίως, ὁμιλῶν διὰ τὴν χριστιανικὴν μεταξύ μας συμπεριφορὰν καὶ τὴν προσπάθειαν, τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ καταβάλωμεν, καταλήγει εἰς προσευχὴν πρὸς τὸν Θεὸν τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως, ὥστε νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ [4]. Ἀλλοῦ πάλιν, ἀνακοινώνει πρὸς τοὺς Κορινθίους τὴν προσευχὴν τὴν ἰδικήν του καὶ τοῦ Τιμοθέου ὑπὲρ αὐτῶν, διὰ νὰ τοὺς φυλάξῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ νὰ κάμουν οἱανδήποτε ἁμαρτίαν [5].

Ἡ διαρκής του συμβουλὴ εἶναι νὰ συναισθανώμεθα τὴν ἕνωσίν μας μὲ τὸν Χριστόν, τὸ ὅτι εἴμεθα χριστιανοί, ἀνήκοντες εἰς τὸν Χριστόν, ζῶντες ἐν Πνεύματι, ἑπομένως καὶ διαρκῶς νὰ προσευχώμεθα, ὁπότε οὐδέποτε, ὡς γράφει πρὸς Γαλάτας, θὰ ἁμαρτήσωμεν [6]. Διὰ τοῦτο ἡ εὐχή του πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς καὶ ἡ προσευχή του δι' αὐτοὺς εἶναι· «Αὐτὸς ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν τηρηθείη» [7]. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς προσευχῆς, ἡ ἕνωσίς μας μέ τὸν Χριστόν, ὁλοκληρώνουν τὴν ἀνθρωπίνην ἠθικὴν προσπάθειαν. «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ» [8]. Διὰ τοῦτο, ζῆτε μὲ τὸν Χριστὸν «ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε . . . περισσεύοντες ἐν εὐχαριστίᾳ . . . Καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ» [9], μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, ἑπομένως ἀποφεύγετε νὰ πράξητε πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀντικείμενον τῆς χριστιανικῆς σας προσευχῆς, τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ εἰς βοήθειαν καὶ τῆς εὐχαριστίας τοῦ Θεοῦ Πατρός.

---

[1] 1 Κορ. 6, 15—20. Βλέπε καὶ Ἐφεσ. 4, 30. Κολ. 3, 1—17. 2 Τιμ. 1, 7 κτλ.
[2] Ἐφεσ. 5, 18—19.
[3] Κολ. 3, 16.
[4] Ρωμ. 15, 5—6.
[5] 2 Κορ. 13, 7.
[6] Γαλ. 5, 13—16.
[7] 1 Θεσσ. 5, 23.
[8] Φιλ. 4, 13.
[9] Κολ. 2, 6—7. 3, 17.

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Μὲ ὅσα εἴπομεν περὶ τῆς σχέσεως προσευχῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς εἰσήλθομεν ἤδη εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ὁμιλίας μας. Οὐσιαστικῶς δὲν ὑπαρχει διὰ τὸν Παῦλον οὔτε ἠθικὴ ζωή, οὔτε χριστιανικὴ ζωὴ (εὐσεβισμός), ἀλλὰ κάτι πολὺ περισσότερον: ζωὴ «ἐν Χριστῷ», ζωὴ «ἐν Πνεύματι». Διὰ τοῦτο ἡ ἀληθινὴ ζωή μας, ἡ ὁποία «κέκρυπται ἐν Χριστῷ»[1], εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν προσευχήν μας Ζωὴ καὶ προσευχὴ ὑποστηρίζονται καὶ τελειοποιοῦνται ἀμοιβαίως. Διὰ τοῦτο δύο τινὰ καθορίζουν τὴν ἀληθῆ προσευχήν· α) Ἡ Ἐκκλησία ὡς «σῶμα Χριστοῦ», «σύνδεσμος τῆς τελειότητος», ταμιοῦχος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ β) ἡ μακαρία ἐλπὶς τῆς μελλούσης ζωῆς, ὄχι τὸ τὶ εἴμεθα σήμερον, εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ἀλλὰ τὸ «τὶ ἐσόμεθα». Δὲν ἀναπτύσσω τὰς δύο αὐτὰς βασικὰς ἰδέας τοῦ Παύλου, αἱ ὁποῖαι τὸν εὑρίσκουν σύμφωνον καὶ μὲ τὴν λοιπὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ τὰς ἀναφέρω διὰ νὰ τονίσω τὸν κατὰ τὸν Παῦλον «ὑπερπραγματικὸν» καὶ μυστηριακὸν χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ προσευχῆς. Ἡ ἀληθινή μας προσευχὴ εἶναι ἡ προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, μὲ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ κατάληξις, ὁ πόθος, τὸ βασικὸν αἴτημα, ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς προσευχῆς μας εἶναι ὁ ἐρχομὸς τοῦ Κυρίου· «Μαραναθά»[2].

Μετὰ τὴν βασικὴν αὐτὴν παρατήρησιν, ἂς περιορίσωμεν τὸν λόγον μας. «Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε», μᾶς συμβουλεύει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος. Αὐτὸ τὸ καθῆκόν μας τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ Πνεύματος, τ. ἔ. τῶν χαρισμάτων του, ἐπιτυγχάνεται μὲ ὅσα γράφει ἀμέσως προηγουμένως· «Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς»[3]. Προσεύχεσθε λοιπόν, ἀλλὰ συγκεκριμένως, ὅπως ἁρμόζει εἰς χριστιανούς, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ «τὸ γνωρισθὲν εἰς

---

[1] Ἀνάγνωθι Κολ. 3, 1—17. Πρβλ. 1 Ἰω. 3, 2.

[2] Ὅλα αὐτὰ ἐξηγοῦνται μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου περὶ «τοῦ μυστηρίου». Πρβλ. Θεολογίας τοῦ Παύλου καὶ Λεξικὰ Κ. Δ., ἔτι δὲ τὴν εἰδικὴν μελέτην· Deden, Le Mystère paulinien ἐν «Ephemerides Theologicae Lovanienses» 1936, σ. 405—442 (Πρωτότυπος ἄποψις στηριζομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἰουδαϊκὸν λεξιλόγιον καὶ τὰς ἰουδαϊκὰς ἀντιλήψεις. Bonsirven, μν. ἔ. σ. 338_{28}).

[3] 1 Θεσσ. 5, 16—19.

ἡμᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ζιγαβηνός). Τοῦτο κατορθοῦται ἐν τῇ ἑνώσει μας μετὰ τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν βοήθειάν του, «διὰ τῆς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ συνεργίας» (Θεοφύλακτος), διὰ τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὴν χαρμόσυνον ἐλευθερίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ Κυρίου, τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ [1]. Διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ γενομένου «πρωτοτόκου ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς» μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ θυσίαν του, ἀπεκτήσαμεν τὴν χάριν τῆς υἱοθεσίας, ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν καὶ τὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Πατέρα [2] Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὸν Παῦλον, ὁ χριστιανὸς κινεῖται πρὸς προσευχὴν ἀπὸ α) τ ὴ ν υ ἱ ο θ ε σ ί α ν, β) τ ὴ ν ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ν, «ᾗ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε» [3] καὶ γ) τ ὴ ν ἀ γ ά π η ν, ἥτις «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» [4], ἡ ὁποία δὲν περιορίζει τὰ αἰτήματα τῆς προσευχῆς μας μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται, μάλιστα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν πόθον τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων, ἀφοῦ ὁ Θεὸς «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» [5]. Ἀναβλύζει λοιπὸν ἔσωθεν, ἀφ' ἑαυτῆς, ἡ προσευχὴ τοῦ Χριστιανοῦ, ἀπὸ τὴν νέαν ἐν Χριστῷ ζωήν, ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀπείρου εἰς δωρεὰς καὶ «ὑπερεχούσης πάντα νοῦν» [6].

Πρῶτος ὅρος τῆς καλῆς προσευχῆς εἶναι νὰ συμφωνῇ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅλη ἄλλωστε ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ προσαρμόζεται. Θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἁγιασμός μας» [7]. «Κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν» ὁ Χριστὸς παρεδόθη διὰ τὰς ἁμαρτίας μας [8] «Διὰ θελήματος Θεοῦ» ἐκλήθη ὁ Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ [9], «διὰ θελήματος Θεοῦ» ἀφοσιώνονται οἱ πιστοὶ κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸν Κύριον καὶ ἔπειτα εἰς τὸν Παῦλον [10], καὶ ὁ Ἐπαφρᾶς προσεύχεται διὰ τοὺς Κολοσσαεῖς, ὥστε νὰ ἀναδειχθοῦν τέλειοι «ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ» [11]. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος προσεύχεται

---

[1] 2 Κορ. 3. 17. Ρωμ 8, 21.

[2] Ρωμ. 8, 29. 15. 5, 2. Ἐφεσ. 3, 12.

[3] Γαλ. 5, 1. [4] 1 Κορ. 13, 5.

[5] 1 Τιμ. 2, 4. Πρβλ. τὴν διάταξιν τῶν εἰρηνικῶν καὶ ὅλων τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐν τέλει «εἴπωμεν καὶ περὶ ἑαυτῶν τὸ Κύριε ἐλέησον».

[6] Φιλ. 4, 7. Πρβλ. τὴν ἀρχὴν τῆς συναπτῆς· «Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν». [7] 1 Θεσσ. 4, 3.

[8] Γαλ. 1, 4. [9] 1 Κορ. 1, 1.

[10] 2 Κορ. 8, 5. [11] Κολ. 4, 12.

«ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ», ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς καὶ εὐοδωθῇ τὸ αἴτημά του», π.χ. ἡ συνάντησίς του μὲ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ρώμης [1], πλήρης ἐμπιστοσύνης, ὅτι μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι πάντοτε καί, ὅταν ἡμεῖς δὲν τὸ ἀντιλαμβανώμεθα, «τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον», ὅπως γράφει [2].

Ἄλλος ὅρος καλῆς προσευχῆς εἶναι ἡ συχνότης αὐτῆς, ἡ ἀδιάκοπος προσευχή. «Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ» [3], μᾶς διδάσκει ὁ Παῦλος. Καὶ ὄχι μόνον νὰ προσκαρτερῶμεν, νὰ εἴμεθα ἐπιμελεῖς, τακτικοὶ καὶ ἀκούραστοι εἰς τὴν προσευχήν μας, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχώμεθα «ἀδιλείπτως» [4], «πάντοτε» [5], «ἐν πάσῃ δεήσει» [6], συνεχῶς καὶ μὲ κάθε εἶδος προσευχῆς. Ὁ,τιδήποτε νὰ κάμνωμεν, νὰ διαπνεώμεθα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς, νὰ εὐλογῶμεν διὰ πάντα τὸν Θεόν· «Πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον» [7], ἑπομένως «εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴ τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» [8]. Τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ ζωή μας δύναται νὰ εἶναι συνεχὴς προσευχή. Ὁ ἄγαμος Παῦλος δὲν λησμονεῖ νὰ συστήσῃ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἐγγάμους νὰ προσέξουν τὴν σημασίαν τῆς προσευχῆς διὰ τὴν συζυγικήν των ζωήν [9]. Ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ὀφείλομεν νὰ τὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὸν Θεόν· «Ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν Θεόν [10]. Αὐτὸς ὁ Παῦλος, παντοῦ καὶ πάντοτε, ἔδιδε τὸ παράδειγμα. Αἱ ἐπιστολαί του εἶναι προσευχαί, ὁ λόγος του, ἡ ζωή του ἐπίσης. «Οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι . . . . μνείαν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν ἀδιαλείπτως» [11] Εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τὸν βλέπομεν προσευχόμενον εἰς πᾶσαν σοβαρὰν περίπτωσιν τῆς ζωῆς του. Προσεύχεται ἀναμένων τὸν Ἀνανίαν νὰ τὸν βαπτίσῃ [12], προσεύχεται εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του [13], πρὶν νὰ δεχθῇ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πρώτης ἀποστολικῆς περιοδείας του [14], ὅταν χειροτονῇ διὰ τὰς νέας Ἐκ-

---

[1] Ρωμ. 1, 10. 15, 32. [2] Ρωμ. 12, 2.
[3] Κολ. 4, 2. Ρωμ. 12, 12.
[4] Ρωμ. 1, 9. 1 Θεσσ. 1, 2. 2, 13. 5, 17.
[5] Ρωμ. 1, 10. 1 Κορ. 1, 4. Ἐφεσ. 5, 20. Φιλ. 1. 4. Κολ. 1, 3. 1 Θεσσ. 1, 2.
[6] Φιλ. 1, 4. [7] 1 Τιμ. 4, 5.
[8] 1 Κορ. 10, 31. [9] 1 Κορ. 7, 5. [10] Φιλ. 4, 6.
[11] Κολ. 1, 9. 1 Θεσσ. 1, 2 κτλ.
[12] Πράξ 9, 11. [13] 22, 17. [14] 13, 3.

κλησίας πρεσβυτέρους[1], εἰς τὴν φυλακὴν τῶν Φιλίππων[2], ἀποχαιρετῶν τοὺς πρεσβυτέρους ἐν Μιλήτῳ[3] καὶ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Τύρου[4], πρὸ τοῦ θαύματός του ἐν Μάλτᾳ[5], εἰς τὰς Τρεῖς Ταβέρνας πρὸς τὴν Ρώμην[6], ἀκόμη πρὶν νὰ φάγῃ[7]. Ἂν τόσας φορὰς μᾶς τὸν παρουσιάζουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων προσευχόμενον καὶ τόσα γράφει περὶ προσευχῆς ὁ ἴδιος εἰς τὰς ἐπιστολάς του, τί τὸ παράδοξον ὅτι «νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ» προσηύχετο, καθὼς ὁμολογεῖ[8] «ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις», «ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει»[9]; Μὲ τὴν ἀδιάκοπον προσευχὴν «ἔμαθον» γράφει τὰ πάντα. «Ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι· πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ[10].

Τοιουτοτρόπως ἡ προσευχή, ὅπως ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ εἶναι ἀγών: Διὰ τὸ πλησίασμα, τὴν κατανόησιν, τὴν θεωρίαν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν καὶ ταπείνωσίν μας, διὰ τὰ ἀγαπητά μας πρόσωπα καὶ τὴν πρόθυμον ὑποταγήν μας εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἠθικήν μας τελειοποίησιν, τὴν σωτηρίαν μας καὶ τὴν οἰκείωσιν τῆς ἀπολυτρώσεως[11]. Ἡ ἀληθινὴ προσευχὴ ἀσφαλῶς εἶναι δῶρον Θεοῦ, εἶναι ὅμως καὶ ὁλόψυχος ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, ἀνθρωπιστικὴ ἀνάτασις, μάθησις, παιδεία, ἀγάπη, ἀγών[12]. Ὁ Παῦλος τὸ ζῇ διαρκῶς. Προσπαθεῖ, προσεύχεται· «διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ Ἰησοῦ»[13]. Ἄσκησις, νηστεία, ἐγκράτεια καὶ προσευχὴ συνδυάζονται· «οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε, ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω ...»[14] Ἀγωνίζεται καὶ προσεύχεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων· «Θέλω ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω ὑπὲρ ὑμῶν . . . »[15]. Τὸ παράδειγμά του ἀκολουθοῦν καὶ οἱ συνεργάται του «ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ . . . πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς»[16]. Θερμὴ λοιπόν, ἐγκάρδιος, καὶ ἀπὸ ἀγάπην ἐμπνεομένη καὶ ἀγωνιῶσα προσευχὴ εἶναι ὁ τρίτος ὅρος τῆς καλῆς προσευχῆς.

---

[1] 14, 23. [2] 16, 25 [3] 20, 36. [4] 21, 5
[5] 28, 8. [6] 28, 15. [7] 27, 35. [8] 1 Θεσσ. 3, 10.
[9] 2 Κορ. 6, 5. 11, 27. Ἐφεσ. 6, 18. [10] Φιλ. 4, 11-13,
[11] Πρβλ. τὴν πάλην τοῦ Ἰακὼβ (Γεν. 33, 24—32) καὶ τὴν ἑρμηνείαν της. Βλέπε ἐπίσης Rudolf Otto, Das Heilige[13], Gotha 1929 (μετ γαλλικὴ θεωρημένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, Paris 1949) καὶ φιλοσοφικῶς Em. Mounier, Le Personnalisme[2], Paris 1951, σ. 67 κέξ.
[12] Karl Barth, La prière, Neuchâtel 1949, σ. 18 κέξ. Heiler, μν. ἔ. σ. 251, 254. [13] Φιλ. 3, 12.
[14] 1 Κορ. 9, 24—27. [15] Κολ. 2, 1. [16] Κολ. 4. 12.

Ἐκεῖθεν ἀπορρέει καὶ ἄλλη ἀπαίτησις, ἡ ὑπὲρ τῶν ἄλλων μεσιτεία καὶ δέησις πρὸς τὸν Θεόν, ἡ πλησίον ἢ μακρόθεν μετὰ τῶν ἄλλων συμπροσευχή. Ὁ Θεός, γράφει πρὸς Κορινθίους, μὲ ἔσωσε ἀπὸ ὅσα ὑπέφερα καὶ θὰ μὲ σώζῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον «συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ δεήσει», δηλαδὴ καὶ μὲ τὴν ἰδικήν σας προσευχὴν ὑπὲρ ἐμοῦ[1]. Παρακαλεῖ ἐπίσης τοὺς Ρωμαίους νὰ συναγωνισθοῦν μαζί του εἰς τὴν προσευχήν, νὰ προσευχηθοῦν καὶ αὐτοὶ δι' ὅσα ἐκεῖνος προσεύχεται· «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν...»[2]. Προσεύχεσθε ἐναγωνίως, γράφει πρὸς Ἐφεσίους, «διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως, προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ . . . »[3]. «Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν» γράφει πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, καὶ ἀσφαλῶς τὸ ἴδιον ζητεῖ ἀπὸ ὅλους μὲ ὅλον τὸ θάρρος καὶ τὴν παρρησίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος προσεύχεται δι' ὅλους[4]. Ὥστε ἡ συμπροσευχὴ εἶναι ὁ τέταρτος ὅρος τῆς καλῆς προσευχῆς

Ἡ προσευχὴ τοῦ Παύλου περιλαμβάνει ὅλους. Εἴδομεν τὸν πόνον του, τὴν ἀγωνίαν του καὶ τὴν προσευχήν του διὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ σωτηρίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἡ ἀγάπη του διὰ τοὺς συνεργάτας του καὶ τοὺς μαθητάς του ἐπίσης δὲν ἔχει ὅρια. Οἱ μαθηταί του εἶναι «τὰ σπλάγχνα» του, τὰ «τεκνία» του, οἱ «ἀδελφοί» του[5]. Ὁ ἀποχωρισμός του εἶναι ἀπορφανισμὸς «προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ»[6] καὶ ἐν τούτοις τοῦ συνθρύπτει τὴν καρδίαν, τοῦ τὴν ξεσχίζει καὶ τὴν κομματιάζει[7]. Εὐχαριστεῖ διαρκῶς τὸν Θεὸν δι' αὐτούς, δέεται συνεχῶς ὑπὲρ αὐτῶν, «διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς . . . συγκοινωνούς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας . . . »[8]. Οἱ συνεργάται εἶναι οἱ ἀγαπητοί του, οἱ συναιχμάλωτοί του, οἱ συνεργοί του εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἡ παρηγορία του, οἱ ἰσόψυχοί του, οἱ συμπροσευχόμενοι μετ' αὐτοῦ[9]. Ὁ Θεὸς γνωρίζει πόσον τοὺς ἀγαπᾷ ὅλους καὶ πόσον ὑπὲρ ὅλων προσεύχε-

---

[1] 2 Κορ. 1, 11. [2] Ρωμ. 15, 30—33. [3] Ἐφεσ. 6, 18.
[4] 2 Θεσσ. 3, 1. 1 Θεσσ. 5, 25. (Πρβλ. Ἑβρ. 13, 18). Φιλ. 1, 19. Φιλήμ. 22.
[5] 2 Κορ. 6. 12. 7, 15. Φιλήμ. 7. 12. 20. Γαλ. 4, 19. Ρωμ. 1, 13 κλπ.
[6] 1 Θεσσ. 2, 17. [7] Πράξ. 21, 13.
[8] Φιλ. 1, 3—11. Κολ. 1, 9 κλπ.
[9] Κολ. 4, 10.11.14. 2 Τιμ. 1, 16—18. Φιλ. 2, 20 κ. ἄ. Πράξ. 20,36.21,5.

ται [1]. Καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος πρὸς σωτηρίαν ὅλων «τοῖς πᾶσι γέγονε τὰ πάντα» [2], συνιστᾷ καὶ παρακαλεῖ ἐξ ἀγάπης κινούμενος «πρῶτον πάντων», ὡς πρωταρχικόν μας καθῆκον, «ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων . . .» [3]. Αὐτὴ ἡ γενίκευσις τῆς χριστιανικῆς προσευχῆς, ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσευχῆς τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν του καὶ τῆς προσευχῆς τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου μέχρι τῶν προσευχῶν τοῦ Παύλου ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, εἰς ἐποχὴν διωγμῶν καὶ φυλακίσεων καὶ μαρτυρίων εἶναι ὁ πέμπτος καὶ ἔσχατος ὅρος τῆς καλῆς προσευχῆς καὶ ὑπερτάτη ἐκδήλωσις τοῦ ὅτι ἡ χριστιανικὴ προσευχὴ εἶναι προσευχὴ ἐν Πνεύματι τοῦ παναγάθου Θεοῦ

Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος γνωρίζει καλῶς, ὅτι ἡ προσευχή μας εἶναι δῶρον Θεοῦ καὶ συμπληροῦται ὑπὸ τοῦ «ἐλεοῦντος Θεοῦ» [4]. Ἡ πίστις μας μᾶς χαρίζει τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ φρουρεῖ τὰς καρδίας μας καὶ τὰς σκέψεις μας, τοὺς πόθους μας καὶ τὰ νοήματά μας ἐν Χριστῷ [5]. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου προσευχόμενοι, θὰ προσευχηθῶμεν ὀρθῶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρίστη προσευχή μας εἶναι ἀτελής. Καὶ ἐδῶ ἔρχεται ἡ θεία βοήθεια. «Τὸ Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν». Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πῶς πρέπει νὰ προσευχηθῶμεν, τὶ νὰ εἴπωμεν καὶ πῶς· «τὸ γὰρ τὶ προσευξώμεθα καθ᾿ ὃ δεῖ οὐκ οἴδαμεν». Προστίθεται λοιπὸν εἰς τὴν προσευχήν μας ἓν ὑπερβατικόν, θεῖον στοιχεῖον, ἡ ὑπερμεσιτεία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον θερμαίνει τὰς καρδίας τῶν εἰλικρινῶς προσευχομένων ὄχι ἁπλῶς διὰ νὰ ἐκφράσουν μὲ λόγους καὶ ὕμνους καὶ παρακλήσεις καὶ εὐχαριστίας τὴν προσευχήν των, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ στενάξουν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν των μὲ ἀνεκφράστους στεναγμοὺς πίστεως καὶ ὑπομονῆς, μὲ ἀλάλητον προσευχὴν πλήρους ἀφοσιώσεως· «αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις». Καὶ ὁ καρδιογνώστης Θεὸς «οἶδε τὶ τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος», τὶ σημαίνουν οἱ ὑπερλογικοὶ καὶ ἀνερμήνευτοι αὐτοὶ μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου στεναγμοί, τὰ μύχια αἰτήματα τῶν χριστιανῶν. Αὐτοὶ οἱ θεόπνευστοι στεναγμοὶ συμπληρώνουν τὴν ἀνθρωπίνην πρασευχήν

---

[1] 2 Κορ. 11, 11.
[2] 1 Κορ. 9, 19—23.
[3] 1 Τιμ. 2, 1—2
[4] Ρωμ. 9, 16.
[5] Φιλ. 4, 7.

μας τῶν συγκεκριμένων καὶ ἐγκοσμίων αἰτημάτων καὶ μᾶς εἰσάγουν εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν καὶ καθαρῶς πνευματικὴν ζωήν. Μὲ τοὺς στεναγμοὺς τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἀλάλητον προσευχὴν εἰσδύομεν εἰς τὰ ἀνεξερεύνητα κρίματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἀνεξιχνιάστους ὁδοὺς αὐτοῦ, εἰς τὸ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ (Ρωμ. 11, 33). Τοιουτοτρόπως ἀποκτῶμεν πλήρη ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεόν, ὑπομονὴν διὰ «τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ», βεβαίωσιν τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδος τῆς μελλούσης ζωῆς, «πρόθεσιν ἀνθρώπου πνευματικοῦ» (Χρυσόστομος) καὶ τότε ἡ προσευχή μας ἐπιτυγχάνει πλήρως τὸν σκοπόν της καὶ «τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». [1]

Ἡ ἰδέα τοῦ Παύλου περὶ τῆς θείας συμπληρώσεως τῆς προσευχῆς μας συνεχίζεται. Δὲν εἶναι μόνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον μεσιτεύει ὑπὲρ ὑμῶν. Αὐτὸς ὁ Χριστός, ὁ «μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων» [2], ὁ ὁποῖος ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας» [3], ἔρχεται εἰς βοήθειάν μας καὶ προσεύχεται μαζί μας, μεσιτεύει ὑπὲρ ἡμῶν. «Χριστὸς ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθείς, ὅς καί ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὅς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν» [4]. Ἀλλὰ ἡ μεσιτεία τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ ἡμῶν καλύπτει ὅλην τὴν χριστολογιαν, ἐκκλησιολογίαν καὶ ἐσχατολογίαν τοῦ Παύλου, ὁλόκληρον ἐπομένως τὴν θεολογίαν του· διὰ τοῦτο ἂς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν βεβαίωσιν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, μεσιτεύει πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ ἡμῶν. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ πιστεύῃ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀποτελεσματικότητα τῆς προσευχῆς ὁ Παῦλος; Ὅ,τι δήποτε καὶ νὰ μᾶς συμβαίνῃ, «πιστὸς ὁ Θεός, ὅς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε» [5]. Λοιπόν, «τῷ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτού-

---

[1] Ρωμ. 8, 18—30. Οἱ στεναγμοὶ αὐτοί, ὅλης τῆς ὑλικῆς κτίσεως, ἡμῶν τῶν ἰδίων καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι σωτηριολογικοὶ καὶ ἐσχατολογικοί. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα, συμπροσευχόμενον μεσιτεύει ὑπὲρ ἡμῶν καὶ δίδει, ὅπως ὁ ἀρχιμουσικός, εἰς τὴν προσευχήν μας τὸν ἁρμόζοντα τόνον. Ἔχομεν οὕτω τελείαν, συνολικὴν προσευχήν, εἶδος «κοσμικῆς λειτουργίας» διαφόρου πως τῆς Ἀποκαλύψεως.

[2] 1 Τιμ. 2, 5.

[3] Ἐφεσ. 5, 2.

[4] Ρωμ. 8, 31—32. Καὶ ἡ συνέχεια διὰ τὸν Θεὸν Πατέρα· «ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται».

[5] 1 Κορ. 10, 13.

μεθα ἢ νοοῦμεν... αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ...»[1].

Αὐτὸς ὁ τονισμὸς τοῦ Παύλου «ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ» θὰ εἶναι ὁ ἐπίλογος τῆς ὁμιλίας μας. Ἡ τελειότης καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς προσευχῆς, ἡ ἕνωσις τῶν προσευχῶν μας μὲ τὴν προσευχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπιτυγχάνονται, κατὰ τὸν Παῦλον, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Δι᾿ αὐτὸ κατέβαλε ὁ Παῦλος ἰδιαιτέραν προσπάθειαν, ἱδρύων τὰς κατὰ τόπους ἐκκλησίας, νὰ ὀργανώσῃ τὴν προσευχὴν τῆς ἑνιαίας Ἐκκλησίας, νὰ μεταδώσῃ τὸ πνεῦμα τῆς συμπροσευχῆς, νὰ ἐμπνεύσῃ τοὺς ὕμνους καὶ τὰς δεήσεις της, νὰ καθορίσῃ τὸ νόημα τῆς θείας λατρείας καὶ τῶν μυστηρίων, νὰ ἐπιβάλῃ τὸ «πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω»[2], νὰ προσανατολίσῃ τὴν προσευχήν μας καὶ τὰ νοήματά μας πρὸς τὴν «ἡμέραν τοῦ Κυρίου»[3], τὴν τελικὴν ἀπολύτρωσιν καὶ δόξαν τῶν πιστῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· «Μαραναθά»[4]. Εἰς τὸν Παῦλον ἰδίως ὀφείλει ἡ Ὀρθοδοξία μας τὸν ἐσχατολογικὸν προσανατολισμὸν τῆς προσευχῆς της, καὶ δι᾿ αὐτὸ καὶ δι᾿ ἄλλα πολλὰ ὁ Παῦλος δύναται πρὸς ὅλους ἡμᾶς νὰ ἐπαναλάβῃ ὅ,τι ἔγραφεν πρὸς Κορινθίους· «ἐὰν μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχετε ἐν Χριστῷ, ἀλλ᾿ οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»[5].

Ἄς γίνῃ λοιπὸν καὶ ἰδικόν μας πνεῦμα προσευχῆς τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς τοῦ ἁγιωτάτου πατρός μας ἐν Χριστῷ Παύλου, ὥστε νὰ εἶναι καὶ ἡ ἰδική μας ζωή, ὅπως ἡ ἰδική του, «μία μεγάλη συναπτομένη εὐχή» (Ὠριγένης).

Θ. Ν. ΚΑΣΤΑΝΑΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

---

[1] Ἐφεσ. 3, 20 - 21.
[2] 1 Κορ. 14, 40.
[3] 1 Κορ. 1, 8. Γαλ. 1, 6. 10. 2, 16. 1 Θεσσ. 5, 2. 2 Θεσσ. 2, 2.
[4] 1 Κορ. 16, 22.
[5] 1 Κορ. 4, 15. Πρβλ. Π. Ι. Μπρατσιώτου, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, Ἀθῆναι 1954. Τὸν ἐσχατολογικὸν χαρακτῆρα τῆς Ὀρθοδοξίας ἐχαρακτήρισαν καὶ οἱ ξένοι ὡς «διαρκῶς ὠφέλιμον μάθημα» διὰ τὰς δυτικὰς Ἐκκλησίας (Ch. Moeller). Βλέπε καὶ Ἰω. Καλογήρου, Αἱ περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιλήψεις νεωτέρων Ρωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων, Ἀθῆναι 1951.

Η Β΄. ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΕΝ EVANSTON ΤΩΝ Η. Π. Α.*

6. *Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐντεταλμένων ἐπισκεπτῶν.*

Ὅπως προανεφέραμεν, ἐν τῷ πίνακι τῶν ἐν τῇ Συνελεύσει μελῶν πάσης κατηγορίας, πλὴν τῶν 502 ἐπισήμων ἀντιπροσώπων ἦσαν καὶ ἰσάριθμοι (499) ἐντεταλμένοι Ἐπισκέπται (accredited visitors), οἱ ὁποῖοι παρίσταντο εἰς τὰς συνεδριάσεις καὶ τῆς Ὁλομελείας καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν, ἀλλ' ἄνευ δικαιώματος ψήφου. Τὸ Π.Σ.Ε. εἶχε καταρτίσει ἰδιαίτερον πρόγραμμα διὰ τοὺς ἐντεταλμένους Ἐπισκέπτας, διάφορον τοῦ τῶν ἐπισήμων Ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶχον ὁρισθῇ διάφορα θέματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναθέσῃ εἰς ὁμιλητὰς νὰ ἀναπτύξωσι πρὸ αὐτῶν καὶ μετὰ τὴν ὁμιλίαν ἐπηκολούθουν συζητήσεις καὶ ἐρωτήσεις πρὸς τὸν ὁμιλητὴν ἐπὶ σημείων τοῦ θέματός του. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης παρουσιάζουν αἱ ἐργασίαι αὗται ἰδιαίτερον καὶ περισσότερον ἐνδιαφέρον ἢ αἱ τῆς Συνελεύσεως, διότι προεβάλλοντο ἀπορίαι ποικίλαι καὶ ἀντηλλάσσοντο γνῶμαι καὶ οὕτω διεξήγετο μία ἐνδιαφέρουσα οἰκουμενικὴ διαλογικὴ συζήτησις μεταξὺ ἀντιπροσώπων διαφόρων Ὁμολογιῶν καὶ ἐκ διαφόρων χωρῶν προερχομένων. Ἦτο ἐν ἄλλαις λέξεσιν μία μικρὰ Συνέλευσις παράλληλος πρὸς τὴν μεγάλην. Αἱ ἐργασίαι της διεξήγοντο εἰς ἄλλην μεγάλην αἴθουσαν, εἰς τὸ Cahn Auditorium, καὶ εἰς ὥρας κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἐγίνετο συνεδρίασις τῆς Ὁλομελείας τῶν Ἀντιπροσώπων. Ὅπως ἔγραφεν ὁ Canon Herklots εἰς μίαν ἀνταπόκρισίν του πρὸς τὸ περιοδικὸν The Church of England Newspaper (Σεπτεμβρ. 3, 1954 σελ. 7), «αἱ ὁμιλίαι πρὸ τῶν ἐντεταλμένων Ἐπισκεπτῶν ἦσαν ὡς εἶδος διδασκαλίας δι' ἀνωτέρας σπουδὰς ἐντὸς τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, διότι καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ οἱ σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι ἐν τῇ Συνελεύσει εἶχον ἐκλεγῇ ὡς ὁμιληταί. Ἐνίοτε, προσθέτει, οἱ ἐπίσημοι Ἀντιπρόσωποι ἐφθόνουν τοὺς ἐντεταλμένους Ἐπισκέπτας διὰ τὴν ὡραίαν καὶ καρποφόρον ἐργασίαν, ἡ ὁποία συνετελεῖτο εἰς

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

τὰς συνεδριάσεις αὐτῶν». Τὸ πρῶτον θέμα τὸ ἀναπτυχθὲν πρὸ τῶν Ἐντεταλμένων Ἐπισκεπτῶν ἦτο «πῶς δυνάμεθα νὰ πλησιάσωμεν τοὺς μὴ χριστιανοὺς ἐν ταῖς χώραις ἡμῶν», καὶ ὁμιληταὶ ἦσαν ὁ Ἰάπων Dr Cagawa καὶ ὁ Οὔγγρος Ἐπίσκοπος Peter. Μεγάλην αἴσθησιν προυξένησεν ἡ παρουσία καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου, διότι προήρχετο ἀπὸ τὰς πέραν τοῦ παραπετάσματος Ἐκκλησίας. Οὗτος ὡμίλησε μετὰ χριστιανικοῦ θάρρους περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Ἐκκλησίας. «Ἡ Ἐκκλησία μας, εἶπεν, ἔχει συνείδησιν, ὅτι ἵσταται ὑπεράνω τῶν κοινωνικῶν συστημάτων, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ. Βαθμιαίως ἀπηλλάγη ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ μετὰ τοῦ Κράτους. Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ θρησκευτικὴ προπαγάνδα ἐπιτρέπουν εἰς αὐτὴν νὰ ἔχῃ ἐλευθερίαν εἰς τὰς ἐρεύνας καὶ ὁ κομμουνισμός, ὁ καπιταλισμός, ἡ ἀθεΐα καὶ πάντα τὰ εἴδη τῶν ἰδεολογιῶν χάνουν κάθε σημασίαν, ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κηρύττεται. Ἡ ἱεραποστολική της δρᾶσις συνδέεται μὲ τὴν οἰκουμενικότητα, ἐντεῦθεν τὸ θέμα τῆς Συνελεύσεως τοῦ Evanston, περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς τῆς ἐλπίδος τοῦ κόσμου, ἀνεπτύχθη εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας» (ἰδὲ Irenikon 4e Trimestre, 1954. σελ. 383) Τὸ δεύτερον θέμα ἦτο «ἡ ἑνότης τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ ὁμιληταὶ ἦσαν ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Kinder, ὁ Ἄγγλος Daniel Jenkins καὶ ὁ ὑποφαινόμενος. Ὁ Γερμανὸς ὑπεστήριξεν, ὅτι ὑπάρχει ἤδη ἑνότης τῶν Ἐκκλησιῶν ἔν τε τῇ δράσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλ' ἄνευ διοικητικῆς ἑνότητος καὶ ὁμοιομορφίας. Ὁ Ἄγγλος Jenkins, καθηγητὴς τῆς οἰκουμενικῆς Θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου, ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ ἑνωτικὴ δύναμις ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, διότι τοῦτο ἐπενεργεῖ εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ὁ ὑποφαινόμενος, ἀφ' οὗ ἐτόνισα τὴν ἀνάγκην τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον τοῦ χάους καὶ τῆς ἀγωνίας, ἵνα ἔχῃ δύναμιν καὶ ἀποτελεσματικότητα ἡ φωνὴ καὶ τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀνέλυσα πῶς ἐννοοῦμεν ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι τὴν δυνατότητα τῆς ἑνώσεως. Ἀσφαλῶς, εἶπον, δὲν ἦτο βουλὴ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἱδρύσῃ διὰ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Υἱοῦ Του καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀριθμὸν ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων Ἐκκλησιῶν, διϊσταμένων κατά τε τὴν διδασκαλίαν, τὴν παράδοσιν, τὴν τάξιν. Ὅλοι ὁμολογοῦμεν ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως, ὅτι πιστεύομεν εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, Χριστὸς παρατεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ὅπως δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ Χριστοί, οὕτω δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχουν πολλαὶ Ἐκκλησίαι. Ἔγκειται εἰς

αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας νὰ εἶναι μία, ἑνιαία, ὁρατὴ κοινωνία, δισκρινομένη ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἐπιδεικνύουσα διὰ τῆς ζωῆς καὶ δόξης της τὴν θείαν της προέλευσιν καὶ ἀποστολήν. Διὰ τῆς ἐργασίας ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ κινήσει ἐπιδιώκεται ἡ τελικὴ ἕνωσις τῶν διῃρημένων ἤδη Ἐκκλησιῶν διὰ τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὴν κοινὴν καὶ ἡνωμένην ζωήν των καὶ δρᾶσιν τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων, τῶν αἰώνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὧν ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Ἡ ἑνιαία Ἐκκλησία, ἡ Una Sancta, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει ἡ οἰκουμενικὴ Κίνησις, δὲν θὰ εἶναι μία νέα Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ θὰ ἔχει τὰ ἴδια βασικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα εἶχε κατὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους καὶ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας μέχρι τοῦ Σχίσματος. Πολλοὶ διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία ἄγει πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὡς πρὸς τὸ μέτρον καὶ τὴν φύσιν τῆς ἑνότητος, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμεν. Πολλοὶ ἐπίσης λέγουν, ὅτι ἀπὸ τὰς σημερινὰς ἱστορικὰς καὶ ὠργανωμένας Ἐκκλησίας, καμμία δὲν κατέχει τὴν πλήρη ἀλήθειαν, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων. Ἐκεῖ δέον νὰ ἀναζητηθῇ τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεώς μας λέγουσιν, διότι ἡ Una Sancta, δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπορρίπτει ἐντόνως τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ μία Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ Una Sancta, ἐξέλιπε καὶ ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς συναντήσεώς μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ πίστις τῆς μιᾶς, ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Κατὰ τοὺς ἐννέα τούτους πρώτους αἰῶνας ἀπετελοῦμεν μίαν Ἐκκλησίαν. Εἶναι οἱ αἰῶνες τῶν Πατέρων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ κοινὸν αὐτὸ παρελθὸν καὶ τὴν κοινὴν ταύτην κληρονομίαν. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει διατηρήσῃ ἀναλλοίωτον τὴν πίστιν, τὴν τάξιν, τὴν λατρείαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς μιᾶς, ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ Una Sancta Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ μία καὶ ἑνιαία Ἐκκλησία ἐξέλιπε, καὶ δὲν ὑπάρχει, τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ ποτέ, διότι ἡ ἐξαφάνισίς της θὰ ἐσήμαινεν, ὅτι δὲν ἔχει τὸν Χριστὸν ὡς κεφαλήν, οὔτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς ζωοποιὸν καὶ ἑνωτικὴν ἀρχήν. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τόσην πεποίθησιν ἔχει περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκεραιότητος τῆς πίστεώς της, ὥστε πάντοτε ἦτο πρόθυμος καὶ «ἑτοίμη ἀποδέξασθαι ὁλοψύχως

εἴ τυχὸν παρέφθειρεν ἢ μὴ κατέχει, πᾶν ὅ,τι πρὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ὡμολόγουν ὁμοφώνως ἥτε Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία» (Εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1895 πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα ΙΓ'). Ἀκολούθως ἀνέπτυξα ποῖα εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι ἡ ἀποστολικὴ πίστις, ἡ ἀποστολικὴ ἱεραρχία (ἢ ἀποστολικὴ διαδοχή), τὰ μυστήρια, τὰ δόγματα καὶ οἱ κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ μάλιστα ἡ Γραφὴ καὶ ἡ Παράδοσις, ἰσόκυρος πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὡς πηγαὶ ἀναπόσπαστοι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Τοιαύτη ἐν περιλήψει ὑπῆρξεν ἡ «περὶ ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς κοινῆς ἡμῶν κληρονομίας» ὁμιλία μου πρὸ τῆς Συνελεύσεως τῶν ἐντεταλμένων Ἐπισκεπτῶν. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν αἱ ἐρωτήσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων σημείων τῆς ὁμιλίας μου, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκα τὰς ἀναγκαιούσας ἀπαντήσεις. Καταχωροῦμεν ἐνταῦθα, μερικὰ τῶν τοιούτων ἐρωτημάτων ὡς ἐνδεικτικῶν τοῦ πνεύματος τῶν Προτεσταντῶν ἔναντι μερικῶν ἡμετέρων ἀπόψεων.

1η Θὰ ἦτο ἆράγε πρόθυμος ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ ἀφήσῃ τὴν «παράδοσιν» χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἀποδέχεται τὴν σαφῆ διδασκαλίαν τῆς Κ. Διαθήκης μόνον;

2α Διατὶ ὁμιλεῖτε μετ' ἀπολύτου δογματισμοῦ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πίστιν τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων; Μήπως τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἔχει ἔκτοτε ὡς σήμερον ὁμιλήσῃ οὔτε λέξιν;

3η Ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος καὶ ἑξῆς ἐγένοντο νέαι ἀποκαλύψεις τῆς θείας ἀληθείας; Ἐὰν ναί, εἰς ποίους;

4η Ἐὰν οἱ σοβαροὶ χριστιανοὶ ἡγέται τῆς Μεταρρυθμίσεως δὲν προεφυλάχθησαν ἀπὸ λάθη ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας, ποῖα κριτήρια ἔχομεν διὰ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι δὲν διεπράχθησαν παρόμοια λάθη ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἡγέτας τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων;

5η Εἶναι ἡ περὶ ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου παράδοσις ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένη;

6η Πῶς θὰ ἐξηγήσητε τὰ ἀναρίθμητα παραδείγματα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἱεραποστολικῆς δράσεως καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν νεωτέρων Ἐκκλησιῶν (ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ) προσώπων, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ ἔχωσι καμμίαν ἐπαφὴν μὲ τὰς ὠργανωμένας καὶ ἱστορικὰς Ἐκκλησίας, ἔγιναν «καινὴ κτίσις» καλοὶ ἐν Χριστῷ ἄνθρωποι οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλους προσελκύουσιν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ;

7η Δύνανται οἱ Προτεστάνται Θεολόγοι νὰ ἑρμηνεύωσι καὶ νὰ

ἐκτιμῶσι τοὺς Ἕλληνας Πατέρας καλύτερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Θεολόγους.

— Διατί ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς Ἐκκλησία, ποίαν θέσιν ἔχει αὕτη διὰ τὰς Προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας; Ἐὰν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία (extra ecclesia non est salus), τί θὰ γίνῃ μὲ τὰ πλήθη τῶν Προτεσταντῶν καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν;

Ἀνάλογοι ἐρωτήσεις ἀπευθύνθησαν καὶ εἰς τοὺς δύο ἄλλους ὁμιλητάς. Αὗται ἀπηυθύνοντο εἰς τὸν Προεδρεύοντα τῶν Συνεδριάσεων γραπτῶς καὶ δι' αὐτοῦ διεβιβάζοντο εἰς τὸν ὁμιλητήν. Αἱ πρὸς ἡμᾶς ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίαι εἶναι τυπικαὶ καὶ συνήθεις καθ' ὅλας τὰς μετὰ Προτεσταντῶν συζητήσεις μας καὶ συναντήσεις. Ἐν τῇ γενομένῃ ὁμιλίᾳ μας ἐδόθη ἡ ἀπάντησις εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἰδοὺ ἐν συντόμῳ αἱ διδαχθεῖσαι παρ' ἡμῶν διευκρινίσεις καὶ ἀπαντήσεις εἰς τὰ ὡς ἄνω ἐρωτήματα.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδίδει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, θεωροῦσα ταύτην ὡς ἰσόκυρον πηγὴν τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διότι τοιαύτη ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ πίστις καὶ διδασκαλία τῆς μιᾶς ἁγίας, ἀληθινῆς καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, διασωθεῖσα ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Πατέρων καὶ βασιζομένη εἰς αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία προϋποθέτει πανταχοῦ τὴν προφορικὴν καὶ ἄγραφον διδασκαλίαν. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις συμπληρώνει καὶ ἑρμηνεύει τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἧς πολλὰ βιβλία ἐγράφησαν κατὰ σύμπτωσιν καὶ πρὸς ἐπίλυσιν ἀναγκῶν καὶ προβλημάτων τῶν πρώτων χριστιανικῶν κοινοτήτων. Ἱερὰ παράδοσις εἶνοι ἡ ἰδία ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συνεπῶς δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτην ἡ Ὀρθοδ. Ἐκκλησία χάριν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ στηρίζεται μόνον εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Πλεῖστα σημεῖα τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως καὶ ζωῆς πηγάζουν ἀπὸ τὴν Ἱ. Παράδοσιν, ἀμυδρῶς ὑπάρχοντα ἢ μὴ ἀναφερόμενα καθόλου ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ. Αὐτονόητον, ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ αὐτὸ ἅγιον Πνεῦμα διαπνέει τήν τε ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Παράδοσιν, πᾶν τὸ ἐν τῇ Παραδόσει διδασκόμενον εἶναι σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Εἰς τὰς μετὰ τῶν Προτεσταντῶν συζητήσεις θέτομεν πάντοτε ὡς βασικὸν ὅρον ὅτι μόνον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πίστεως καὶ ζωῆς τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων δύναται νὰ ἐπέλθῃ συμφωνία καὶ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους ἡ Ἐκκλησία ἦτο μία καὶ ἀδιαίρετος, ἡ Ἀνατολὴ καὶ Δύσις ἀπετέλουν τὴν μίαν ἁγίαν καὶ

Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐπέλυε τὰ προκύπτοντα ἑκάστοτε ζητήματα διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὧν αἱ ἀποφάσεις ἦσαν σεβασταὶ εἰς πάντας. Ἔπειτα κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, ἤκμασαν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὧν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀκολουθεῖ ἡ Ὀρθ. Θεολογία. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ πίστις τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων ἀποτελοῦσι τὴν κοινὴν κληρονομίαν καὶ τὸ κοινὸν παρελθὸν πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ χριστιανῶν, διὰ τοῦτο προβάλλομεν αὐτὰς ὡς βάσιν πάσης συνεργασίας καὶ ἐπανενώσεως.

Δὲν δεχόμεθα ὅτι ἐξακολουθοῦν αἱ θεῖαι ἀποκαλύψεις πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἡ ὑψίστη καὶ πλήρης Ἀποκάλυψις τῶν θείων βουλῶν καὶ τῶν θείων ἀληθειῶν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐγένετο ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Μετὰ ταῦτα γίνεται μόνον ἀνάπτυξις, διασάφησις, ἑρμηνεία καὶ βίωσις καὶ οἰκείωσις τῶν ἀληθειῶν τούτων ὑπὸ τῶν πιστῶν, ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Οἱ ἡγέται τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ προσπαθείᾳ των ὅπως καταπολεμήσωσι πλάνας καὶ καταχρήσεις τῆς ἐποχῆς των, πρῶτον ἀπέρριψαν τὰς βασικὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, δεύτερον, τὸ καὶ μεγαλείτερον σφάλμα των, ἀπεσπάσθησαν ἐντελῶς ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, γενόμενοι πρόξενοι ἱδρύσεως ἀναριθμήτων Ἐκκλησιῶν, διαφερουσῶν πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν πίστιν καὶ τάξιν. Καὶ οἱ προφῆται ἐπολέμησαν μὲ περισσοτέραν δριμύτητα καταχρήσεις καὶ πλάνας τῆς ἐποχῆς των, ἀλλ᾽ ἔμειναν πάντοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν διενοήθησαν νὰ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς Ἐκκλησιῶν, φερουσῶν ὀνόματα ἰδικά των!

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἂν καὶ τιμᾷ τὴν Θεοτόκον ὅσον καὶ ὅπως καὶ ἡ Ρωμ. Ἐκκλησία δὲν δέχεται τὴν σωματικὴν ἀνάληψίν της ὡς ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένην.

Πιστεύομεν ὡς δόγμα τῆς πίστεώς μας ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία (extra Ecclesia non est salus) καὶ τοῦτο προκύπτει ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν καὶ ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας. Ταύτην ἵδρυσεν ὁ ἐνσαρκωθεὶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα συνεχίσῃ τὸ ἀπολυτρωτικὸν Αὐτοῦ ἔργον ἐν τῷ κόσμῳ, δώσας εἰς ταύτην τὰ μέσα πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Μία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁρισθεῖσα ὁδὸς τῆς σωτηρίας παντὸς ἀνθρώπου, ἡ διὰ τῆς ἁγίας καὶ ἀληθοῦς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, ἡ ὁποία, καθ᾽ ἡμᾶς εἶναι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, πλὴν ὅμως τοῦτο δὲν ἀποκλείει σωτηρίους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας του ὑπὲρ χριστιανῶν μάλιστα, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀγνοίας καὶ οὐχὶ ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος εὑρίσκονται ἐκτὸς

τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τὰς Προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας δὲν δεχόμεθα ὡς πραγματικὰς καὶ ἀληθεῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διότι δὲν κατέχουν ὅλα τὰ γνωρίσματα καὶ τὴν πληρότητα τῆς θείας ζωῆς τῆς μιᾶς καὶ ἀληθινῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μόνον ἴχνη Ἐκκλησίας κατέχουν (vestigia Ecclesiae). Αὗται εἶναι τεμάχια χρυσοῦ ἀποσπασθέντα ἀπὸ τὸν κύριον ὄγκον τοῦ Χριστιανικοῦ χρυσοῦ καὶ ἀναμιχθέντα καὶ νοθευθέντα καὶ μὲ ἄλλας οὐσίας. Κατὰ τὸ μέτρον λοιπὸν τῶν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ἀκόμη διατηροῦσι καὶ ἐφαρμόζουσιν, εὑρίσκονται οἱ Προτεστάνται ἐγγὺς ἢ μακρὰν τῆς σωτηρίας καὶ ἀναδεικνύονται ἐν τῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ζωῇ των καὶ ἐν τῇ δράσει ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

Ἐπειδὴ ὁ Ὀρθόδοξος Θεολόγος ζῇ ἐντὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς παραδόσεως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι κατὰ τοῦτο οἰκεῖος πρὸς τὴν σκέψιν αὐτῶν, εἶναι φυσικὸν νὰ ἑρμηνεύῃ καὶ νὰ ἐννοῇ κάλλιον παντὸς ἄλλου τοὺς Πατέρας, ἐὰν ἔχῃ καὶ τὴν προσήκουσαν Θεολογικὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν. Τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἓν βασικὸν γνώρισμα τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας, ὅτι βαδίζει ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ζωήν των, τοῦθ' ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν Προτεσταντικὴν Θεολογίαν.

Ἄλλα θέματα ἀναπτυχθέντα πρὸ τῶν ἐντεταλμένων Ἐπισκεπτῶν ἦσαν (ἰδὲ The Second Assembly of the World Council of Churches. Official Handbook σελ. 26): «οἱ χριστιανοὶ ἐν τῷ ἀγῶνι διὰ μίαν ὑπεύθυνον κοινωνίαν». Ὁμιληταὶ ἦσαν ὁ Mr. Maurice (Γαλλία), ὁ M. Thomas (Ἰνδίαι) καὶ ὁ Charles Taft (Ἡν. Πολιτεῖαι). «Ἡ σημερινὴ θέσις τῆς Θρησκευτικῆς Ἐλευθερίας». Ὁμιληταὶ ὁ Bishop Barbier, ὁ Charles West, ὁ Dr. Reuben Nelson. «Τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα ἐν τῷ κόσμῳ». Ὁμιλητὴς ὁ Dr. Elfan Rees.—«Ἡ καθημερινὴ ἐργασία καὶ ἡ κλῆσις τοῦ χριστιανοῦ» Ὁμιληταὶ ἦσαν ὁ Canon Richardson, ὁ J. Miller καὶ ὁ Dr. Schwazhaupt. «Ἡ σύγχρονος Οἰκουμενικὴ Κίνησις». Ὁμιληταὶ ἦσαν ὁ Dr. S. Cavert, ἡ Miss Helen Roberts καὶ ὁ Dr. Lund—Quist.

7. *Ἐπίσημοι καὶ ἄλλοι ὁμιληταὶ τῆς Συνελεύσεως.*

Εἰς τὰ παγκόσμια χριστιανικὰ συνέδρια συνήθως προσκαλοῦνται καὶ διάφοροι διεθνεῖς προσωπικότητες ἢ πρόσωπα κατέχοντα σπου-

δαίαν θέσιν ἐν τῇ χώρᾳ των ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ των, ὅπως ἀναπτύξωσι πρὸς τὰς ὁλομελείας τῶν Συνέδρων τὰς ἀπόψεις των, ἐπὶ προβλημάτων διεθνῶν καὶ ἐπικαίρων διὰ τὸν κόσμον καὶ διὰ τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἔγινε καὶ κατὰ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Evanston, εἰς τὸ ὁποῖον, πολλαὶ προσωπικότητες, μὴ δυνηθεῖσαι νὰ παραστῶσιν, ἀπέστειλαν ἀνάλογον χαιρετιστήριον μήνυμα.

Ἐκ τῶν ὁμιλητῶν τούτων ἀναφέρομεν πρῶτον, κατὰ καθῆκον, τὸν Πρόεδρον τῶν Ἡν. Πολιτειῶν David Dwight Eisenhower, ὁ ὁποῖος ὡμίλησεν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὸ Deering meadow τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐνώπιον μεγάλου πλήθους τὴν 19ην Αὐγούστου, καθ' ἣν ἡμέραν ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, τιμῆς ἕνεκεν. Ἐν τῷ βαρυσημάντῳ αὐτοῦ λόγῳ ὁ Πρόεδρος ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁμιλήσωσιν εἰς τὸν κόσμον καθ' ὃν τρόπον ὡμίλουν οἱ ἀρχαῖοι προφῆται, καὶ ὁ κόσμος θὰ ἀκούσῃ τὰς Ἐκκλησίας. Διεκήρυξε τὴν βαθεῖαν του πίστιν εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς θρησκείας καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν εἰς τὴν αὔξουσαν σημασίαν καὶ ἐπιρροὴν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ. «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, χριστιανοὶ καὶ ὀπαδοὶ ἄλλων θρησκειῶν, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη. Μία ταυτόχρονος καὶ ἔνθερμος προσευχὴ προσωπικὴ πολλῶν ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων διὰ μίαν δικαίαν καὶ μόνιμον εἰρήνην δύναται νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ εἰς τοὺς ἀγῶνας μας διὰ μίαν τάξιν δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης. Οὕτω δεικνύομεν, ὅτι ἡ εὐθύνη τῆς εἰρήνης ἢ τῶν συγκρούσεων εὑρίσκεται ἔν τινι μέτρῳ εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν ἰδιαιτέρως. Ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐνισχύεται ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι εἶναι ἡνωμένος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ καὶ διὰ τῆς αὐτῆς πίστεως μετὰ πάντων τῶν συνανθρώπων. Τοιουτοτρόπως μία ἑνιαία καὶ ἰσχυρὰ δύναμις θὰ ἥνωνε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν εἰρήνην, ὅπως οἱ κίνδυνοι ἑνώνουσιν αὐτοὺς διὰ τοὺς πολέμους. Οὕτω θὰ ἤρχιζε μία σοβαρὰ ἔρευνα τῶν κυρίων αἰτίων, ἅτινα ἐμποδίζουσιν τὴν πρόοδον πρὸς τὴν εἰρήνην. Οὕτω θὰ ἐνισχύοντο καὶ οἱ Ἡγέται τῶν λαῶν εἰς τὸ νὰ ἀναζητῶσι νέας ὁδοὺς διὰ τὴν διεθνῆ συμφιλίωσιν καὶ θὰ ἀνέκυπτον ἐπίσης νέα σχέδια διὰ νὰ ἐξοστρακισθῇ ἡ ἀπελπισία, ἡ ταλαιπωρία καὶ ὁ φόβος, ἐντὸς τῶν ὁποίων διαβιῶσιν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων». Ὁ λόγος τοῦ Προέδρου ἔκαμε τεραστίαν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν καὶ ἐκρίθη ὡς ἐκφράζων τὴν προσωπικήν του βαθεῖαν πίστιν καὶ εὐσέβειαν. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ διακήρυξίς του διὰ τὴν ση-

μασίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ὁμαδικῆς προσευχῆς διὰ τὴν αὐτὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν, καὶ ἐν προκειμένῳ διὰ τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς ἀτμοσφαίρας καὶ ἑνὸς κλίματος πραγματικῆς εἰρήνης, ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.

Ἄλλος ἐπίσημος ὁμιλητὴς ὑπῆρξεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡν. Ἐθνῶν Dr. Hammarsk jold, ὁμιλήσας ἐν συνεδριάσει τῆς ὁλομελείας τῶν Ἀντιπροσώπων κατὰ τὴν 20ην Αὐγούστου: «Αἱ Ἐκκλησίαι, διεκήρυξεν οὗτος, ἠμποροῦν νὰ εἶναι μία ἀποφασιστικὴ δύναμις διὰ τὸ καλὸν τῶν διεθνῶν ὑποθέσεων καὶ τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ζωῆς χωρὶς νὰ ἀναλαμβάνωσι πολιτικὸν ρόλον ἢ νὰ προσπαθῶσι νὰ ἐπηρεάζωσι τὰς πολιτικὰς ἀποφάσεις, ἐὰν θὰ συνηγορῶσι διὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς κοινὰς ὑποθέσεις Παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς εὐθύνης των αἱ Ἐκκλησίαι καὶ ὁ Ὀργανισμὸς τῶν Ἡν. Ἐθνῶν ἔχουν ἕνα κοινὸν σκοπὸν καὶ μίαν περιοχὴν δράσεως εἰς ἣν συνεργάζονται. Αἱ Ἐκκλησίαι εἶναι θεματοφύλακες καὶ κήρυκες τῶν βαθυτέρων πεποιθήσεων καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ὀνείρων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξ ἄλλου ὁ Ὀργανισμὸς τῶν Ἡν. Ἐθνῶν, εἶναι μία ὀργάνωσις διὰ διαρκεῖς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ συγκεκριμένων πολιτικῶν προβλημάτων. Δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν τὰς ἰδεολογικὰς προστριβὰς ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ μεγαλοποιῶμεν αὐτάς. Ἰδίως δὲν πρέπει νὰ τρέφωμεν τὴν ἰδέαν ὅτι αἱ ἐν τῷ κόσμῳ διαιρέσεις μεταξὺ δικαίων καὶ ἀδίκων, μεταξὺ ἰδεαλισμοῦ καὶ ὑλισμοῦ, μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ δουλείας συμπίπτουν μὲ τὰ ἐθνικὰ σύνορα. Οἱ δίκαιοι ἀνευρίσκονται πανταχοῦ ὅπως καὶ οἱ ἄδικοι. Μόνον ὅσοι ὁμιλοῦν κατ᾽ εὐθεῖαν καὶ εἰλικρινῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἠμποροῦν νὰ διεξάγουν ἕνα πόλεμον διὰ τὰ ἰδεώδη τῆς εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχουν νὰ προσφέρωσιν αἱ Ἐκκλησίαι μεγίστην ἐκδούλευσιν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας . . . . ».

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν Foster Dulles, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Ἄμστερδαμ ἦτο ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας του (1948), μὴ δυνηθεὶς νὰ παραστῇ εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Evanston, ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς χαιρετιστήριον μήνυμα εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ἡν. Πολιτειῶν Dr. Oxnam, ἕνα ἐκ τῶν ἓξ προέδρων τοῦ Π. Σ. Ε. «Πρὸ ἓξ ἐτῶν εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἐκλεγῶ ὡς ἀντιπρόσωπος διὰ τὸ πρῶτον Συνέδριον τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Ἄμστερδαμ τῆς Ὀλλανδίας. Ἔκτοτε εἶμαι καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐκκλη-

σιῶν ἐπὶ τῶν διεθνῶν ὑποθέσεων καὶ ἔχω προσπαθήσει πάντοτε νὰ εὑρίσκωμαι εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐνημερότητα μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ Π Σ.Ε. Εὑρίσκομαι μαζί σας νοερῶς καὶ τρέφω τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ Συνέλευσις αὕτη θὰ ἐπιτελέσῃ ἐξαίρετα ἔργα καὶ θὰ στεφθῇ ὑπὸ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας».

Ὁμοίως ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς Ὁμοσπόνδου Γερμανικῆς Δημοκρατίας Dr. Theodor Heuss, ἐστάλη εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα: «Παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως διαβιβάσητε εἰς τὸ Π Σ.Ε. τὰς καλυτέρας μου εὐχὰς διὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ Συνεδρίου. Διερχόμεθα μίαν περίοδον πολλῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν προστριβῶν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον συνέρχεται καὶ ὑπάρχει τὸ Π.Σ.Ε. θὰ βοηθήσῃ νὰ δημιουργηθῇ μία ἰσχυρὰ δύναμις ἀγάπης, ἱκανὴ νὰ κάμῃ τοὺς λαοὺς καὶ τὰς κοινωνικὰς ὁμάδας νὰ ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀλληλεγγύῃ». Χαιρετιστήριον μήνυμα καὶ εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Συνεδρίου ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, τοῦ καὶ προέδρου τῆς Ὀρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς ὁλομελείας τῶν Ἀντιπροσώπων τὴν 23ην Αὐγούστου.

Ἄλλους ἐξέχοντας ὁμιλητάς, κληθέντας ὅπως ὁμιλήσωσιν ἐνώπιον τῆς ὁλομελείας τῶν Ἀντιπροσώπων, ἀναφέρομεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς Μιχαήλ, τὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Oslo Berggrav, τὸν καθηγητὴν τοῦ ἐν Πράγᾳ Πανεπιστημίου καὶ ἀντιπρόσωπον τῆς Τσεχικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας Dr. Hromadka, καὶ τὸν Γερμανὸν Ἐπίσκοπον Dibelius.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Μιχαὴλ μετὰ δυνάμεως καὶ δριμύτερον παντὸς ἄλλου ἐπετέθη τόσον κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ ὅσον καὶ κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ, τοῦ ἀσκουμένου ὑπὸ τῶν Προτεσταντῶν καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν. Τὸ θέμα ἦτο «αἱ ἐν τῷ κόσμῳ προστριβαὶ καὶ ἡ ἐν Χριστῷ ἑνότης ἡμῶν». «Ὅλος ὁ κόσμος σήμερον, εἶπεν, εἶναι διῃρημένος εἰς δύο ἀντιθέτους κόσμους, εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα, χωριζόμενα ὑπὸ τοῦ οὕτως ὀνομαζομένου σιδηροῦ παραπετάσματος. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς διαιρέσεως τοῦ κόσμου ἐνδιαφέρει οὐ μόνον τοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς ἡγέτας καὶ τὰς Ἐκκλησίας των. Ὁ πέραν τοῦ παραπετάσματος κόσμος πιστεύει καὶ ζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς ζωῆς, ὁ ἐντεῦθεν κόσμος εἰς ὃν πάντες ἡμεῖς ἀνήκομεν, ἀφήνει ἐλευθερίαν εἰς τοὺς

λαούς του εἰς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως καὶ τῶν πεποιθήσεων. Ἐχαρακτήρισεν ὁ ὁμιλητὴς τὸν Κομμουνισμὸν ὡς τὸν μεγαλείτερον ἐχθρὸν τοῦ χριστιανισμοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ ὡς μίαν τιμωρίαν καὶ δοκιμασίαν τῶν χριστιανῶν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· Ὁ κομμουνισμὸς ἀξιοῖ νὰ ὑποτάσση εἰς ἑαυτὸν διὰ τῆς βίας ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, ὅπως ἀξιοῖ αὐτὸς ὁ Χριστός, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλευθέραν συγκατάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ κομμουνισταί, ὅπως οἱ πρῶτοι χριστιανοί, θεωροῦσιν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ἀδελφούς, εἰς οἱανδήποτε χώραν ἢ ἐθνότητα καὶ ἂν ἀνήκωσιν. Αἱ ἀντιχριστιανικαὶ λοιπὸν δυνάμεις ἔχουσιν ἑνότητα βίου καὶ δράσεως σήμερον ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ δὲν ἔχομεν, καὶ τοῦτο εἶναι μία πρόκλησις, ἓν μάθημα δι' ἡμᾶς καὶ μία δοκιμασία ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν τὸ πρώτιστον καθῆκον ἡμῶν εἶναι ἡ προσευχή, ἀλλὰ προσευχὴ θερμὴ καὶ ἰσχυρά, διότι αὕτη δύναται καὶ ὄρη νὰ μετακινήση καὶ τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις νὰ καταστήση δυνατά. Ἔπειτα ὀφείλομεν νὰ ἐνισχύσωμεν ἀναμεταξύ μας τοὺς δεσμοὺς τῆς συνεργασίας καὶ ἀγάπης, ἀποφεύγοντες τὸν προσηλυτισμόν, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ πληγώνει τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν μεταξὺ αὐτῶν φιλίαν καὶ ἀγάπην. Ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι, εἶπεν, οὐδέποτε βιάζομέν τινα δι' εὐτελῶν μέσων, νὰ προσέλθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας του εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, παρὰ μόνον δι' ἐλευθέρας καὶ συνειδητῆς βουλήσεώς του. Διὰ τοῦτο κατακρίνομεν ἀπολύτως τὸν προσηλυτισμόν, ὡς δηλητηριάζοντα τὴν συνεργασίαν καὶ τὴν ἀγάπην μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν».

Ὁ Ἐπίσκοπος Berggrav, ὡμίλησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. «Ὑπάρχουν προστριβαὶ καλαὶ καὶ ὠφέλιμοι διὰ τὴν ζωήν, εἶπεν, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ κακαὶ διά τε τὸν κόσμον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ θεραπεία καὶ ἡ ἄρσις τῶν προστριβῶν θὰ ἐπέλθη διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀπεχθάνεται καὶ δὲν σκέπτεται τὸ κακόν. Πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν εἰλικρινῶς τοὺς πάντας, ἀκόμη καὶ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐχὶ εἰς τὴν ὑφὴν καὶ τὴν ὀργάνωσίν της, ἀλλὰ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν μέλη, διότι καὶ ὁ Χριστὸς ἀγαπᾶ αὐτά, ἀκόμη ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν καὶ τοὺς κομμουνιστάς, διότι ὁ Χριστὸς ἀγαπᾶ καὶ τοὺς κομμουνιστάς. Κόσμος καὶ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ νοῶνται κεχωρισμένως. Ὅπου ζοῦν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας δὲν πρέπει νὰ μεμφώμεθα τοὺς ἄλλους ὡς αἰτίους τῶν ἐν τῷ κόσμῳ διαι-

ρέσεων καὶ προστριβῶν καὶ νὰ δικαιοῦμεν ἑαυτοὺς ὅπως κάμνουν οἱ ὑποκριταί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἰδέαν «ὅτι εἰσὶ δίκαιοι» καὶ ἐξουθενοῦσι τοὺς ἄλλους (Λουκ. 18,9). Αἱ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν διαιρέσεις μολύνουν τὸ παγκόσμιον κλῖμα σήμερον. Εἴμεθα ὅλοι ὑπεύθυνοι καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς Ἐκκλησίαι διὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσαν κατάστασιν τῶν προστριβῶν καὶ διαιρέσεων».

Ὅπως προελέχθη, ἐν ᾧ αἱ πέραν τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος Ἐκκλησίαι τῶν Ὀρθοδόξων δὲν συμμετέσχουν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Evanston, αἱ τῶν Προτεσταντῶν Ἐκκλησίαι ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους πάντοτε εἰς τὰ Συνέδρια καὶ εἷς ἐκ τούτων εἶναι ὁ πολὺς Hromadka, ὁ ὁποῖος συμμετέσχε καὶ εἰς τὰ προηγούμενα Συνέδρια. Ὅλοι ἐφοβούμεθα ὅτι οἱ ἐκ τῶν Κομμουνιστικῶν χωρῶν ἀντιπρόσωποι θὰ ἐξεμεταλλεύοντο τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα ὁμιλήσωσι κατὰ τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ τῶν Δυτικῶν χωρῶν. Τοῦτο δὲν ἔγινε, διότι ὅλοι ὡμίλησαν μὲ παρρησίαν ὡς ἀληθεῖς χριστιανοί, πλήξαντες τὰ τρωτὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ὁπουδήποτε καὶ ἂν παρουσιάζωνται ταῦτα. Τὸ θέμα τοῦ καθηγητοῦ Hromadka, ἦτο «ἡ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξάρτησις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἀνεξαρτησία των ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». «Ἡ Ἐκκλησία, εἶπε, βαδίζει διὰ τοῦ κόσμου ἀποφεύγουσα καὶ ἀπορρίπτουσα τὴν ταύτισίν της πρὸς πᾶσαν ἀπόλυτον ἰδεολογίαν, διότι πᾶσα τοιαύτη ὁλοκληρότης εἶναι εἴδωλον, μῦθος, καὶ νόθος καὶ ψευδὴς ἀλήθεια. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποχωρῇ εἰς ἀνθρώπινα πρότυπα καὶ ἰδεώδη, εἰς πολιτικάς, κοινωνικὰς καὶ πολιτιστικὰς διαιρέσεις ἢ νὰ σταματᾷ ἐνώπιον φραγμῶν, τιθεμένων ὑπὸ ἀνθρωπίνων παραδόσεων, προκαταλήψεων, προνομίων, πόθων, ἀλαζονείας. Ἡ Ἐκκλησία θεᾶται ἐν μεγαλοπρεπεῖ ἐλευθερίᾳ διὰ μέσου τῶν διαιρέσεων τῶν ἐθνῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συστημάτων, ἀγωνιζομένη ἐναντίον τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ καταστῇ στεῖρα ἢ γεγηρασμένη, ἀπολιθωμένη καὶ δουλική. Κάθε ἀνθρωπίνη ἰδεολογία, ὁσονδήποτε θεϊστικὴ καὶ ὑψηλὴ καὶ ἂν εἶναι, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ προσπάθεια νὰ ὑποτάξωμεν τὸν Θεὸν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰ συστήματά μας καὶ νὰ χρησιμοποιῶμεν αὐτὸν ὡς σύμμαχόν μας εἰς τοὺς ἰδεολογικούς, πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ἀγῶνας, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, νὰ κάμωμεν αὐτὸν ἐξηρτημένον ἐξ ἡμῶν. Ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἶπεν ὁ ὁμιλητής, ὅτι ἡ Ἐκκλησία μίαν μόνην γνησίαν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ· τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀφιερώσεως εἰς τὸν Κύριον καὶ ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐν ἀγάπῃ, ἡ ὁποία ἐκβάλλει ἔξω τὸν φόβον. Ἡ ἐλευθερία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐλευθε-

ρία ἐν τῷ ὑπηρετεῖν, ἡ δόξα της εἶναι ἡ δόξα τῆς ταπεινώσεως, καὶ ἡ μεγαλειώδεις ἀνεξαρτησία της στηρίζεται εἰς τὴν ταύτισίν της μὲ τὸν πτωχὸν καὶ ἀδύνατον, μὲ τοὺς περιφρονημένους καὶ ἐγκαταλελειμμένους. Ὅταν ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιῇ τὸν Θεὸν ὡς ὄργανον πραγματοποιήσεως γηΐνων καὶ ἐφημέρων, καταντᾷ μία Ἐκκλησία χωρὶς Θεόν, τοὐθ' ὅπερ εἶναι ἀπείρως χειρότερον ἢ ἕνας κόσμος χωρὶς Θεόν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀληθῶς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ὑπηρετῇ ἐλευθέρως τὸν πλησίον, ὅπως ὁ Ἰησοῦς Χριστός...».

Ὁ Ἐπίσκοπος Dibelius ὑπέμνησεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1934 ἡ εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία ἀντεστάθη εἰς τὸν Χίτλερ καὶ τοὺς ἐθνικοσοσιαλιστάς, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ὄργανόν των. Ἐκείνη ᾐσθάνθη ἑαυτὴν ὑπόχρεων νὰ κηρύττῃ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀδιαφοροῦσα ἐὰν τοῦτο ἤρεσκεν ἢ ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς κρατοῦντας. Τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὰ μέλη αὐτῆς καὶ σήμερον εἴς τε τὴν Δυτικὴν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Γερμανίαν. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἕνα κύριον, τὸν Χριστόν, καὶ μίαν αὐθεντίαν, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ πειθαρχεῖ εἰς τὸν Θεὸν μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξ αἰτίας τῆς πεποιθήσεως ταύτης ἀπεστάλημεν, εἶπεν ὁ ὁμιλητής, εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἓν ὁλοκληρωτικὸν κράτος εἶναι ἀκόμη πρόβλημα, τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ὀξύτητα ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει πεῖραν αὐτοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἀντέστη εἰς τὸν ὁλοκληρωτισμὸν μὲ τὸ ὅπλον μόνον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου ἐπεδίωξε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τοὺς ἀντιπάλους της. Μόνον ἐὰν ἀφανισθῇ ἡ Ἐκκλησία ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἓν Κράτος πραγματικῶς ὁλοκληρωτικόν. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία τῆς Ἐκκλησίας ἠμπορεῖ νὰ ἀπειληθῇ, ὅταν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἔλεος τῶν πλουσίων, τῶν φεουδαρχικῶν δυνάμεων, τῶν συγχρόνων συνθημάτων καὶ παρομοίων πιέσεων, τὰς ὁποίας ὅλας ὀφείλει ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀπορρίψῃ, ὅπως ὁ Χριστὸς ἀπέρριψε τοὺς πειρασμοὺς τοῦ Σατανᾶ.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ
Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημιου Ἀθηνῶν

ΕΠΙ ΤΗ ΚΟΙΜΗΣΕΙ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου· δεσπόζουσα ἑορτὴ τοῦ Αὐγούστου. Κατὰ τὴν θεομητορικὴν αὐτὴν ἑορτὴν ὅλος ὁ χριστεπώνυμος λαὸς σκιρτᾷ ἀπὰ ἀγαλλίασιν. Τὴν περιμένουν μὲ πολλὴ λαχτάρα οἱ χριστιανοί. Πῶς τὴν καρτεροῦν! Καὶ δὲν τὴν καρτεροῦν ἁπλῶς. Μυριάδες ἑτοιμάζονται τῆς Παναγίας νὰ κοινωνήσουν. Περιμένουν νὰ κοινωνήσουν Ἑτοιμάζονται. Νηστεύουν καὶ ὑποβάλλονται εἰς ἐγκράτειαν τροφῶν διὰ νὰ νηστεύσουν τὴν ἀληθινὴν νηστείαν· νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐγκράτειαν τῶν παθῶν. Τὰ Ἐξομολογητήρια τῶν Ἐκκλησιῶν καθ' ὅλον τὸ δεκαπενθήμερον αὐτὸ πολιορκοῦνται ἀπὸ εὐσεβεῖς καὶ περιμένουν ὥρας ἕως ὅτου εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἁγίαν αὐτὴν κολυμβήθραν τοῦ μυστηρίου, νὰ ἀποθέσουν τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ αἱ ψυχαί των νὰ γίνουν τῆς χιόνος λευκότεραι.

Πόσοι καὶ πόσοι δὲν προσφεύγουν καθημερινῶς εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς νὰ παρακολουθήσουν τὰς Παρακλήσεις τῆς Παναγίας καὶ νὰ τῆς ζητήσουν τὰς πρεσβείας της. Πόσοι δὲν θὰ ὑποβληθοῦν εἰς κόπους νὰ ταξειδεύσουν καὶ νὰ φθάσουν εἰς τοὺς ἑορτάζοντας τόπους τῆς Μεγαλόχαρης, διὰ νὰ ἀποθέσουν τὸν εὐλαβῆ ἀσπασμὸν εἰς τὴν ἄχραντον εἰκόνα της καὶ νὰ παρακολουθήσουν μὲ κατάνυξιν τὴν πανηγυρικὴν λειτουργίαν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς της; Πόσα πλοῖα σημαιοστόλιστα δὲν θὰ ἀλλάξουν γραμμὴν πλεύσεως τὰς ἡμέρας αὐτὰς διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ πολυπληθῆ πλήθη εἰς τὰ νησιὰ ποὺ ἰδιαιτέρως τιμᾶται; Πόσα κατανυκτικὰ τροπάρια δὲν θὰ ψάλουν οἱ ψάλται; Πόσοι λόγοι δὲν θὰ ἐκφωνηθοῦν; Πόσα ἄρθρα δὲν θὰ γραφοῦν εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον χάριν τῆς Θεοτόκου;

Ὁμολογουμένως ὅλος ὁ λαὸς κινεῖται καὶ συγκινεῖται καὶ μὲ τὴν ψυχήν του συμμετέχει εἰς τὴν ἑορτήν. Ἔπειτα ἀπὸ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ αὐτὴ τῆς Θεομήτορος, εἶναι ἐκείνη ποὺ συνεγείρει τοὺς πιστοὺς εἰς αὐθόρμητον τιμητικὴν προσκύνησιν.

Καὶ εἶναι πολὺ δικαιολογημένη ἡ τιμή, ἡ ἐξαιρετικῶς ἰδιαιτέρα πρὸς τὴν Παναγίαν. Διότι εἶναι ἡ Μητέρα. Ἐὰν μεταξὺ τῶν οἰκείων μας τὴν πρώτην θέσιν καὶ κυρίαν εἰς σεβασμὸν καὶ ἀγά-

πὴν τὴν καταλαμβάνει ἡ μητέρα, πόσον μᾶλλον ἡ Μεγάλη Μητέρα, ἡ Παναγία; Ποιὸ παιδὶ εἰς κάθε περίστασιν τῆς ζωῆς, τὴν μητέρα του δὲν φωνάζει καὶ αὐτὴν δὲν ζητεῖ; Ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τάφου, τὴν μητέρα κράζουν ὅλοι. Καὶ τὸ παιδί, καὶ ὁ νέος, ἀλλὰ καὶ ὁ γέρων, ποὺ διανύει τὰ 70 καὶ τὰ 80 ἔτη, σὲ κάθε πόνο, μαννοῦλα μου, λέγει. Καὶ ὁ ἀγράμματος ἀλλὰ καὶ ὁ βαθὺς ἐπιστήμων μὲ τὰ πολύκροτα συγγράμματα, ποὺ ἔχει τιμηθῆ ἀπὸ Ἀκαδημίας καὶ πάρει βραβεῖα, βαθύτατα πρὸς τὴν μητέρα αἰσθήματα αἰσθάνεται. Καὶ ὅταν ἡ μητέρα ἀποθάνῃ δὲν σβύνει ὁ σεβασμός. Παιδιὰ ξενητεμένα ποὺ ἐπιστρέφουν ὕστερα ἀπὸ χρόνια εἰς τὴν Πατρίδα των, τὸ πρῶτον ποὺ σκέπτονται νὰ κάνουν, εἶναι ἕνα εὐλαβὲς μνημόσυνον εἰς τὴν μητέρα

Ἀλλὰ ἡ Παναγία, ποὺ εἶναι ἡ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ποὺ ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐθυσιάσθη διὰ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν Μητέρα τῶν Χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο παρὰ πάνω ἀπὸ τοὺς γονεῖς, πάρα πάνω ἀπὸ τὴν μητέρα, ποιό ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἁγίους, τὴν «Τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεὶμ» τὴν Θεοτόκον τιμοῦν καὶ αὐτὴν ἐπικαλοῦνται οἱ Χριστιανοί.

Καὶ μόνον νὰ σκεφθῇ κανείς, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἠξιώθη νὰ γίνῃ Μητέρα τοῦ Κυρίου, εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ κατανοήσῃ, διατὶ πᾶσαι αἱ γενεαὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν μακαρίζουν καὶ τὴν γεραίρουν. Πολλαὶ μητέρες ἠξιώθησαν νὰ φέρουν εἰς τὸν κόσμον παιδιά, ποὺ πολλὰ εἰς αὐτὰ ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ Ἐλισσάβετ ἔφερε τὸν Πρόδρομον. Ἡ Ἀνθοῦσα τὸν Χρυσόστομον. Ἡ Νόνα τὸν Γρηγόριον. Ἡ Μόνικα τὸν Αὐγουστῖνον.

Τὸν ΥΙΟΝ ὅμως τοῦ Θεοῦ μόνον μία μητέρα εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ κάμῃ καὶ ἰδικόν της Υἱόν. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Πάναγνος Κόρη τῆς Ναζαρέτ.

Τὰ μεγαλεῖα αὐτὰ ἐποίησεν εἰς αὐτήν, ὁ Δυνατός, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς Παρθένου. Καὶ ἔκτοτε μακαρίζουν αὐτὴν πᾶσα αἱ γενεαί.

Ποῖος ὅμως ἀγνοεῖ ὅτι ἂν τῆς ἐγένετο καὶ τῆς ἀποδίδεται τοιαύτη τιμὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὑπέροχον καὶ ὑπέρλαμπρον σύμπλεγμα τῶν ἀρετῶν της; Εἶναι ἡ Κεχαριτωμένη. Εἶναι ἐν γυναιξὶ ἡ μόνη εὐλογημένη Ἀστράπτουν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἄστρων καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰ διαμάντια καὶ τὰ στολίδια μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι κεκοσμημένη ἡ Ἀειπάρθενος.

Ἡ ταπείνωσίς της. «Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ» λέγει ἡ ἰδία εἰς τὸ μεγαλυνάριόν τις. Ἡ ἰδιαιτέρα εὔνοια τοῦ

Θεοῦ. Ἡ συνομιλία μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ μυστηρίου τοῦ «χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου» Ἡ ἐπέλευσις καὶ ἡ ἐπισκίασις τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου καὶ ἡ γέννησις ὑπερφυῶς δι᾽ αὐτῆς τοῦ Ἰησοῦ, δέν γεννοῦν καμμίαν ἀλαζονείαν. Δὲν τῆς φέρουν οὐδὲ ἴχνος ἐπάρσεως. Μένει ταπεινή. Πάντοτε καὶ ἰσόβια ταπεινή.

Εἶναι ἀκόμη ἡ πιστή, ἡ ὁποία παρουσιάζει μαναδικὴν καὶ πρωτοφανῆ πίστιν Ἐνῷ τῆς εὐαγγελίζονται ἐξαίρετα καὶ πρωτάκουστα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου γεγονότα δὲν ἀπιστεῖ. Ἀλλὰ μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνην καὶ ὁλόψυχον τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν Θεὸν λέγει «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατά τὸ ρῆμα σου».

Εἶναι ἁγνή. Κατὰ τρόπον ὑπέροχον ἁγνή. Τὸ «διεταράχθη» καὶ τὸ «διελογίζετο» εἰς τὸν εὐαγγελισμόν της, φανερώνει τὴν καθαρότητα τὴν ἀνυπέρβλητον τῆς ψυχῆς της. Εἶναι ἡ μόνη ἁγνὴ καὶ ἄχραντος. Τὸ εὐωδέστατον καὶ πάλλευκον κρίνον, μίαν ἀμυδρὰν εἰκόνα δίδει τῆς μεγαλειώδους καθαρότητός της.

Παναγία καὶ Παρθένος. Παρθένος καὶ Παναγία, κατήντησαν ἔκτοτε λέξεις ταὐτόσημοι.

Τὸ γνήσιον δὲ τῶν ἀρετῶν τὸ ἀποδεικνύει ἡ δοκιμασία, ἡ θλῖψις, ὁ πόνος. Ποία γυναῖκα ἐδοκιμάσθη τόσον ὅσον ἐδοκιμάσθη ἡ Παρθένος; Ἐδοκίμασε πολλὰς καὶ σκληρὰς θλίψεις. Διεπέρασε τὴν καρδίαν της ἡ ὀδυνηρὰ ρομφαία τοῦ Συμεών. Ἀπὸ τὴν φάτνην τῆς Βηθλεὲμ ἕως τὸν σταυρὸν τοῦ Γολγοθᾶ, ὑπέστη μίαν σειρὰν ὁλόκληρον ταλαιπωριῶν, δυσκολιῶν, πόνων πολλῶν καὶ μεγάλων. Κορύφωμα ἦτο ὁ ἐπώδυνος καὶ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ μονογενοῦς της Υἱοῦ. Καὶ εἰς τὴν στυγνὴν αὐτὴν δοκιμασίαν δὲν ἀπέκαμε. Δὲν ἐγόγγυσε. Δὲν ἐσωριάσθη κάτω. Ὑπέμεινε καρτερικώτατα, ὡς μεγάλη Μητέρα Μεγάλου Υἱοῦ. Καὶ πρὶν ἀναδειχθῇ ἡ βασίλισσα τῶν Οὐρανῶν ἔγινεν ἡ βασίλισσα τοῦ πόνου.

Αὐτὴν λοιπόν, τὴν Κεχαριτωμένην Κόρην, τὴν Παναγίαν Μητέρα, ἡ Ἐκκλησία μας καὶ ὁ Χριστιανικὸς κόσμος τιμᾶ τὰς ἡμέρας ταύτας. Τὸ Ἔθνος μας ἔχει κάθε λόγον νὰ τὴν τιμᾷ κατὰ τρόπον ξεχωριστόν. Ἡ Παναγία εἶναι ἡ σκέπη καὶ ἡ προστάτις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μεσίτρια ἡ θερμὴ τοῦ πολυβασανισμένου Ἑλληνικοῦ γένους. Εἰς τὰς διὰ μέσου τῶν μακρῶν αἰώνων μεγάλας δοκιμασίας τῆς Πατρίδος, εἰς αὐτὴν κατέφευγεν ὁ λαός μας καὶ ἔβλεπεν ἀμέσως τὴν ἀπροσμάχητον προστασίαν της. Ἡμεῖς δὲ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἔχομεν πρόσφατα τὰ θαυμαστὰ γεγονότα.

Κάθε λοιπὸν ἑλληνικὴ ψυχή, κάθε ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ὅλο τὸ

Περὶ τὴν Ἐξομολογητικὴν

Η "ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ„ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΩΝ

1.—Ἡ σπουδαιότης τοῦ κειμένου διὰ τὴν Ἐξομολογητικήν.

Οὐδὲν βιβλίον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος διασώζει τόσον πλούσιον ὑλικὸν περὶ τῆς ζωῆς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅσον τὸ ἔργον τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν τίτλον «Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων», Didascalia Apostolorum. Ὑπὸ πάντων τῶν πατρολόγων τὸ ἔργον ἀνεγνωρίσθη ὡς γραφὲν τὸν γ'. αἰῶνα. Παρουσιάζεται ὡς προϊὸν τῆς συγγραφῆς αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην ἐν Ἱερουσαλὴμ σύνοδον. Ἡ «Διδασκαλία» κατετάχθη εἰς τὸν κύκλον ἐκεῖνον τῶν ἀρχαίων κειμένων, τὰ ὁποῖα εἶνε γνωστὰ ὡς Ἐκκλησιαστικαὶ Διαταγαί, ἐρχόμενον τρίτον κατὰ σειράν. I) Ἡ Διδαχή. II) Ἡ Ἀποστολικὴ παράδοσις τοῦ Ἱππολύτου. III) Ἡ Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων. Ἐνῷ ὅμως τὰ λοιπὰ περιέχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κανόνας καὶ διατάξεις διὰ τὴν χειροτονίαν, τὴν ὀρθὴν τέλεσιν τῆς θείας Λειτουργίας καὶ τὴν ἱερολογίαν τοῦ Βαπτίσματος, κατ' ἐξαίρεσιν ἡ «Διδασκαλία» ἀποτελεῖ εὔληπτον ἀπὸ πάντα πιστὸν ἐγχειρίδιον Ποιμαντικῆς. Ὁ συγγραφεύς της δὲν μᾶς ἐμφανίζεται ὡς θεολόγος, ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἔννοιαν τῆς λέξεως, οὔτε ὡς συστηματικὸς κανονιολόγος, οὐδὲ ὡς ἐκθέτης ἐκκλησιαστικῶν

Ἔθνος μας, ἄς καλλιεργῇ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν Υἱόν της καὶ Σωτῆρα της καὶ Σωτῆρα ἡμῶν. Ἡ μίμησις τῶν ἀρετῶν της θὰ εἶναι τρανὸν δεῖγμα τῆς ἀγάπης μας πρὸς αὐτήν. Καὶ ἀσφαλῶς ἔτσι καὶ τὴν Θεοτόκον μὲ τὸν καλλίτερον τρόπον θὰ τιμῶμεν, καὶ ἄξιοι τῆς πολυτίμου βοηθείας της θὰ γινώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἡ Πατρίς μας μόνον ἔτσι θὰ ἀναβαίνῃ τὸν τραχὺν δρόμον τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ θὰ γίνεται πάντοτε ἡ φωτοδότρια μέσα εἰς τὸν σκοτισμένον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κόσμον.

Αὔγουστος 1955. **Α. Π.**

διατάξεων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔθους καὶ τῆς κρατούσης τότε παραδόσεως. Τὰ διαφέροντά του εἶναι πολὺ πρακτικότερα. Ὁ Achelis ὑποθέτει, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς «Διδασκαλίας» ἦτο ἐπίσκοπος συγχρόνως δὲ καὶ ἰατρός. Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἤχθη ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἄφθονος χρῆσις γίνεται ἰατρικοῦ λεξιλογίου, φαρμακευτικῶν καὶ θεραπευτικῶν παρομοιώσεων. Τοῦτο ἂς μὴ μᾶς ἐκπλήσσῃ. Ἄλλωστε καὶ ἀρχαιότερον κληρικοὶ διετέλεσαν καὶ ἰατροὶ συγχρόνως. Οὕτως εἰς τὴν ἐπιτάφιον πλάκα τοῦ ἁγίου Καλλίστου ἐν Ρώμῃ, μνημονεύεται Διονύσιος ἰατρὸς ὁ πρεσβύτερος[1]. Ἐπίσης ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει περὶ τοῦ πρεσβυτέρου μάρτυρος Ζηνοβίου τῆς Σιδῶνος ὅτι ἦτο «ὁ ἰατρῶν ἄριστος»[2].

Ὅθεν ὁ συγγραφεὺς τῆς «Δαδασκαλίας» ὡς ποιμὴν μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς του πείρας δίδει εἰς ἡμᾶς μίαν εἰκόνα τῆς κρατούσης τότε ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ πειθαρχίας. Ἡ μέθοδος, μὲ τὴν ὁποίαν γράφει, εἶνε πολὺ πρακτικὴ καὶ σαφής. Καίτοι πολλάκις φωρᾶται ἐπαναλαμβάνων τὰ αὐτά, ὅμως τὸ ἔργον ἐν τῷ συνόλῳ του εὐχαρίστως ἀναγιγνώσκεται, εἰς ὡρισμένα δὲ τμήματα συγκινεῖ τὸν σύγχρονον ἀναγνώστην βαθύτατα. Τὸ παρατιθέμενον ὑλικὸν καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐξέτασις τόσων θεμάτων πείθει, ὅτι ὄπισθεν τῶν λεγομένων κρύπτεται μία πραγματικότης καὶ ζωὴ μιᾶς Ἐκκλησίας σφριγώσης. Τοσοῦτον ὑλικὸν περιλαμβάνει ἡ «Διδασκαλία» ὥστε νὰ προσφέρῃ παντοειδῆ θέματα καὶ ἀφορμὰς πρὸς περαιτέρω ἔρευναν καὶ μελέτην. Ὁ σύγχρονος ἱερεὺς καὶ ὁ ἀσχολούμενος μὲ θέματα περὶ τὴν Μετάνοιαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐξομολογήσεως, θὰ εὕρῃ πολυτιμώτατα στοιχεῖα. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει μετάφρασις τῆς «Διδασκαλίας» εἰς τὴν ἑλληνικήν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μελετητὴς ὑποχρεοῦται νὰ προσφεύγῃ εἰς ξένας μεταφράσεις. Μέγα μέρος τοῦ πρωτοτύπου τῆς «Διδασκαλίας» εὐτυχῶς διεσώθη εἰς τὰ ἓξ πρῶτα βιβλία τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν. Ὁ συντάκτης ὅμως αὐτῶν περὶ τὸ τέλος ἀπομακρύνεται καὶ δημιουργεῖ ἀνεξάρτητον ὕφος. Ἀπὸ τοῦ Συριακοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον καὶ μᾶς διεσώθη, σπουδαία μετάφρασις εἰς τὴν γερμανικὴν ἐγένετο τὸ 1904 ὑπὸ τοῦ

---

[1] Rossi: Roma Sotteranea: 31, 9.
[2] E. I. H 13.

Dr. J. Flemming, καὶ τὸ 1905 εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ F. X. Funk [1].

***

Εἶνε δύσκολον ν' ἀποδοθῇ ὁ τίτλος ὡς ἦτο εἰς τὸ ἀπολεσθὲν ἑλληνικὸν κείμενον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἐπεγράφετο ὡς ἑξῆς: «Διδασκαλία Καθολική», ἢ «Καθολικὴ Διδασκαλία», ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἀπαντᾷ εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἔργου. Ὁ C. κατέληξεν εἰς τὸν ἑξῆς τίτλον, «Καθολικὴ Διδασκαλία τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων τοῦ Σωτῆρος». Ὅ,τι ὅμως ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔχει σημασίαν δι' ἡμᾶς δὲν εἶνε ἡ κριτικὴ πλευρά, ὅσον εἶνε τὸ κεντρικὸν θέμα τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου προϊόντος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἐνῷ ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα τῶν λεγομένων Ἀποστολικῶν Πατέρων, μόνον ἀκροθιγῶς ἀναφέρουν τι περὶ τῆς Μετανοίας, ὅλως κατ' ἐξαίρεσιν ἡ «Διδασκαλία», δὲν ἀφήνει εἰς ἀβεβαιότητα τὸν ὁδηγὸν καὶ ποιμένα τῶν ψυχῶν διὰ τὴν ἐνδεδειγμένην στάσιν ἔναντι τῶν διαφόρων ἁμαρτωλῶν. Τέκνα εἶνε καὶ αὐτὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν. Ὁ πατὴρ τοῦ ἀσώτου, τῆς γνωστῆς μας παραβολῆς, παρ' ὅλον ὅτι εἷς υἱός του παρέμεινε πιστός, ἐν τούτοις δὲν διέγραψε ἀπὸ τὰ σπλάγχνα του καὶ τὸν ἄσωτον, τοῦ ὁποίου προσεδόκα τὴν ἐπιστροφήν. Αὐτὸ τὸ μήνυμα ἀκριβῶς προσφέρει ἡ «Διδασκαλία» εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτι ἐπιστρέφοντες θὰ συναντήσουν πᾶσαν στοργικὴν μεταχείρισιν καὶ μητρικὴν ὑποδοχὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἰδοὺ διατὶ τὸ κείμενον τῆς Δ. ἐνδιαφέρει τὰ μέγιστα τὸν ἀσχολούμενον περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Μετανοίας. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἀρχικῶς ἑλληνιστὶ πλῆρες κείμενον τῆς Δ. ἀπωλέσθη. Μὲ μεγάλην ὅμως ἐπιτυχίαν ἀνακατεσκευάσθη τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἐκ δύο ἀρχαιοτάτων μετα-

---

[1] Χάριν συντομίας τῶν παραπομπῶν θὰ σημειώνωνται ἐφεξῆς αἱ ἐκδόσεις τοῦ κειμένου διὰ τῶν σημειουμένων κεφαλαίων γραμμάτων.

C R. Hugh Connolly: Didascalia Apostolorum; Oxford 1929.

F F. X. Funk: Didascalia et Constitutiones Apostolorum; Paderborn; 1905 vol. 2.

G Paul Galtier: Aux Origines du Sacrement de Pénitence; Analecta Gregoriana, Romae, 1951.

ΑΔ Ἀποστολικαὶ Διαταγαί.

Δ Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων.

φράσεων, τῆς συριακῆς ἀφ' ἑνός, διασωθείσης εἰς πολλὰ χειρόγραφα, καὶ τῆς λατινικῆς, ἀνακαλυφθείσης ἐκ τοῦ περιφήμου παλιμψήστου τῆς Βερόνας, ὑπὸ τὸν ὑπὸ πάντων δεκτὸν γενόμενον τίτλον «Didascalia Apostolorumn, τῷ 1896 εἰς τεμάχια 2)5 τοῦ ὅλου. Τῆς συριακῆς μεταφράσεως μεταφράσεις νεώτεραι θεωροῦνται δύο αἱ καὶ καλύτεραι. Ἡ τοῦ Connolly (1929) καὶ ἡ τοῦ Funk. Ἀμφότεραι ἀκολουθοῦν τὴν διαίρεσιν τῶν 26 κεφαλαίων τοῦ πρωτοτύπου συριακοῦ. Ἐφεξῆς θὰ χρησιμοποιῶμεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ C., προστρέχοντες εἰς τὸν F. ὁσάκις τὸ ἀπαιτεῖ ἡ σαφήνεια πρὸς ἀλληλοσυμπλήρωσιν. Μεταφράζομεν δ' ἐλευθέρως, διότι περισσότερον ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τὸ πνεῦμα ἢ τὸ γράμμα τοῦ κειμένου.

Ἡ χρῆσις τῆς «Διδασκαλίας» καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου ὡς «λόγου τοῦ Θεοῦ», ἡ μνεία δὲ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ «Opus Imperfectum in Matthaeum», ἔργου τοῦ Ε'.—Ϛ' αἰῶνος, πείθει ὅτι θὰ ἐγράφη περὶ τὸν γ'. αἰῶνα. Καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ Σύνοδος τοῦ 252 ἐπὶ ἐπισκόπου Φαβίου, προσέκλινε μᾶλλον πρὸς τὴν αὐστηρότητα, πρᾶγμα ἄγνωστον ἐν τῇ «Διδασκαλίᾳ», ἥτις ἐκφράζει ἐποχὴν ἐπικρατήσεως μᾶλλον ἐπιεικείας ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ὑπάρχει κατὰ ταῦτα στενὴ συγγένεια μεταξὺ Διδασκαλίας—Ἀποστ. Διαταγῶν. Ἡ Δ. εἶνε ἡ βάσις ἐξ ἧς ἐμορφώθησαν τὰ ἓξ βιβλία τῶν Ἀποστ. Διατ. Ἐνίοτε τὸ ληφθὲν ἐκ τῆς Δ. ὑλικὸν ἀναλύεται ἢ συμπτύσσεται εἰς τὰς Α. Δ. Ἡ Δ. μᾶς λέγει ὅτι ἔχει ἀποστολικὴν τὴν προέλευσιν. Πιθανὸν νὰ ὑπονοῇ τὴν Ἀποστ. Σύνοδον τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας μεταφέρει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πολιὰν παράδοσιν, καὶ ἐπεξεργάζεται ἐν περισσοτέραις λεπτομερείαις. Αἱ ἐσωτερικαί του μαρτυρίαι πείθουν, ὅτι ἐγράφη που ἐν Παλαιστίνῃ ἢ Συρίᾳ ἢ Ν. Α. τῆς Ἀραβίας. Ὁ συγγραφεὺς θὰ ἦτο πιθανώτατα Χριστιανὸς ἐξ Ἰουδαίων, οἱ δὲ ἀναγνῶσται του μᾶλλον ἐξ ἐθνικῶν, βιούντων εἰς ἐπαρχιακὴν πόλιν, παρὰ εἰς θορυβώδη Μεσογειακὸν λιμένα ὅπου τὰ προβλήματα ἔπρεπε νὰ ἦσαν διάφορα. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ βλέπομεν τὴν ἠχὼ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Πολυκάρπου.

2.—Αἱ ἀφορμαὶ τῶν ποιμαντικῶν ὁδηγιῶν.

Ἂν ἀποδίδομεν τόσην σημασίαν εἰς τὴν Δ. τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ἄφθονον ὑλικόν, ὅπερ περιέχει ἐπὶ τοῦ θέματος

τῆς Μετανοίας τῆς τότε ἐποχῆς. Οἱ ἀναγνῶσται τῆς σήμερον ἔχουν ἐνώπιόν των ἀνάγλυφον εἰκόνα τῆς πράξεως τῆς Μετανοίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ μὲ πλουσιωτέρας πληροφορίας ἀπ' ἐκείνας, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἱ. Κυπριανοῦ καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ. Εἶνε ἀπίθανον νὰ ἐγράφη διαρκούσης τῆς Νοβατιανῆς κρίσεως. Οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἐμβαθύνει εἰς τὰ πολλαπλᾶ καὶ λεπτὰ πρὸς τοὺς πεσόντας καθήκοντα τοῦ ἐπισκόπου ὅσον ἡ Δ. Ὅ,τι ἀφ' ἑτέρου ἐκπλήσσει ἡμᾶς εἶναι ὅτι ἐνταῦθα δὲν συναντῶμεν τὴν συνηθισμένην διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αὐστηρότητα. Μετὰ βραχυχρόνιον ἐπιτιμίαν ὁ στερηθεὶς τῆς Θ. Κοινωνίας ἐπαναγίνεται δεκτὸς (F. II,16,2). Τοιαύτην συγκατάβασιν οὐδαμοῦ συνηντήσαμεν μέχρι τοῦδε. Ὁ πεσὼν μετὰ τὸ Βάπτισμα, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν τότε πρᾶξιν, ἀπεκόπτετο διὰ βίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνον ἔκτακτοι περιστάσεις ἠδύναντο νὰ τροποποιήσουν τὴν πρὸς αὐτὸν στάσιν τῶν ἱερέων. Τὸ διάταγμα τοῦ Καλλίστου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ Δ. ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελοῦν τοὺς προδρόμους ἐλαστικωτέρας στάσεως.

Ἡ σχηματιζομένη ἐντύπωσις τοῦ μελετητοῦ εἶνε ὅτι ἐνταῦθα, εἴτε ὅταν αὐτὸς ὁ Κύριος παρουσιάζεται ὡς ὁμιλῶν, εἴτε ὅταν ἀποκόπτῃ προσωρινῶς τὸν θανασίμως ἁμαρτήσαντα ἡ Ἐκκλησία, δὲν φαίνεται νὰ εἰσηγῆται νέον τι ἄνευ προηγουμένου. Κατά τινας δὲν ἀποκλείεται εἰς χωρία τινα ἀλληλοσυγκρουόμενα ἢ παρουσιάζοντα ἀναμφισβήτητον ἀσυνέπειαν πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ βιβλίου, νὰ εἰσεχώρησε ξένη χείρ, ἥτις θὰ ἤλλαξεν ἢ θὰ προσέθεσε λέξεις. Τοιαύτας περιπτώσεις συνέλεξεν ὁ Schwartz. Πάντως ἡ ἐκπλήσσουσα ἐλαστικότης ἐν τῷ ἔργῳ καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν ἐπιτιμίων, οὐδόλως μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ πειθαρχικοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου θεσμοῦ τῆς Μετανοίας κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν. Προσκόλλησις εἰς τὴν φρασεολογίαν μόνον καὶ τὸ γράμμα ὑπὸ τοῦ συγχρόνου μελετητοῦ εἶνε ἐπικίνδυνον. Ἂν θὰ θελήσῃ ὁ φιλόλογος νὰ στηριχθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς λέξεις τοῦ κειμένου θὰ παραπλανηθῇ. Ἂν ἀγνοήσῃ τὸ πνεῦμα τὸ κρυπτόμενον ὄπισθεν καὶ ἂν ἐκλάβῃ τὴν φράσιν, στοιχῶν τῷ κανόνι τῆς ψυχρᾶς γραμματικῆς, θὰ φθάσῃ εἰς συμπεράσματα βεβιασμένα. Εὐτυχῶς ἡ ἱστορία συμπληρώνει ὡρισμένας ἀσαφείας θέτουσα εἰς τὸ ἐκκλησιατικὸν πλαίσιον, ἑρμηνεύουσα τὰς λέ-

ξεις καὶ δίδουσα τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ψυχολογικήν των ἀξίαν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ἀφ' ἑτέρου, ὅτι παρ' ὅλον ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ ἁμαρτήσαντος ἦτο πρόσκαιρος, ὅμως παρέμενεν ἡ βαρύτης τοῦ παραπτώματος ἀκεραία, ἐκδηλουμένη εἰς τὸν ἰσχυρὸν πόνον τοῦ ἐνόχου καὶ εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ συμπενθοῦντος πληρώματος. Οὕτως ὁ πάπας Λέων, διασώζει εἰς ἡμᾶς τὴν λεπτομέρειαν πόσον μεγάλη συμφορὰ ἐθεωρεῖτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ ἐντεῦθεν ἀποδημία ὅσων δὲν ἐπρόφθασαν νὰ συνδιαλλαγοῦν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν (Epist. 108,3 ; P. L. Migne 54,1012).

Ἐπὶ πλέον ὁ ἐπιεικὴς τόνος τοῦ ἔργου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ὡς μία ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἐπικινδύνου ρεύματος τῶν ἄγαν αὐστηρῶν (Galtier, 210), οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸν ὁρίζοντα ὀλίγον ἀργότερον, μέσα τοῦ γ'. αἰῶνος. Ἴχνη καὶ ὑπαινιγμοὺς τοιούτων ἀκάμπτων αὐστηρῶν τάσεων βλέπομεν εἰς ὡρισμένας φράσεις τῆς Δ., «λεγόντων μὴ δεῖν τοιούτοις συμμολύνεσθαι» (F. II,14,3). Πρόδρομοί τινες τοῦ Νοβατιανοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον κατ' οὐσίαν ἤρχισεν ἐπὶ πάπα Καλλίστου καὶ ἔλαβε μεγαλυτέρας διαστάσεις μετὰ τὰς ἀθρόας ἀποστασίας ἐπὶ τοῦ ἐπὶ Δεκίου διωγμοῦ, φαίνεται ὅτι ἐταλαιπώρησε καὶ τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἐκκλησίαν, ὅπου οἱ ὀπαδοί του ἐδημιούργουν ἀνωμαλίας, σφετεριζόμενοι τὸ κῦρος τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας. Αὐθαιρεσίας τοιούτων λαϊκῶν φανατικῶν μᾶς ἀναφέρει καὶ ὁ ἱ. Κυπριανός. Οὕτω πλούσιός τις, ὀνόματι Φελισίσιμος, ἐνῷ προηγουμένως εἶχε ταχθῇ ὑπὲρ τῆς συγχωρήσεως τῶν Lapsi, ἀργότερον προχωρεῖ εἰς τὴν παράταξιν τῶν Νοβατιανῶν καὶ τοσοῦτον φανατίζεται, ὥστε νὰ πολεμῇ καὶ αὐτὸ τὸ ἔγκυρον τῆς ἐπισήμου ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς (Epist. LIII, 2,3).

Ἂν ἀκολουθήσωμεν τὸν Harnack (Chronologie, II,491) αἱ νοβατιαναὶ ἰδέαι ἀστραπιαίως διεδόθησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ εὗρον θερμοὺς ὀπαδοὺς ἀκόμη καὶ μεταξὺ μερικῶν ἐπισκόπων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου τὸ μᾶλλον βέβαιον εἶνε, ὅτι αἱ αὐστηραὶ τάσεις εἶχον ἐμφανισθῆ μὲ ὅλας τὰς ὑπερβολάς των ἐν Ἀνατολῇ ἀκόμη ἐνωρίτερον καὶ τοῦ Νοβάτου. Δὲν ἀνέμενεν αὕτη νὰ ἐκραγῇ τὸ Νοβατιανὸν κίνημα ἢ τὸ σχίσμα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Ἐκκλησίας, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τοιαῦτα νοσηρὰ συμπτώματα. Εἶνε ἄλλως

τε γνωστὸν ὅτι ἡ Φρυγία ἀργότερον κατέστη ἑστία καὶ προπύργιον τοῦ Μοντανισμοῦ. Ἑπομένως ὅτε συνετάσσετο ἡ Δ. ἀσφαλῶς θὰ εἶχεν ἐνώπιόν της τοιαύτης νοσηρᾶς καὶ ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος ἐκδηλώσεις καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποβλέπει νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ἐπισκόπους «πῶς εὔσπλαγχνος . . . ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος . . . μὴ καταλιπὼν τόπον ὑπονοίας τοῖς ἀπηνῶς βουλομένοις κρίνειν καὶ τέλεον ἀποστρέφεσθαι τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ μὴ κοινωνεῖν αὐτοῖς λόγων παρακλητικῶν πρὸς μετάνοιαν ἐπαναγαγεῖν δυναμένων» (F. σελ. 59). Εἶναι ἀληθὲς ἐξ ἄλλου, ὅτι οὐδεμία σαφὴς μνεία γίνεται περὶ ἐμφανίσεως ἀποστατῶν, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ κύριον θέμα τῆς πάλης τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς Νοβατιανούς, ἐν τῇ Δύσει. Ἐπὶ πλέον οὐδεμία πτῶσις παρουσιάζεται ὡς ἀσυγχώρητος, οὐδὲ ἡ μετάνοιά τινος, ἔστω καὶ τοῦ βαρύτατα ἁμαρτήσαντος, ἐμφανίζεται ὡς ἐκπρόθεσμος ἢ ματαία καὶ ἀπαράδεκτος.

Ὅταν μελετήσῃ τις τὰ προβλήματα, τὰ ἀπασχολήσαντα τὴν Ἐκκλησίαν μεσοῦντος τοῦ γ' αἰῶνος, θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὅλαι αἱ ὑποθῆκαι καὶ ὅλη ἡ ἐπιχειρηματολογία τῆς Δ. στρέφονται περὶ τὰ γνωστὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα[1]. Πάντως, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ Δ. δὲν εἰσηγεῖταί τι τὸ πρωτάκουστον. Ἁπλούστατα ἐπιλαμβάνεται μιᾶς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ καὶ διὰ νὰ συνοψίσῃ τὴν προηγηθεῖσαν πίστιν καὶ πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὰς σελίδας τῆς Δ. ἀκούει τις τὸν ἀντίλαλον τῆς πατρικῆς φωνῆς ἑνὸς Κυπριανοῦ, ἑνὸς Κορνηλίου καὶ ἑνὸς Καλλίστου. Ὁ συντάκτης αὐτῆς μὲ ὅσην δύναμιν ἀποδοκιμάζει τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς ὑπερβολάς, μὲ τόσην δύναμιν καὶ θέρμην θεωρεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐξολισθήσαντος χριστιανοῦ ὡς τὸ ὕψιστον μέλημα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργῶν της. Ἡ Δ. ἀποκτᾷ ἔτι μεγαλυτέραν ἀξίαν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἱ. Κυ-

[1] Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε γενικῶς παραδεδεγμένην γνώμην, ὅτι ἡ Δ. εἶνε ἔργον τοῦ γ' αἰῶνος, ἡ νεωτέρα ἔρευνα τοῦ Paul Galtier: Aux Origines du Sacrement de Pénitence, Analecta Gregoriana. Romae, 1951 pp. 190—221, διὰ ἐπιχειρημάτων ὄντως σοβαρῶν ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἔργον ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸν δεύτερον αἰῶνα, ὑποστηρίζων τοιουτοτρόπως τὴν ἀρχαιότητα τῆς συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκκλησίᾳ.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ[1]

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, ὁ Χριστιανισμὸς κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὴν Ἤπειρον ταύτην. Εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν διὰ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλλων ἀποίκων ἐπεκράτησεν ὁ Ρωμαιοκαθολικισμός. Παραλλήλως εἰργάσθησαν καὶ τὰ Μοναχικὰ Τάγματα τῶν Φραγκισκανῶν,τῶν Δομινικανῶν καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν. Οἱ τελευταῖοι μάλιστα, ἀφήσαντες κατὰ μέρος τοὺς θρησκευτικοὺς αὐτῶν σκοπούς, ἠσχολήθησαν μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν ὁ Καναδᾶς, ὁ ὁποῖος ἦτο Γαλλικὴ Ἀποικία, εἶχεν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τὸν Καθολικισμόν. Καὶ ἐνταῦθα ἔδρασαν τὰ προμνημονευθέντα τάγματα. Ἰδίως δὲ οἱ Ἰησουῖται.

Εἰς τὰς σημερινὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατ' ἀρχὰς συνεκρούσθησαν δύο στοιχεῖα: τὸ Γαλλικὸν καὶ Καθολικὸν πρὸς τὸ Ἀγγλικὸν καὶ Προτεσταντικόν. Μετὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην ἐπεκράτησαν οἱ

[1] Ἡ παροῦσα μελέτη εἶναι μία σύντομος σκιαγραφία τοῦ θέματος τούτου. Βοηθήματα: Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἡ Θρησκευτικὴ ζωὴ ἐν Ἀμερικῇ, Ἀθῆναι, 1920. Σάββα Ἀγουρίδου, Ἡ Χριστιανικὴ Σκέψις ἐν Ἀμερικῇ. Ἀθῆναι, 1952. Φιλαρέτου Βαφείδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Γ' μ. Α'. Β'. Βασιλείου Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Ἀθῆναι. 1948 William W. Sweet, The Story of Religion in America, Revised edition. Willard L. Sperry, Religion in America. New York, 1948. F. E. Meyer, The Religious Bodies of America. St. Louis, 1954. Elmer T. Clark, The Small Sects in America Revised edition.

πριανοῦ, διότι μᾶς ἀφίνει νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὰ καθέκαστα, πῶς μεταχειρίζεται τὸ ποίμνιόν του, καὶ πῶς δεῖ φέρεσθαι εἰς τὸ μέλλον πρὸς τοὺς πεσόντας. Ἡ περιγραφὴ τοῦ ποιμαντορικοῦ του ἔργου γίνεται ὑπὸ τύπον ὑποθηκῶν, τὰς ὁποίας ὁ συγ. πιστεύει ὅτι παρέλαβε παρὰ τῶν Ἀποστόλων.

Ἀμβέρσα

(Συνεχίζεται) Ἀρχιμ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΤΙΜΙΑΔΗΣ

Ἄγγλοι καὶ ἡ Ἀμερικὴ φέρει χαρακτῆρα Ἀγγλοσαξωνικὸν μᾶλλον καὶ Προτεσταντικόν.

«Σύνηθες διὰ τοὺς ἀποίκους μιᾶς χώρας φαινόμενον, εἶναι ἡ ὑπ' αὐτῶν μεταφορὰ καὶ μεταφύτευσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν θρησκευτικῶν των πεποιθήσεων εἰς τὴν νέαν των πατρίδα. Τὸ τοιοῦτον συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἀργότερον ἐμφανίζονται αἱ διαμορφωθεῖσαι ἐπιτοπίως θρησκευτικαὶ ὁμάδες καὶ Ὁμολογίαι.

Παράγοντες, οἵτινες ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς θρησκείας ἦσαν: 1) Αἱ στεναὶ σχέσεις τῶν ἀποίκων πρὸς τὰς μητροπόλεις αὐτῶν. 2) Αἱ θρησκευτικαὶ ἐν Εὐρώπῃ καταδιώξεις καὶ ἡ εὕρεσις καταφυγίου ἐν Ἀμερικῇ. 3) Τὸ τυχοδιωκτικὸν πνεῦμα τοῦ λαοῦ. 4) Αἱ συνθῆκαι διαβιώσεως τοῦ διαρκῶς πρὸς τὰ Δυτικὰ μετακινουμένου πληθυσμοῦ. 5) Αἱ ἐκ τῆς Εὐρώπης παρεισδύσασαι φιλοσοφικαὶ ἰδέαι. 6) Ὁ βαθμὸς μορφώσεως καὶ ὁ ζῆλος τῶν θρησκευτικῶν Ἡγετῶν. 7) Αἱ ἀναφανεῖσαι ἐνθουσιαστικαὶ τάσεις. 8) Τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καὶ ἀνεξιθρησκείας εἰς τὸν Συνταγματικὸν τῆς Ἀμερικῆς Χάρτην. 9) Τὸ πρόβλημα καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Νέγρων. 10) Ἡ ἵδρυσις τῶν πόλεων καὶ ἡ ἐκ τούτου ἐπελθοῦσα ἀλλαγὴ τῶν ὅρων διαβιώσεως. 11) Ἡ Θεολογικὴ Ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐν αὐτῇ σύγκρουσις τῶν δύο ρευμάτων, τοῦ συντηρητικοῦ καὶ φιλελευθέρου. 12) Ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ἀμερικῇ, κ. ἄ.»[1].

Αἱ Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, αἵτινες ἦσαν ἀποικίαι τῆς Ἀγγλικῆς Αὐτοκρατορίας, εἶχον ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τὴν Ἀγγλικανικήν. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐστέλλοντο οἱ ἱερεῖς καὶ γενικῶς αἱ ἀποικίαι αὗται εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Λονδίνου σχεδὸν μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως. Τοιαῦτα παραδείγματα ἀποικιῶν ἀποτελοῦν αἱ Πολιτεῖαι τῆς Βιργινίας καὶ τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Καρολίνας.

Εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Μαίρηλαντ, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸν Λόρδον Μπάλτιμορ, Ρωμαιοκαθολικόν, εὗρον ἄσυλον καὶ καταφύγιον οἱ Καθολικοί, ὅπως καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς Προτεσταντικὰς Ὁμολογίας.

Εἰς τὴν Νέαν Ἀγγλίαν κατέφυγον οἱ ἐξ Ἀγγλίας διωχθέντες Πουριτανοί καὶ οἱ Κογκρεγκασιοναλισταί. Οὗτοι ἵδρυσαν τὴν Πολιτείαν τῆς Μασσαχουσέτης, ἔνθα ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ θεοκρατικὸν πολίτευμα. Μολονότι ἐπίστευον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως καὶ

---

[1] Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Βιβλιοκρισίαι. Ὀρθοδοξία. ΚΗ' (1953)422-3.

τῆς θρησκείας οἱ ἴδιοι κατεδίωξαν τοὺς ἄλλους αἱρετικούς. Τὰ Κολλέγια τοῦ Χάρβαρτ, 1636, καὶ τοῦ Yale, 1701, ἤνοιξαν τὰς πύλας των.

Οἱ Βαπτισταί, διωχθέντες ἐκ τῆς Μασσαχουσέτης, διὰ τοῦ Roger Willams ἔκτισαν τὴν Πολιτείαν Rhode Island.

Ἡ Νέα Ὑόρκη ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τοὺς Ὁλλανδούς. Εἰς τὰς πέριξ αὐτῆς Πολιτείας κατέφθανον κύματα Ὁλλανδῶν Μεταρρυθμιστῶν καὶ Λουθηρανῶν ἐκ διαφόρων ἐθνικοτήτων.

Εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Πενσυλβανίας, ἀνάγουσαν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸν Γουΐλιαμ Πένν, προσῆλθον οἱ Κουάκεροι καὶ οἱ ἄλλοι καταδιωκόμενοι ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἐποικισμοῦ αὐτῆς ἡ Ἀμερικὴ παρουσιάζει τὴν εἰκόνα μιᾶς Χώρας μὲ πληθὺν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὐξήθη σημαντικῶς κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας. Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀμερικῆς ἦσαν θυγατέρες τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης. Ἠκολούθουν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ πολίτευμα ἐκείνων. Προσεπάθουν δὲ νὰ ἐναρμονισθοῦν μὲ τοὺς νέους τρόπους διαβιώσεως. Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ κατ' ἀρχὰς ἦτο μᾶλλον τυπικὴ καὶ ἐξωτερική.

Κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα τὸ ρεῦμα τοῦ Εὐσεβισμοῦ, ὅπερ κατέκλυσε τὴν Εὐρώπην, μετεφέρθη καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Τοῦτο ἐγέννησε τὰ ἰδιαίτερα φαινόμενα τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἐξεδηλώθησαν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰς ὑπαιθρίους συγκεντρώσεις. Τὰ λεγόμενα Camp Meetings μὲ τὰς προσευχάς, τοὺς ὕμνους καὶ τὰ ἄλλα θρησκευτικὰ φαινόμενα, ἀποτελοῦν τὰ γνωρίσματα τοῦ Ἀμερικανικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας ἔν τινι μέτρῳ.

Ὁ Jonathan Edwards, πάστωρ εἰς τὴν Νέαν Ἀγγλίαν, Καλβινιστής, καὶ ὁ Γεώργιος Οὐίτφιλδ, Μεθοδιστής, διὰ τῶν κηρυγμάτων των ἐξήγειραν τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα τῶν πιστῶν καὶ τοιουτρόπως ἤρχισεν ἡ λεγομένη Μεγάλη Θρησκευτικὴ ἀφύπνισις τῆς Νέας Ἀγγλίας καὶ τῶν ἄλλων Πολιτειῶν, μὲ τὰ ἰδιάζοντα πρὸς αὐτὴν θρησκευτικὰ φαινόμενα. (The Great Awakening).

Πολιτικὸν γεγονός, ἐπιδράσαν ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐγένετο ὁ ἀγὼν τῆς Ἀνεξαρτησίας, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οἱ ἐξ Ἀγγλίας ἀποστελλόμενοι διοικηταὶ ἦσαν αὐστηροὶ καὶ ἐλάμβανον μεγάλους φόρους ἀπὸ τὸν λαόν. Ὁ λαός, μὴ δυνάμενος νὰ φέρῃ τὸν ζυγὸν τοῦτον, ἤρχισε νὰ κατεξανίσταται, νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἑνότητα καὶ τὴν ἀποτίναξιν τῆς Ἀγγλικῆς κυριαρχίας. Ἡ ἀνεξαρτησία ἐκηρύχθη τὸ 1776, ὁ πόλεμος ἐσυνεχίσθη μέχρι τοῦ 1783, ὁ δὲ διορισμὸς τῆς νέας Κυ-

βερνήσεως καὶ ἡ ἐπικύρωσις τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἀμερικῆς ἐγένοντο τὸ 1789.

Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἄλλαι μὲν ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπώλεσαν ἕτεραι δὲ ἐκέρδισαν ἔδαφος. Περισσότερον πάσης ἄλλης ἔχασεν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἥτις συνεδέετο στενῶς πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐκήρυξε τὸ αὐτοκέφαλόν της, ἐκλήθη «Προτεσταντικὴ Ἐπισκοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς» καί ἀπετέλεσεν οὕτω μίαν τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Οἰκογενείας. Ἐξ Ἀμερικῆς ἐστάλησαν πρόσωπα, ἅτινα ἐχειροτονήθησαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου. Τὸ ἔτος 1792 ἔχομεν τὴν πρώτην χειροτονίαν Ἐπισκόπου ἐν Ἀμερικῇ.

Διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἀνεξαρτησίας, αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ Ὁμολογίαι καὶ αἱ Θρησκευτικαὶ Ὁμάδες, ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὰ ἐν Εὐρώπῃ κέντρα αὐτῶν καὶ ἔλαβον τὸ ἐθνικὸν Ἀμερικανικόν χρῶμα. Αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Βαπτιστῶν, τῶν Μεθοδιστῶν, καὶ τῶν Πρεσβυτεριανῶν προώδευσαν σημαντικῶς.

Κατὰ τὸν ΙΘ´ αἰῶνα ἐξέσπασεν ἡ Β´ Θρησκευτικὴ ἀφύπνισις μὲ τὰς αὐτὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις ὡς καὶ πρότερον, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἑξῆς καταπαύουν τὰ ὁμαδικὰ ταῦτα φαινόμενα, τὰ ἴχνη ὅμως αὐτῶν ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

Τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς συνετάραξε τὸ πρόβλημα τῶν Νέγρων. Αἱ Βόρειοι Πολιτεῖαι ἦσαν κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, ἐνῷ αἱ Νότιοι, ὅπου εὑρίσκοντο καὶ εἰργάζοντο πολλοὶ Νέγροι, ἦσαν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ. Αἱ δύο ἰδεολογίαι συνεκρούσθησαν καὶ ἡ Χώρα ἐχωρίσθη εἰς τοὺς Βορείους καὶ εἰς τοὺς Νοτίους, μὲ ἀποτέλεσμα τὸν ἐμφύλιον Πόλεμον τοῦ 1860—1864. Δυστυχῶς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι ἐχωρίσθησαν εἰς Βορείους καὶ Νοτίους. Εἰς ὡρισμένας δὲ ἐξ αὐτῶν τὰ σχίσματα ἐξηκολούθουν ἐπὶ μακρόν. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Βαπτιστῶν, π.χ., παραμένει κεχωρισμένη μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐδολοφονήθη ὁ Πρόεδρος Ἀβραὰμ Λίνκολν. Πολλαὶ Ὁμολογίαι σήμερον δέχονται τοὺς Νέγρους εἰς τὰς κοινότητας τῶν λευκῶν. Ἄλλαι πάλιν ἔχουν ἰδιαιτέρας κοινότητας δι' αὐτούς. Τὸ πρόβλημα τῶν Νέγρων ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς πλευρᾶς παραμένει μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Οἱ ἄποικοι, ἐξ Εὐρώπης, ὅπως καὶ οἱ πολῖται τῆς Ἀμερικῆς, δὲν παρέμειναν εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ' ἤρχισαν νὰ βαδίζουν πρὸς δυσμάς. Ἡ μετανάστευσις αὕτη τῶν πληθυσμῶν ἐσυνεχίσθη ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν μέχρις ὅτου ἐποικισθοῦν ὅλαι αἱ περιοχαὶ τῆς Ἀμερι-

κῆς ἀπὸ Ἀνατολῶν μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ ἀνήσυχον καί τῆς μετοικήσεως, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Ἀμερικανοῦ πολίτου, ὅπως καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ πιστοῦ. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐκεῖναι, αἵτινες εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των πρόσωπα ἱκανὰ διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς θρησκευτικοὶ διδάσκαλοι τοῦ μετακινουμένου λαοῦ ἐκέρδισαν σημαντικὸν ἀριθμὸν μελῶν. (Οἱ Μεθοδισταί, οἱ Βαπτισταί, οἱ Πρεσβυτεριανοί).

Ἡ ἵδρυσις τῶν μεγαλουπόλεων καὶ ἡ μετατόπισις τοῦ κέντρου τοῦ βάρους ἀπὸ τὴν ὕπαιθρον εἰς τὰς πόλεις, ἡ οὕτω λεγομένη βιομηχανοποίησις, παρουσίασε νέα προβλήματα εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς Ἐκκλησίας. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐφηρμόζοντο εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν μὲ τὰ πρακτικὰ αὐτῆς προβλήματα. Ἡ Ἐκκλησία παραλλήλως πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας ἤρχισε νὰ φροντίζῃ καὶ διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἐκπαίδευσιν, νὰ καθίσταται κέντρον κοινωνικῶν σχέσεων, νὰ δίδῃ ἀπαντήσεις εἰς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα καὶ νὰ ἐργάζηται διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν κατωτέρων στρωμάτων. Ἡ Κίνησις αὕτη ἐκλήθη «Κοινωνικὸν Εὐαγγέλιον» (Social Gospel). Ἐπεδίωκε τὴν ἵδρυσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Ἀμερικανικὸς Χριστιανισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ τὸν πρακτικὸν αὐτὸν χαρακτῆρα καὶ ἐν τῷ παρόντι.

Ἡ καταπολέμησις τῶν ἠθικῶν ἀτασθαλιῶν ἔλαβεν ἐνίοτε ὀξεῖαν μορφήν. Ὁ ἀγών ἐναντίον τοῦ οἰνοπνεύματος διὰ τῶν ἀπαγορευτικῶν νόμων (Prohibition) ἦτο ἀγὼν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Πουριτανισμὸς γενικῶς, ὡς ἀγὼν κατὰ τοῦ ἀλκοόλ, τῶν χορῶν καὶ τῶν ἀθωοτέρων ἀκόμη ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς, ἐχαρακτήριζε τὰς Ἐκκλησίας.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῶν πόλεων καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἐγκατάστασιν τῶν πληθυσμῶν, ἀρχίζει ἔντονον τὸ ἔργον τῆς ἐκπαδεύσεως καὶ καταρτίσεως τῶν θρησκευτικῶν τάξεων. Ἡ κάθε Ὁμολογία ἁμιλλᾶται τὴν ἄλλην εἰς τὴν ἵδρυσιν Θεολογικῶν Σχολῶν, ἐξ ὧν ἀργότερον ἐκπηδοῦν ὁλόκληρα Πανεπιστήμια μὲ πολλοὺς Κλάδους. Οἱ Κογκρεγκασιοναλισταί, μετὰ τὴν στροφὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρτ εἰς τοὺς Οὐνιταρίους, ἱδρύουν τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἄντοβερ, οἱ Πρεσβυτεριανοὶ τὸ Princeton, οἱ Ἐπισκοπιανοὶ τὸ General Seminary ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, οἱ Μεθοδισταὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βοστώνης κ.ἄ. Σήμερον εἰς ἑκατοντάδας ἀνέρχονται αἱ Θεολογικαὶ Σχολαὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Τὰ Θεολογικὰ ρεύματα τῆς Εὐρώπης ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς θεολογικῆς σκέψεως τῆς Ἀμερικῆς. Ἐνωρὶς ἀνεφάνη ἡ σύγκρουσις

τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος πρὸς τὸ ὀρθόδοξον ἢ συντηρητικόν. Καὶ σήμερον συνεχίζεται ἐντὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων (Liberals) καὶ τῶν ὀρθοδόξων (Fundamentals, Orthodox). Οἱ ὑπέρμαχοι τῆς Προτεσταντικῆς Παραδόσεως καλοῦνται σήμερον Νευορθόδοξοι ἀκολουθοῦντες τῷ Barth καὶ Brunner. Καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ κατευθύνσεις ἐπηρέασαν τὴν Ἀμερικανικὴν θεολογικὴν σκέψιν οὐκ ὀλίγον.

Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς εἶχε πολὺ ὀλίγους πιστούς, διὰ τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων ἐξ Ἰρλανδίας, Ἰταλίας καὶ ἄλλων Καθολικῶν Χωρῶν, ἀνυψώθη εἰς μίαν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ τάσις τοῦ χωρισμοῦ αὐτῆς εἰς Ἐκκλησίας ἐθνικὰς μὲ ἰδιαιτέραν γλῶσσαν ὑπερεπηδήθη διὰ τῆς παροχῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Ι΄, τῷ 1908, τῆς ἰδίας αὐτονομίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καὶ εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ὑπερέβησαν τὰ 25 ἑκατομμύρια καὶ ἀποτελοῦν τὴν μεγαλυτέραν ἀριθμητικῶς Ἐκκλησίαν τῆς Ἀμερικῆς. Ἔχουν Ἐκκλησίας, Σχολεῖα, ἀπὸ Ἀστικῶν μέχρι Πανεπιστημίων, Ὀρφανοτροφεῖα, Νοσοκομεῖα κ.τ.λ. Κατὰ πολλοὺς συνιστοῦν κράτος ἐν κράτει ἐντὸς τῆς Ἀμερικανικῆς Κοινοπολιτείας.

Ἡ Ὀρθοδοξία εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐκ δύο κατευθύνσεων. Ἐκ Δυσμῶν διὰ τῆς Ἀλάσκας καὶ ἐξ Ἀνατολῶν. Παρουσιάζει τὴν εἰκόνα κεχωρισμένων, δυστυχῶς, Ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπαγομένων εἰς τὰς Μητέρας αὐτῶν Ἐκκλησίας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας· Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Ὀρθοδοξία καθιστᾷ τὴν παρουσίαν αὐτῆς αἰσθητὴν καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν διοργανοῦται ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Ἡ μεγάλη θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἐπηρέασε τὸν Ἀμερικανικὸν Προτεσταντισμόν, ὅστις ἀριθμεῖ ἄνω τῶν 200 αἱρέσεων. Βεβαίως τὰ 90 % ἀποτελοῦν αἱ 10—15 μεγάλαι Ὁμολογίαι τῶν Ἐπισκοπιανῶν, τῶν Βαπτιστῶν, τῶν Κογκρεγκασιοναλιστῶν, τῶν Πρεσβυτεριανῶν, τῶν Λουθηρανῶν, τῶν Μεθοδιστῶν, τῶν Μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ κ.ἄ. καὶ τὸ ὑπόλοιπον αἱ ἄλλαι αἱρέσεις.

Αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς ἐπέτρεψαν τὴν γένεσιν τῶν αἱρέσεων τούτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξέτασις θὰ ἐπλήρου ὁλόκληρον τόμον. Μεταξὺ αὐτῶν ἔχομεν τοὺς Οὐνιταρίους, τοὺς Οἰνιβερσαλιστάς, τοὺς Χιλιαστάς, τὴν Χριστιανικὴν Ἐπιστήμην, τοὺς Πεντηκοστιανούς, κ.ἄ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητὴς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ[1]

† ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Τοῖς κατὰ Χριστὸν πολιτευομένοις, χάριν καὶ ἔλεος
παρὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τοὺς ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ κατορθώμασιν ἀρετῆς διαπρέψαντας, καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν εὐλαβεῖσθαι καὶ τιμᾶν, ἐτησίοις τε τελεταῖς καὶ ἐγκωμίων ὕμνοις γεραίρειν, ὅσιον καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματι λυσιτελέστατον πέφυκεν· ἐκεῖνο μέν, ὅτι ὁ τοῖς κατ' ἀρετὴν βεβιωκόσιν ἀπονεμόμενος ἔπαινος εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀναφέρεται, παρ' Οὗ πᾶσα ἀρετὴ εἰς ἀνθρώπους, ὥς που θεολογῶν ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ἀποφαίνεται Γρηγόριος, τοῦτο δ' ἐπειδὴ ὁ περὶ τὰ καλὰ ἔπαινος τοὺς μὲν ραθύμους καὶ ὀκνηροὺς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν παραζηλοῖ καὶ προτρέπεται, τοὺς δὲ φιλοπόνως πρὸς αὐτὴν φερομένους ἀκμαιοτέρους ἐργάζεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν τοιούτοις ἐξόχοις ἀρετῆς κατορθώμασι διακέκριται καὶ ὁ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῇ Ἱερᾷ Β. Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τοῦ Διονυσίου, ἐν ᾗ καὶ τὸ ἱερὸν ἐδέξατο σχῆμα, ἀκολούθως δ' ἐν τῇ Ἱερᾷ Β. Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας

---

[1] Σ. Σ. Ἡ Ἁγία καὶ Ἱ. Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 25ης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν πάγκοινον περὶ τῆς ἁγιότητος τοῦ ἐν Μοναχοῖς Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου πίστιν, ἀπεφάσισεν ὅπως ἐντάξῃ αὐτὸν εἰς τὴν χορείαν τῶν ὁσίων, τὴν δὲ 14ην Ἰουλίου, ἐπέτειον τοῦ θανάτου αὐτοῦ, πανηγυρίζηται ἡ μνήμη αὐτοῦ. Τὴν ἀπόφασιν ἀνήγγειλεν ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἰς τὴν Ἱ. Κοινότητα τοῦ Ἁγ. Ὄρους διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος:

«Γηθοσύνως ἀνακοινοῦμεν: Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος προσηκόντως ἐκτιμήσασα πάγκοινον Ἁγιορειτικὴν ὁμολογίαν περὶ τῆς ἔργῳ μεμαρτυρημένης καὶ ἐκ τῆς τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ βεβαιωμένης βαθείας πίστεως, πλήρους ταπεινώσεως καὶ ἀξιομιμήτου βιοτῆς τοῦ ἐν μακαριστοῖς Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, κατέταξεν αὐτὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Ὁσίων. Συγχαίροντες ὑμῖν πᾶσιν, ἐπευχόμεθα Κύριος πρεσβείαις Πατρὸς ὁσίου Νικοδήμου εὐλογῇ πάντας πνευματικοῖς ἀγῶσιν. Ἀνακοινώσατε τοῦτο Ἱερὰς Μονὰς μετὰ ἐξαρτημάτων αὐτῶν».

Τῶν μεγαλοπρεπῶν ἑορτῶν ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἑορτασμῷ τῆς μνήμης τοῦ ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, λαβουσῶν χώραν τῇ 27ῃ Ἰουλίου ἐν Καρυαῖς, προέστη Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία, ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρκων κ. Ἰακώβου καὶ Ροδοπόλεως κ. Ἱερωνύμου, ἐπὶ τούτῳ μεταβάντων εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

καὶ ἀλλαχοῦ, βιώσας Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, ὁσιότητι μὲν καὶ ἁγιότητι βίου τύπον τοῦ κατὰ Χριστὸν πολιτεύματος καὶ ζῶσαν ἀρετῆς εἰκόνα, ποικίλοις δ' ὀρθοδόξοις καὶ ψυχωφελέσι συγγράμμασι διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ χριστωνύμου πληρώματος ἑαυτὸν παραστήσας καὶ ἀναδείξας, ἡ Μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, πρὸς τὴν θεάρεστον πολιτείαν καὶ τὰς πράξεις καὶ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ ἀποδιδόντες καὶ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν ὠφελείας προνοούμενοι, πρὸς δὲ λαβόντες ὑπ' ὄψιν καὶ ὅσα δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξ ὀνόματος καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει ἐνασκουμένων ὁσιωτάτων μοναχῶν, ὑπέβαλεν ὁ τοῦ ἐν Καρυαῖς Κελλίου Λαυριώτης Γέρων Ἀνανίας, αἰτούμενος, ὅπως ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου αὐτοῦ καθιερωθῇ ἐν τιμῇ ἁγίου, ἔγνωμεν συνωδὰ τοῖς πρὸ ἡμῶν θείοις πατράσι τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας ἔθει κατακολουθοῦντες, τὴν προσήκουσαν τοῖς θείοις ἀνδράσιν ἀπονεῖμαι αὐτῷ τιμήν.

Διὸ καὶ θεσπίζομεν συνοδικῶς καὶ διοριζόμεθα καὶ ἐν Ἁγίῳ διακελευόμεθα Πνεύματι, ὅπως, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης συναριθμῆται τοῖς ὁσίοις καὶ ἁγίοις τῆς Ἐκκλησίας ἀνδράσιν, ἐτησίοις ἱεροτελεστίαις καὶ ἁγιστείαις τιμώμενος καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιρόμενος τῇ ιδ' Ἰουλίου, ἐν ᾗ μακαρίως πρὸς τὸν Κύριον ἐξεδήμησεν.

Εἰς ἔνδειξιν δὲ τούτου καὶ βεβαίωσιν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἡμῶν καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις, καταστρωθεῖσα μὲν καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν ἴσῳ δὲ καὶ ἀπαραλλάκτῳ ἀποσταλεῖσα τῇ Ἱερᾷ τοῦ Ἁγίου Ὄρους Κοινότητι, πρὸς κατάθεσιν ἐν τοῖς οἰκείοις ἀρχείοις.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ͵αϠνε', κατὰ μῆνα Μάϊον (λα,). Ἐπινεμήσεως Η'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως **ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ** ἀποφαίνεται.

† Ὁ Χαλκηδόνος ***Θωμᾶς***. † Ὁ Δέρκων ***Ἰάκωβος***. † Ὁ Πριγκηποννήσων ***Δωρόθεος***. † Ὁ Ἡλιουπόλεως ***Γεννάδιος***. † Ὁ Θεοδωρουπόλεως ***Λεόντιος***. † Ὁ Εἰρηνουπόλεως ***Κων)τῖνος***. † Ὁ Κυδωνιῶν ***Ἀγαθάγγελος***. † Ὁ Σάρδεων ***Μάξιμος***. † Ὁ Ἰκονίου ***Ἰάκωβος***. † Ὁ Ἴμβρου - Τενέδου ***Μελίτων***. † Ὁ Ροδοπόλεως ***Ἱερώνυμος***. † Ὁ Φιλαδελφείας ***Ἰάκωβος***.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ὁ Πρόεδρος τῶν Η. Π. Α. κ. Ἀϊζενχάουερ, τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ εἰς Γενεύην, διὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τῶν τεσσάρων Μεγάλων, προσηυχήθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐν τῷ ἱ. ναῷ τῆς Γκέτυσμπουρ Πα. ἐπικαλεσθεὶς τὴν θείαν συναντίληψιν διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς Συνδιασκέψεως. Ὀλίγον δὲ πρὶν ἐπιβιβασθῇ τοῦ ἀεροπλάνου, ποὺ θὰ τὸν ἔφερεν εἰς Γενεύην, ἐξεφώνησε βαρυσήμαντον λόγον, τὸν ὁποῖον ἔκλεισε μὲ τὰ ἑξῆς συγκινητικὰ λόγια:

«Εἶναι πολὺ φυσικόν, εἰς τοὺς Λαούς, οἱ ὁποῖοι ζοῦν βουτηγμένοι εἰς ἕνα θρησκευτικὸν πολιτισμόν, ὅταν πλησιάζουν στιγμαὶ μεγάλης σημασίας, καὶ εἰς περιόδους κρίσεως, ὡς ἡ ἰδική μας τώρα, νὰ στρέφωνται πρὸς τὴν Θείαν Δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἔχει εἰς τὴν καρδίαν του. Πιστεύει βαθύτατα ὅτι θὰ εὕρῃ φώτισιν, καθοδήγησιν, καὶ ἐνίσχυσιν νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι τίμιον καὶ δίκαιον. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι αὐτὴν τὴν νύκτα, καθ' ὅλην τὴν Χώραν μας καὶ εἰς ὅλον τὸν ἐλεύθερον κόσμον, τοιαῦται προσευχαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ὕψιστον. Καὶ εἶναι τοῦτο μεγάλη δύναμις. Μοῦ φέρει τὴν σκέψιν, ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ἕνα ἀποτέλεσμα ὁριστικὸν εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην στιγμήν. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι τὴν ἐρχομένην Κυριακήν, ἀπὸ τὰ 165 ἑκατομμύρια τοῦ Ἀμερικανικοῦ Λαοῦ, θὰ ὑπάγουν, ὁ καθεὶς εἰς τὸν τόπον τῆς λατρείας του, καὶ θὰ τοὺς γεμίσουν, ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου καὶ οὕτω διαδηλοῦντες εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ βάθος τοῦ πόθου μας διὰ τὴν εἰρήνην. Αὐτὸ θὰ ἦτο μία μεγάλη δύναμις. Τότε κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ὅτι διατηροῦμεν τοὺς ἐξοπλισμούς, διότι τὸ θέλομεν. Τοὺς διατηροῦμεν, διότι πρέπει νὰ τοὺς διατηρήσωμεν. Ὁ κ. Ντάλλες καὶ ἐγώ, πηγαίνομεν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Γενεύης μὲ τὴν σοβαρὰν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἀντιπροσωπεύσωμεν τὰς πεποιθήσεις σας καὶ τὴν πίστιν σας καὶ τοὺς πόθους σας. Θὰ εἴμεθα συμφιλιωτικοί, διότι ἡ Χώρα μας δὲν ζητεῖ οὔτε κατακτήσεις, οὔτε τὴν περιουσίαν ἄλλων. Θὰ εἴμεθα ἀνεκτικοί. Διότι τὸ Ἔθνος μας δὲν ζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας εἰς ἄλλους. Θὰ εἴμεθα σταθεροί, ἐν συνειδήσει, διότι ἔχομεν συνείδησιν τῆς πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς δυνάμεώς μας καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ δικαίου. Ἀλλὰ θὰ ἐκτείνωμεν χεῖρα φιλίας πρὸς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὴν δεχθοῦν ἐντίμως καὶ θὰ προσφέρουν εἰς ἡμᾶς τὰ ἴδια δικαιώματα, τὴν ἰδίαν κατανόησιν, τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, ποὺ ἡμεῖς τοὺς προσφέρομεν. Θὰ πράξωμεν τὸ καλλίτερον μὲ τοὺς ἄλλους ἐκεῖ, ὥστε ὁ κόσμος νὰ ξεκινήσῃ εἰς ἕνα καινούργιον δρόμον, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι μακρὸς καὶ δύσκολος, ἀλλ' ἂν τὸν ἀκολουθήσωμεν μετὰ πίστεως, θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ὅλους εἰς μίαν καλλιτέραν καὶ πληρεστέραν ζωήν».

ΟΙ ΑΝΤΒΕΝΤΙΣΤΑΙ[1]

Λέγονται καὶ Σαββατισταὶ ἢ «Πιστοὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας» διότι δὲν τιμοῦν τὴν Κυριακήν, ἀλλά, ὅπως οἱ Ἑβραῖοι, τὸ Σάββατον.

Τὸ ὄνομά τους «Ἀντβεντισταὶ» δεικνύει μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας αἱρέσεις των. Διότι περιμένουν τὸν ἐρχομὸν (ἀγγλιστὶ ἄντβεντ) τοῦ Χριστοῦ, ὅπως βασιλεύσῃ χίλια χρόνια ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὴν αἵρεσιν ἐδημιούργησεν ὁ Γουλιέλμος Μίλλερ ἀπὸ τὸ Πίτσφλιντ τῆς Μασσαχουσέττης τῆς Ἀμερικῆς (1781 - 1849). Τὸ ἐπάγγελμά του ἦτο γεωργός. Εἶχε παραδεχθῇ τὰς ὀρθολογιστικὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἦτο ἄπιστος. Κάποτε ἔπεσε στὰ χέρια του ἀντίτυπον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτῆς ἠρύσθη τὰς ἰδέας τῆς ἀπιστίας καὶ κατετάχθη εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Βαπτιστῶν, μίαν ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους αἱρέσεις τῶν Διαμαρτυρομένων. Σύντομα ὅμως ἔφυγεν ἀπὸ αὐτούς, διότι ἐπενόησεν ἰδικήν του αἵρεσιν. Δὲν ἦτο εὐλαβὴς μελετητὴς τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ φιλοπερίεργος φαντασιοκόπος. Ἐπρόσεξε περισσότερον τὰς προφητείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐφαντάσθη ὅτι θὰ ἠμποροῦσε νὰ προφητεύσῃ, στηριζόμενος εἰς τὰς προφητείας αὐτάς. Μὲ αὐθαιρέτους συλλογισμούς, καὶ ὑπολογισμούς, ὥρισεν ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ νὰ κατακτήσῃ τὴν γῆν Χαναὰν καὶ νὰ ἱδρύσῃ τὴν ἐπίγειον Βασιλείαν του καὶ μάλιστα ὅτι αὐτὸ θά πραγματοποιηθῇ μεταξὺ τοῦ Μαρτίου 1843 καὶ τοῦ Μαρτίου 1844. Ἐπέρασαν καὶ αἱ δύο ἡμερομηνίαι αὐταί, χωρὶς νὰ τοῦ κάμῃ τὸ χατῆρι ὁ Χριστὸς νὰ ἔλθῃ. Ἡ προφητεία τοῦ Μίλλερ διεψεύσθη. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐδίστασε νὰ ὁρίσῃ ἄλλην ἡμέραν, τὴν 22αν Ὀκτωβρίου 1844. Ἔκαμαν πολλὴν ἀναταραχὴν οἱ ὀπαδοί του τότε. Εὑρέθησαν πολλοὶ

---

[1] Ἡ ἀνωτέρω ποιμαντορικὴ ἐγκύκλιος διενεμήθη εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσ/νίκης.

ἀφελεῖς ποὺ τοὺς ἐπρόσεξαν. Καὶ μὲ πολλὴν ἀγωνίαν ἐπερίμεναν τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἀφῆκαν τὰς ἐργασίας των καὶ ἔμεναν εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ ἐκύτταζαν τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ ἴδουν τὸν Χριστὸν ποὺ θὰ ἤρχετο. Ἐπέρασε καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη καὶ πολλαὶ ἀκόμη χωρὶς νὰ συμβῇ τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Ὁ Μίλλερ καὶ οἱ ὀπαδοί του δὲν παρεδέχθησαν τὴν πλάνην των. Ἐξηκολούθουν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ διδάσκουν ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁπωσδήποτε ὁ Χριστὸς νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ὡς κοσμικὸς ἄρχων.

Δὲν ἐτόλμησαν ὅμως πλέον νὰ ὁρίσουν ἀκριβῆ χρονολογίαν.

Ἀπέθανεν ὁ Μίλλερ, ὁ περίεργος αὐτὸς προφήτης, ἀλλ' οἱ ὀπαδοί του δὲν ἤλλαξαν γνώμην. Καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ ἴδια ἀναμασοῦν καὶ περιμένουν, ὅπως καὶ οἱ χιλιασταί, οἱ αὐτοκαλούμενοι Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ, νὰ ἔλθῃ καὶ βασιλεύσῃ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τῆς γῆς! Προλέγουν δὲ ὅτι θὰ προηγηθοῦν μεγάλαι καταστροφαὶ εἰς τὴν γῆν. Θὰ ἔλθουν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ μία ἐξ αὐτῶν θὰ εἶναι παγκόσμιος πόλεμος καὶ ἡ μάχη τοῦ Ἀρμαγεδών!

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς φαντασιοπληξίας αὐτὰς ἔχουν καὶ πλῆθος αἱρέσεων οἱ Ἀντβενισταί. Ἰδοὺ ἐν συνόψει αὗται:

1. Ἀπορρίπτουν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὅπως ὅλοι οἱ Προτεστάνται.

2. Τὰ μυστήρια τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας, δὲν τὰ ἀναγνωρίζουν ὡς μυστήρια, ἀλλ' ὡς ἁπλὰς συμβολικὰς τελετάς.

3, Δὲν ἔχουν ἱερωσύνην οὔτε κάμνουν λόγον διὰ τὰ ἄλλα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

4. Δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἀρνοῦνται τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν, διότι λέγουν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν κεκοιμημένων ἁγίων εὑρίσκονται εἰς βαθυτάτην νάρκην καὶ ἀναισθησίαν. Δὲν πιστεύουν δὲ εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν, διδάσκοντες ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ ἐξαφανισθοῦν!

Αἱ πλάναι των αὗται τοὺς ἀποδεικνύουν διαστρεβλωτὰς τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ πολὺ συγγενεῖς πρὸς τοὺς Χιλιαστάς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀντίχριστοι, μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν Τριαδικὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν. Τὸ ἔντυπον ποὺ κυκλοφοροῦν καὶ μὲ τὸ

ὁποῖον ἀπατοῦν τοὺς ἀμαθεῖς φέρει τὸν τίτλον «Ἐλπὶς τοῦ κόσμου». Μαζὺ μὲ αὐτὸ ἀποστέλλουν καὶ ἐρωτηματολόγιον, διὰ νὰ τὸ συμπληρώνῃ ὁ ἀναγνώστης καὶ ἀνοίγουν οὕτω μαζύ του ἀλληλογραφίαν καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον χύνουν τὸ δηλητήριον τῆς αἱρέσεώς των. Ἄλλος τρόπος προσηλυτιστικός, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Ἀντβετισταὶ ζητοῦν νὰ προσελκύσουν καὶ παραπλανήσουν τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τοὺς ἀφελεῖς, εἶναι ἡ προβολὴ φωτεινῶν εἰκόνων εἰς τὰς θρησκευτικὰς συναθροίσεις των, ὅπου, τόσον αἱ ὁμιλίαι των, ὅσον καὶ αἱ προβαλλόμεναι εἰκόνες, στρέφονται γύρω ἀπὸ τὰς χονδροειδεῖς αἱρέσεις καὶ πλάνας των.

Διὰ ταῦτα καλοῦμεν τοὺς χριστιανοὺς ὅπως προσέχουν καὶ ἀποφεύγουν πᾶσαν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀνωτέρω αἱρετικούς, οἱ ὁποῖοι, ἐνισχυόμενοι οἰκονομικῶς ἔξωθεν, ἤρχισαν ζωηρῶς νὰ κινοῦνται, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Δημοκρατικῆς Χώρας ἡμῶν.

Ἂς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἁγία ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, σώζει καὶ κρατεῖ ἀμόλυντον καὶ ἀκεραίαν τὴν πίστιν τὴν Χριστιανικήν, ὡς αὕτη ἐδιδάχθη καὶ μετεδόθη ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ κατωχυρώθη διὰ τῶν Ἱερῶν Συμβόλων τῆς πίστεως τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ἔχομεν, λοιπόν, ἡμεῖς ἀνάγκην φωτισμοῦ καὶ διδασκαλίας ἀπὸ μέρους αἱρετικῶν καὶ πεπλανημένων καὶ πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν ὅτι ἐφύτευσεν ἡμᾶς εἰς τὸν Ἀμπελῶνα τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐνισχυώμεθα μᾶλλον εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν πίστιν ἡμῶν, ὅταν ἐνοχλούμεθα ἀπὸ τὰς προπαγανδιστικὰς μεθόδους τῶν αἱρετικῶν, εἴτε χιλιασταὶ ἢ Ἀντβεντισταὶ οὗτοι λέγονται, εἴτε ὅ,τι δήποτε ἄλλο εἶναι. Μακρὰν ἀπὸ αὐτούς, ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς συναθροίσεις των, ἀπὸ τὰς αἱρετικὰς καὶ πεπλανημένας διδασκαλίας των! Εἴμεθα τέκνα πνευματικὰ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τούτου τὴν πίστιν καὶ τὴν διδασκαλίαν φυλάσσομεν.

Ἔξω, λοιπόν, οἱ λαλοῦντες διεστραμμένα, οἱ ψευδαπόστολοι καὶ ψευδοδιδάσκαλοι καὶ ψευδοπροφῆται.

† Ὁ Θεσσαλονίκης **ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ**

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ἰούλιος—Αὔγουστος 1955

Θ. Λειτουργίαι, Χοροστασίαι. Ὁ Παναγιώτατος Μητροπολίτης ἡμῶν κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἐτέλεσε τὴν θ. Λειτουργίαν καὶ ἐκήρυξε τὸν θ. λόγον ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς: Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἁγ. Ἀναργύρων Ἑπταπυργίου, πανηγυρίζοντι, ἁγ. Μηνᾶ, ἁγ. Θεοδώρας, ἐπὶ τῇ εἰς Πρεσβύτερον χειροτονίᾳ τοῦ αἰδ. Ἰωάννου Ἀργυροῦ, Θεολόγου, ἁγ. Παρασκευῆς, συνοικ. Ν. Κρήνης, πανηγυρίζοντι, Προφ. Ἡλιοῦ, τοῦ ὁμωνύμου χωρίου, Μεταμορφώσεως Καλαμαριᾶς, πανηγυρίζοντι, Ὁσ. Παρασκευῆς Ν. Ἐπιβατῶν, ἁγ. Γεωργίου Μελισσοχωρίου, Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Λαγκαδᾶ, ἔνθα ἐχειροτόνησεν εἰς πρεσβύτερον τὸν αἰδ. Ἀλέξανδρον Παπαχρήστου, πτυχιοῦχον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἁγ. Ἀναστασίας, Παναγίας Ἀχειροποιήτου καὶ Παναγίας Φανερωμένης Νέας Μηχανιώνας, πανηγυρίζοντι, ἐπὶ τῇ Ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ἐχοροστάτησε δὲ κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν καὶ ἐκήρυξε τὸν θ. λόγον ἐν τοῖς Ἱ. Ναοῖς: Ἁγ. Παρασκευῆς τοῦ Β΄ Νεκροταφείου, ἑορτάζοντι, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Ν. Παναγίας), πανηγυρίζοντι, καὶ Παναγίας Φανερωμένης Ν. Μηχανιώνας, ἐν συρροῇ χιλιάδων προσκυνητῶν ἔκ τε τῆς κωμοπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν πέριξ χωρίων. Ὁ Παναγιώτατος προέστη καὶ τῆς λιτανεύσεως τῆς θαυματουργοῦ Εἰκόνος τῆς Παναγίας καὶ ἐκήρυξε τὸν θ. λόγον ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Κοινότητος Ν. Μηχανιώνας πρὸς τὸν λιτανεύοντα εὐσεβῆ λαόν.

Ὡσαύτως ὁ Παναγιώτατος κατὰ τὸ δεκαπενταύγουστον, ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν Ἱ. Ἀκολουθίαν τῶν πρὸς τιμὴν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ψαλλομένων παρακλητικῶν Κανόνων ἐν τοῖς Ἱ. Ναοῖς τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων Ν. Ἐπιβατῶν, Ν. Μηχανιώνας, Ἁγ. Τριάδος καὶ Κερασιᾶς.

Ὀνομαστήρια Παναγιωτάτου. Τῇ 27ῃ Ἰουλίου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγ. μεγαλομάρτυρος καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος, ἦγε τὴν ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἑορτὴν ὁ Π. Μηνροπολίτης ἡμῶν. Πρὸς τοῦτο τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς ἐψάλη ὁ Μέγας Ἑσπερινὸς ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, χοροστατοῦντος τοῦ Παναγιωτάτου, καὶ συμπαραστατουμένου ὑπὸ πολλῶν Ἱερέων καὶ Διακόνων, τῇ δὲ ἐπαύριον, κυριωνύμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς, ἐτελέσθη πανηγυρικὴ θ. λειτουργία ἐν τῷ αὐτῷ Ἱ. Ναῷ, προεξάρχοντος τοῦ Παναγιωτάτου. Τὸν πανηγυρικὸν ἐξεφώνησεν ὁ αἰδεσ. ἱερεὺς Ἰωάννης Ἀργυρός. Μετὰ τὴν θ. λειτουργίαν καὶ δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας ὁ Παναγιώτατος ἐδέχθη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Μεγάρῳ τὰ συγχαρητήρια τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐφημερίων, τῶν Ἐκκλησιαστ. Συμβουλίων καὶ πολλῶν τῶν ἐγκρίτων συμπολιτῶν.

'Ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης μετὰ τοῦ 'Αντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργοῦ 'Εθνικῆς 'Αμύνης κ. Κανελλοπούλου, καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Θρησκευμάτων καὶ 'Εθνικῆς Παιδείας κ. Γεροκωστοπούλου, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσκεψίν των εἰς Θεσ)νίκην.

Ι. Μονὴ Ὁσίας Θεοδώρας. Τῇ 3ῃ Αὐγούστου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς Ὁσίας Θεοδώρας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ, πανηγυριζούσης τῆς ἐνταῦθα ὁμωνύμου Ἱ. Μονῆς, ὁ Παναγιώτατος ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ φερωνύμῳ ἱ. Ναῷ τῆς Ὁσίας καὶ τὴν ἐπομένην κυριώνυμον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἐτέλεσε τὴν θ. λειτουργίαν καὶ ἐκήρυξε τὸν θ. λόγον πρὸς τὰ κατακλύσαντα τὸν ἱ. Ναόν, καὶ τὸν περίβολον αὐτοῦ χῶρον πλήθη. Μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς ἐπομένης Κυριακῆς, 4ην Αὐγούστου, καθ' ὃν ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ αὐτῷ ἱ. Ναῷ, προέστη τῆς Ἱ. Λιτανείας τῶν σεπτῶν λειψάνων τῆς Ὁσίας διὰ τὴν πέριξ ὁδῶν καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης Ἀκολουθίας τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

Ὁ Παναγιώτατος εἰς Ἅγ. Ὄρος. Εὐλαβεῖ προσκλήσει τῶν προϊσταμένων τῆς Ἱ. Μ. Μ. Λαύρας, ὁ Παναγιώτατος μεταβὰς εἰς Ἅγ. Ὄρος προέστη τῶν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Ὁσ. Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου ἑορτῶν, χοροστατήσας κατὰ θ. λειτουργίαν τῆς παραμονῆς, 17ην Ἰουλίου, κατὰ τὸν Μικρὸν Ἑσπερινόν, τὴν λιτανείαν τῆς Ἱ. Εἰκόνος τῆς Παναγίας Κουκουζελίσσης, τὴν Ἀγρυπνίαν καὶ τελέσας τὴν θ. λειτουργίαν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, 18ην Αὐγούστου. Ὡσαύτως ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς ἑορτῆς καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μνημοσύνου τῶν κτιτόρων τῆς Ἱ. Μονῆς. Ὁ Παναγιώτατος κατὰ τὴν ἐν Ἁγ. Ὄρει παραμονὴν αὐτοῦ ἐτέλεσε τὴν θ. λειτουργίαν ἐν τῇ Ἱ. Μ. τοῦ Ὁσ. Γρηγορίου καὶ ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῆς Καλύβης τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῆς Ἱ. Σκήτης τῆς Ἁγ. Ἄννης.

Συνεδρίαι. Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Παναγιωτάτου συνῆλθον εἰς συνεδρίαν: Τὸ Δ.Σ. τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου, τοῦ τοπικοῦ Ο.Δ.Ε.Π., τοῦ Γεν. Φιλοπτώχου Ταμείου, τοῦ Πρεβαντορίου «Ἅγιος Δημήτριος», τοῦ Χαρισείου Γηροκομείου, τοῦ Κατωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου, τῶν Παιδικῶν Σταθμῶν Τούμπας καὶ Νεαπόλεως, τοῦ Παπαφείου Ὀρφανοτροφείου, τοῦ Θεαγενείου Νοσοκομείου, τῆς Σχολῆς Τυφλῶν, τῆς Συνάξεως τοῦ Ἱεροῦ κλήρου καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐράνου ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν Βόλου.

Συνεργασίαι. Ὁ Παναγιώτατος διαρκοῦντος τοῦ μηνὸς συνειργάσθη ἐπὶ ζητημάτων τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ, μετὰ τοῦ Νομάρχου Θεσ)νίκης κ. Καραμπότσου, τοῦ Δημάρχου Συκεῶν, τοῦ Ὑποδ. Ἀστυνομίας Θ)κης κ. Τάγαρη, τοῦ μηχανικοῦ κ. Π. Μπακατσέλου, τοῦ κ. Δ. Ζάννα, τοῦ Ἐφέτου κ. Γκαμέρα, τοῦ Ἁγιογράφου κ. Κασόλα, τοῦ ἐν Ἀθήναις Γραμμ. τοῦ Γραφείου περιθάλψεως πολιτ. προσφύγων, διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐνταῦθα εἰδικοῦ διὰ Ρώσσους πρόσφυγας Γηροκομείου, τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἐνοριακοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ θεολόγου κ. Μαμακάκη, τῶν μηχανικῶν κ. κ. Καλιτσάντση καὶ Θεοδοσιάδου, καί, ἐν Ἀθήναις, μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Κοινωνικῆς Προνοίας κ. Πολυζωγοπούλου διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου κτιρίου τοῦ Χαρισείου Γηροκομείου, τοῦ πολιτευτοῦ καὶ τ. Ὑπουργοῦ κ. Γ. Μπακατσέλου, τοῦ Διευθυντοῦ τῶν ἀναστηλώσεων καθηγητοῦ κ. Ὀρλάνδου, διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου κωδωνοστασίου τοῦ ἱ. Ναοῦ τοῦ Πολιούχου ἁγ. Δημητρίου καὶ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῶν Κληροδοτημάτων ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Οἰκονομικῶν, διὰ τὴν ἀξιοποίησιν ἀκινήτων ἐν Θεσ)νίκῃ περιουσιῶν ἱ. Ναῶν καὶ Εὐαγῶν Ἱδρυμάτων.

Ὁ Ἀμερ. Ναύαρχος Ἔξτρομ μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ναυαρχίδος καὶ τοῦ Ἐφημερίου τῆς Μοίρας, παραδίδουν εἰς τὸν Παναγιώτατον, ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς Ἱ Μητροπόλεως, ἱματισμὸν ἐξ Ἀμερικῆς δι' ἄπορα παιδία.

Ἐπισκέψεις. Τὸν Παναγιώτατον ἐπεσκέφθησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως Χρυσόστομος, Σερρῶν καὶ Νιγρίτης Κωνσταντῖνος, Δέρκων Ἰάκωβος, Ροδοπόλεως Ἱερώνυμος, Κοζάνης Κωνσταντῖνος, Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγ. Ὄρους Κυπριανός, Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἰάκωβος, Κίτρους Βαρνάβας καὶ Νουβίας Ἄνθιμος, ὁ Ἐκπαιδευτ. Σύμβουλος κ. Α. Γεωργακόπουλος. ὁ κ. Ι. Κολιτσάρας, ὁ κ. Δ. Παναγιωτόπουλος, ὁ τ. Δ)ντὴς Χ.Α.Ν. κ. Ι. Κόλινς, ὁ Ἄγγλος Καθηγ. κ. Synch, ὁ Καθηγούμ. ἱ. Μ. ἁγ. Παύλου Σεραφείμ, οἱ Βατοπεδινοὶ πατέρες Ζαχαρίας καὶ Μεθόδιος, ὁ ἐν Κων)πόλει Ἀγγλικανὸς ἱερεὺς κ. Παΐπερ, ὁ ἐν Ἀμερικῇ ἱερεὺς κ. Ἀθαν. Ρίζος μετὰ τῆς πρεσβυτέρας αὐτοῦ, ὁ ἱερεὺς κ. Νικ. Ἠλίας, ὁ Κυβερνήτης τοῦ Ἀμερικανικοῦ καταδρομικοῦ πλοίαρχος κ. Κονγουέη, ἡ Ἀμερικανὶς κ. Τζέημς, ὁ Ἀμερικ. ἱερεὺς κ. Morgan, ὁ ἐνταῦθα Γάλλος Πρόξενος κ. Adreani, οἱ Ἀμερικανοὶ γεωπόνοι κ. κ. Sisle, Tuckar, Aylsnorth, ὁ κυβερνήτης τοῦ Ἀμερ. καταδρομικοῦ κ. Taker, ὁ Βουλευτὴς Ἐδέσσης κ. Πέτσιος, ὁ Δήμαρχος Ἐδέσσης κ. Γ. Βασιλειάδης, ὁ αἰδ. κ. Ι. Ντόκος, ὁ Ἀγγλικ. ἱερεὺς Tom, οἱ Ρῶσσοι φοιτηταὶ κ.κ. Λεωνίδας, Γρηγόριος, Ἰωάννης, Κων)τῖνος καὶ Στέφανος , ὁ Εἰσαγγελεὺς Κοζάνης κ. Κατεβένης, ὁ Ἀμερικανὸς Ναύαρχος κ. Ἔχστρομ, Διοικ. τμήματος τοῦ 6ου Ἀμερικανικοῦ στόλου μετὰ τῶν Ἐπιτελῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐνταῦθα Ἀμερικανοῦ Προξένου κ. Χότζ, ὁ π. Ἀρχιμ. κ. Αἰμιλ. Τιμιάδης τῆς ἱ. Μητροπ. Θυατείρων, αἱ κ. Α. Στράτου καὶ Κ. Ἠλιάσκου, ὁ Ἀμερ. Ναύαρχος κ. Daniel, Διοικ. τῆς 4ης Μοίρας τοῦ 6ου Ἀμερ. στόλου μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐνταῦθα Ἀμερ. Προξένου κ. Σέντιχαμ, ὁ π. Ἀρχιμ. κ. Λουκιανὸς Δεπούντης, ὁ ἐκ Γενεύης ἀντιπρόσωπος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ κ. Πικὲ μετὰ τοῦ κ. Κ. Ἀγγελάκη, οἱ Ἀμερικ. πλοίαρχοι κ.κ. Robinson καὶ Nyl, οἱ Ἀμερικανοὶ ἱερεῖς κ.κ. Kouerk καὶ Wilson, οἵτινες ἐκόμισαν δέματα ἱματισμοῦ ἐξ Ἀμερικῆς διὰ τοὺς ἐν τῇ ἱ. Μητροπ. Θ)κης ἀπόρους καὶ ὁ ἐξ Αἰθιοπίας φοιτητὴς τῆς Θεολογίας κ. Α. Nolde.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ ΧΑΛΚΗΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 19ης Ἰουλίου, ἀποδεχθεῖσα αἴτησιν παραιτήσεως διὰ λόγους ὑγείας τοῦ Σχολάρχου τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Σεβ. Μητροπολίτου Ἰκονίου κ. Ἰακώβου, ἐνέκρινε, προτάσει τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς, τὸν διορισμὸν ὡς Σχολάρχου, τοῦ ἐκ τῶν Καθηγητῶν αὐτῆς παν. Ἀρχιμ. κ. Μαξίμου Ρεπανέλλη, ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς, μετεκπαιδευθέντος καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λουβαίνης. Εἰς τὸν ἀποχωρήσαντα Σχολάρχην ἐξεφράσθη ἡ εὐαρέσκεια τῆς Μ. Ἐκκλησίας διὰ τὰς πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν προσενεχθείσας πολυτίμους καὶ ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὸ τετραετὲς διάστημα τῆς Σχολαρχίας αὐτοῦ.

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐξέλεξεν ὡς Κοσμήτορα αὐτῆς διὰ τὸ Πανεπιστημιακὸν ἔτος 1955—1956 τὸν ἐκ τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς καὶ ἐκλεκτὸν συνεργάτην τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ κ. Βασίλειον Χ. Ἰωαννίδην. Ἐξ ἄλλου ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἐξέλεξεν ὡς Κοσμήτορα τῶν ἐκ τῶν Καθηγητῶν αὐτῆς κ. Β. Ἔξαρχον.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

WILHELM MICHAELIS, *Einleitung in das Neüe Testament. Zweite, umgearbeitete* Auflage, Berchtold Haller Uerlag Bern 1954 (σελ. XI+402).

Ὁ τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Κ. Δ. ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Θεολογ. Σχολῇ τοῦ ἐν Βέρνῃ Πανεπιστημίου κ. W. Michaelis, γνωστὸς καὶ ἐκ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων, ὡς π.χ. τοῦ ἀρίστου Ὑπομνήματος εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, τοῦ βιβλίου τοῦ φέροντος τὸν τίτλον «Das Altestenamt der christlichen Gemeinde im Lichte der Heiligen Schrift» (Τὸ Ἱεράτευμα τῆς Χριστιανικῆς Κοινότητος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Α.Γ.) τυγχάνει, εἷς τῶν διακεκριμένων ἑρμηνευτῶν τῆς συγχρόνου Εὐρωπαϊκῆς Θεολογίας. Εἴχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀκούσωμεν καὶ γνωρίσωμεν αὐτὸν προσωπικῶς εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Luther Akademie ἐν Gosler τῆς Κάτω Σαξωνίας κατὰ τὸ Α' δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1954, ἔνθα καὶ ἐθαυμάσαμεν τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν προβλημάτων τῆς Ἐπιστήμης τῆς Κ.Δ., τὴν συντηρητικότητα καὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ μετριοφροσύνην. Ὅταν ἐν ἔτει 1946 ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἡ Εἰσαγωγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν Κ.Δ., ἐχαιρετίσθη αὕτη μεθ' ἱκανοποιήσεως, διότι συνεπλήρωσε τῷ ὄντι κενὸν τῆς Καινοδιαθηκῆς Ἐπιστήμης καὶ δὴ τῆς Εἰσαγ. εἰς τὴν Κ.Δ., ὡς αὕτη παρουσιάζετο μετὰ τὸν δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον, παρὰ τὴν πλειάδα καὶ ἄλλων Εἰσαγωγῶν εἰς τὴν Κ. Δ. (Κριτικὴν ἐπὶ τῆς Α' Ἐκδόσ.. ἑλληνιστὶ βλ. Π. Μπρατσιώτου, ἐν «Θεολογίᾳ» τόμ. Κ' (1949) σελ. 571—72). Ἐντεῦθεν καὶ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο εὗρε ταχεῖαν διάδοσιν καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ, ὡς σημειώνει ὁ συγγραφεὺς προλογιζόμενος τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἔκδοσιν, εἰς τρόπον ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἐξηντλήθη. Τούτου ἕνεκεν ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι τῶν τελευταίων ἐτῶν ἀφ' ἑτέρου, ἠνάγκασαν τὸν συγγραφέα νὰ προβῇ εἰς τὴν Β' ἐπεξειργασμένην ἔκδοσιν τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Κ.Δ. Πλέον τοῦ ἑνὸς πέμπτου τοῦ βιβλίου τῆς νέας ἐκδόσεως ἀνεκαινίσθη. Ἐν αὐτῷ ἀκριβῶς βλέπει ὁ ἀναγνώστης τὰ πορίσματα τῆς τελευταίας ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῆς Κ. Δ. μετὰ τῆς νεωτάτης βιβλιογραφίας. Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου ἀκολουθεῖ τὴν ἑξῆς σειράν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν (§ 1) ἕπεται τὸ πρῶτον μέρος, ὅπερ πραγματεύεται τὴν γένεσιν ἑνὸς ἑκάστου βιβλίου τῆς Κ.Δ. (§§ 2—30). Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζονται τὰ προβλήματα τῶν Ἱ. Εὐαγγελίων μετὰ τοῦ συνοπτικοῦ προβλήματος, τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἐπιστολῶν καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει (§ 31 κέξ.) ἐκτίθεται ἡ Ἱστορία τῆς συγκροτήσεως τοῦ Κανόνος. Ἐν τῷ τρίτῳ (§§ 33—36) ἐρευνᾶται ἡ ἱστορία τοῦ κειμένου καὶ τῆς κριτικῆς αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον προστίθεται ἓν τμῆμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῆς Κ. Δ. καὶ

μία σύνοψις διά τά βοηθητικά μέσα πρός σπουδήν τῆς Κ.Δ. ἐν γένει. Τέλος τό βιβλίον κλείει δι' εἰδικῶν ἀλφαβητικῶν πινάκων τῶν Βιβλικῶν χωρίων, τῶν προσώπων καί τῶν πραγμάτων. Ἐν τῷ Β' μέρει ὁ σ. ἐκθέτει μετά μεγίστης σαφηνείας τήν ἱστορίαν τοῦ Κανόνος τῆς Κ. Δ. (σελ. 320—342) καί τήν ἱστορίαν τοῦ κειμένου ἐν τῷ Γ'. μέρει (σελ. 343—377).

Ἐν τῇ § 35 ὁμιλῶν περί τῆς γλώσσης τῆς Κ Δ. μετά θαυμασμοῦ ἐκφράζεται περί τῆς Κοινῆς, θεωρεῖ δέ τήν Κ.Δ. ὡς τήν κατ' ἐξοχήν πηγήν διά τήν ἔρευναν τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς. Τέλος ὁ συγγραφεύς παραθέτει τά καλύτερα βοηθήματα διά τήν σπουδήν τῆς Κ.Δ. ἤτοι: Κριτικάς ἐκδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κειμένου, Συνόψεις, εἰδικά Λεξικά, γραμματικάς τῆς Κ Δ., Εὑρετήρια, Ἱ. Ἑρμηνευτικάς, Ὑπομνήματα, μεταφράσεις καί Περιοδικά τῆς Κ. Δ. Ἡ Εἰσαγωγή εἰς τήν Κ.Δ. προορίζεται κυρίως μέν διά τούς φοιτητάς τῆς Θεολογίας, τούς Ἱερεῖς καί τούς Καθηγητάς τῶν Θρησκευτικῶν, ἀλλά καί δι' εὐρυτέρους κύκλους ἐνδιαφερομένων ἀναγνωστῶν. Ὁ συγγραφεύς ἐν συγκρίσει πρός ἄλλους Διαμαρτυρομένους Ἑρμηνευτάς τῆς Κ. Δ. ἐμφανίζεται συντηρητικώτερος, δέν ἀπέχει ὅμως πολύ καί τῶν Ὀρθοδόξων, πλήν ὡρισμένων γνωμῶν αὐτοῦ. 1) Ὡς πρός τόν συγγραφέα τοῦ κατά Ματθαῖον Εὐαγγελίου, διότι δέν ἀποδέχεται αὐτόν ὡς συγγραφέα καί 2) ὡς πρός τόν συγγραφέα τῆς 2 Πέτρου.

Δέν ἀναφέρω τήν διαφοράν καί ὡς πρός τόν συγγραφέα τῆς πρός Ἑβραίους, διότι μᾶλλον τείνει νά γίνῃ ἀποδεκτόν καί παρ' ἡμῶν, ὅτι δέν φαίνεται νά εἶναι ἄμεσος τοὐλάχιστον συγγραφεύς ὁ Παῦλος. Παραδέχεται ὅμως τήν γνησιότητα πάντων τῶν βιβλίων τῆς Κ. Δ. ἧς καί μετά δυνάμεως ὑπεραμύνεται. Συγκινεῖ τῷ ὄντι ἡ εἰλικρίνεια τοῦ κ. Michaelis ἐπί τοῦ Συνοπτικοῦ Προβλήματος, ὅπερ θεωρεῖ μέχρι σήμερον ἄλυτον. Τήν συγγραφήν τῶν Συνοπτικῶν Εὐαγγελίων θέτει ἀπό τοῦ 60—70 μ.Χ. Ὁ συγγραφεύς τόν θάνατον τοῦ Παύλου θέτει τῷ 67 μ.Χ (σελ. 153) καί θεωρεῖ ὡς τό ἀρχαιότερον βιβλίον τῆς Κ.Δ. τήν Καθολικήν Ἐπιστολήν τοῦ Ἰακώβου, ἥν θέτει ὀλίγον μετά τό μέσον τοῦ ἡμίσεος τῆς πέμπτης δεκαετηρίδος τοῦ πρώτου αἰῶνος, ὡς τελευταῖον δέ θεωρεῖ τήν 2 Πέτρου, ἥν θέτει ἀρχάς τοῦ δευτέρου αἰῶνος.

Ἡ «Εἰσαγωγή» τοῦ κ. Michaelis δύναται νά συστηθῇ καί εἰς τούς Ὀρθοδόξους Θεολόγους, ὡς ἀρίστη εἰς τό εἶδος της καί ὡς μία τῶν συντηρητικωτέρων Προτεσταντικῶν Εἰσαγωγῶν.

ΣΑΒΒΑΣ ΝΑΝΑΚΟΣ
Καθηγητής

Πρὸς τοὺς κ. συνδρομητὰς

Παρακαλεῖσθε ὅπως ἐμβάσητε διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς τὴν ἐτησίαν ὑμῶν συνδρομὴν εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐτησία συνδρομὴ	Δρχ.	30.—
Διὰ τὰς Ἱ. Μονάς, Σχολικὰς Βιβλοθήκας, καὶ Σωματεῖα	Δρχ.	50.—
Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν	Δολλ.	10

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ "ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ"
Διεύθυνσις : Ἱερὰ Μητρόπολις — Τηλέφ. 56-06 — Θεσσαλονίκη

ΤΥΠΟΙΣ : Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΥΙΟΙ